

3
MONOGRAFIJE CPA

MIREN GROBIŠČE IZ OBDOBJA PRESELJEVANJA LJUDSTEV

VESNA TRATNIK, ŠPELA KARO

3
MONOGRAFIJE CPA

MIREN GROBIŠČE IZ OBDOBJA PRESELJEVANJA LJUDSTEV

VESNA TRATNIK, ŠPELA KARO

S PRISPEVKI: TOMAŽ FABEC, SABINA KRAMAR,
KATJA KAVKLER, MATEJ DOLENEC,
PETRA LEHEN SELJAK, BORUT TOŠKAN

MMXVII

Monografije CPA 3

Miren. Grobišče iz obdobja preseljevanja ljudstev

izdajatelj

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Poljanska cesta 40, SI-1000 Ljubljana
<http://www.zvkds.si>

uredniški odbor

Maja Janežič, glavna urednica
Barbara Nadbath, odgovorna urednica
Špela Karo, članica
Tadeja Mulh, članica
Nives Zupančič, oblikovalka zbirke in likovna urednica
Vanja Celin, tehnična urednica

recenzent

Željko Demo

lektoriranje slovenskega besedila

Nina Kranjc

angleški prevod

Meta Osredkar

lektoriranje angleškega prevoda

Philip Mason

naslovnica

Nives Zupančič

risbe

Romana Vidmar, Tea Gerbec, Maja Janežič

fotografije

Manca Vinazza, Vesna Tratnik, Tomaž Fabec, Miha Mihelič, Peter Šuč, Anton Podbršček, Katarina Brešan, Sergej Pukšič, Matej Dolenec, Sabina Kramar, Katja Kavkler

izris načrtov najdišča in struktur

Manca Vinazza, Miha Mihelič, Vesna Tratnik,
Tomaž Fabec

Vse edicije zbirke Monografije CPA so brezplačne.

© 2017 Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

Vse pravice pridržane.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni
in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID=291383808](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID=291383808)

ISBN 978-961-6990-10-3 (pdf)

Vsebina

5	1 Uvod	Vesna Tratnik
6	2 Geografski in zgodovinski oris najdišča	Vesna Tratnik
9	3 Predhodne arheološke raziskave na Japnišču leta 2009	Tomaž Fabec
22	4 Metodologija in potek izkopavanj leta 2011	Vesna Tratnik
24	5 Poznoantično obdobje – obdobje preseljevanja ljudstev	Vesna Tratnik, Špela Karo
37	6 Novoveško obdobje	Vesna Tratnik
39	7 Opredelitev najdb	Vesna Tratnik, Špela Karo
39	7.1 Rimska doba	Vesna Tratnik
40	7.2 Obdobje preseljevanja ljudstev	Špela Karo
52	7.3 Novi vek	Vesna Tratnik
53	8 Analize	
53	8.1 Preiskave kovinskih predmetov: kovina, okrasni kamen in tekstilije	Sabina Kramar, Katja Kavkler, Matej Dolenc
58	8.2 Antropološka analiza skeletov	Petra Leben Seljak
71	8.3 Živalski ostanki	Borut Toškan
75	9 Zaključek	Vesna Tratnik, Špela Karo

81 10 Miren – a Migration Period Cemetery

Vesna Tratnik, Špela Karo

87 11 Literatura

(uredila: Vanja Celin)

91 12 Katalog najdb

Vesna Tratnik, Špela Karo

1 Uvod

Vesna Tratnik

V Mirnu je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Center za preventivno arheologijo, opravil zaščitna arheološka izkopavanja na območju, predvidenem za gradnjo stanovanjske hiše na parcelah št. 476/1, 476/3 in 476/4, k.o. Miren. Parcele ležijo znotraj območja registrirane enote kulturne dediščine *Miren – Arheološko območje Japnišče* (EŠD 25719), ki je varovano z varstvenim režimom za arheološko dediščino.

Že leta 2009 so bili pri predhodnih arheoloških raziskavah s testnimi jarki odkriti sledovi rimskodobne poselitve in skeletni grobovi. Tem raziskavam je sledilo zaščitno arheološko izkopavanje v obsegu gradbene jame za novogradnjo. Izkopavanje je potekalo oktobra in novembra 2011 pod vodstvom Vesne Tratnik in Tomaža Fabca, s sodelovanjem arheologa Miha Miheliča, Mance Vinazza, absolventke arheologije, in Jasne Furlan, študentke arheologije.

Dosedanja izkopavanja so zajela le z gradbenimi posegi ogrožen del najdišča, tako da lahko v prihodnosti pričakujemo nove najdbe na tem prostoru.

2 Geografski in zgodovinski oris najdišča

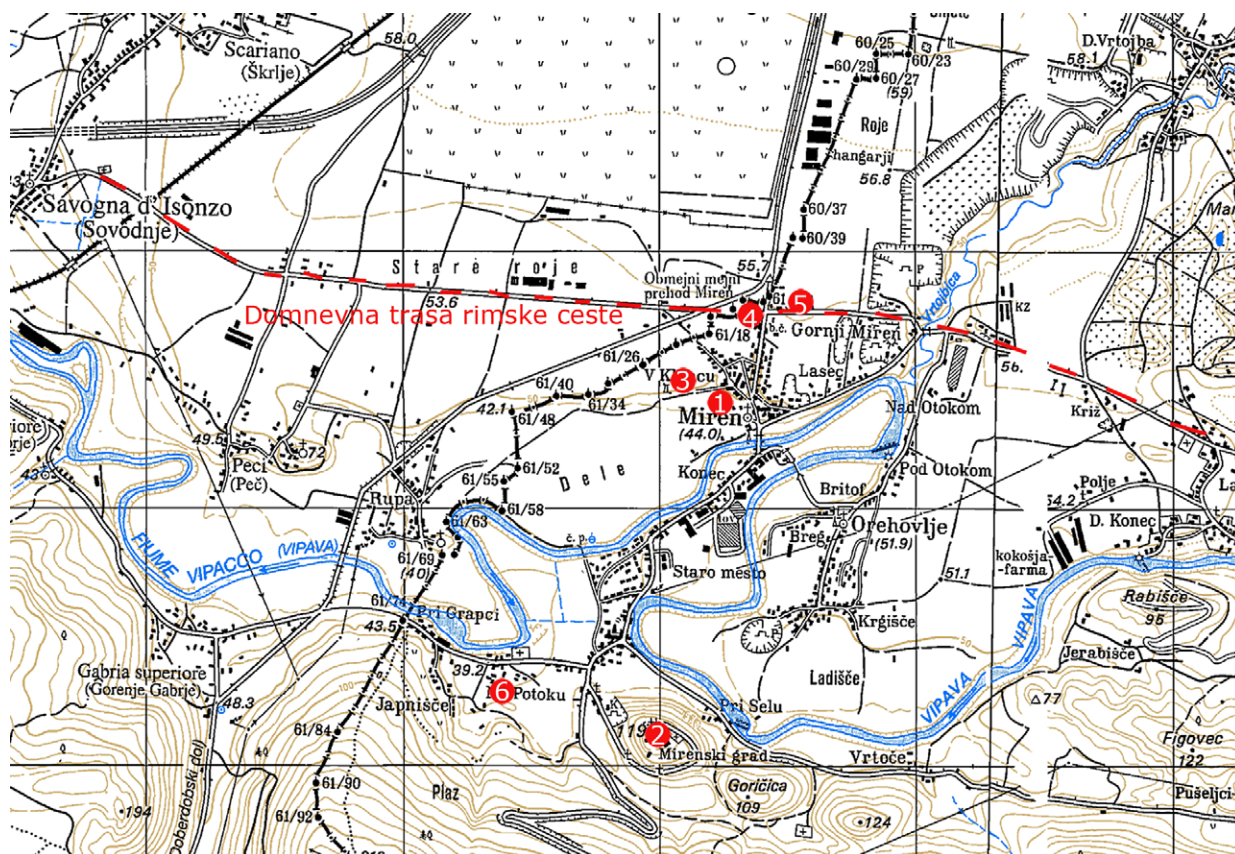
Vesna Tratnik

Zaselek Japnišče, po katerem se imenuje arheološko območje, leži zahodno od Mirenskega gradu, na levem bregu reke Vipave (sl. 1, 2). Okrog Japnišča je svet dokaj ravninski in urejen v njive, na južni strani pa se vzdiguje planota goriškega Krasa.

Najstarejše doslej poznane najdbe iz Mirna so bile odkrite na njivah v Vukovi brajdi (sl. 1: 1). Tu so bili pobrani kamniti artefakti in odlomki lončenine, okvirno datirani v mlajšo kameno oziroma zgodnjo bronasto dobo.¹ Na vzpetini, kjer danes stoji Mirenski grad (sl. 2, 3), je v prazgodovini, sodeč

po najdbah lončenine, stalo prazgodovinsko utrjeno gradišče,² vzpetina pa je bila obljudena tudi v rimskem obdobju.³

V rimskem času se je življenjski utrip Mirna, verjetno tudi po zaslugi izgradnje državne ceste, povečal. Rimska cesta iz Akvileje v Emono je pri Majnicah v Italiji prečkala reko Sočo in potekala mimo Sovodenj v precej ravni liniji, ki ji danes domnevno sledimo v cesti, imenovani *Stradalta*. Predvidoma je vodila do mirenskega pokopališča in od tam dalje proti vasi Bilje (sl. 1).⁴ Iz Mirna naj bi izhajal tudi miljnik, ki ga

Slika 1 Območje Mirna z označenimi najdišči: 1 Vukova brajda, 2 Mirenski grad, 3 Parcela št. 247/2, k.o. Miren, 4 Ob pokopališču, 5 Parcela št. 56/2, k.o. Miren, 6 Japnišče. S črtkano črto je označena domnevna trasa rimske ceste.

1 Žbona Trkman 1985.

2 Marchesetti 1903, 53, tav. 5, fig. 5; Pergar 2007.

3 Pergar 2007.

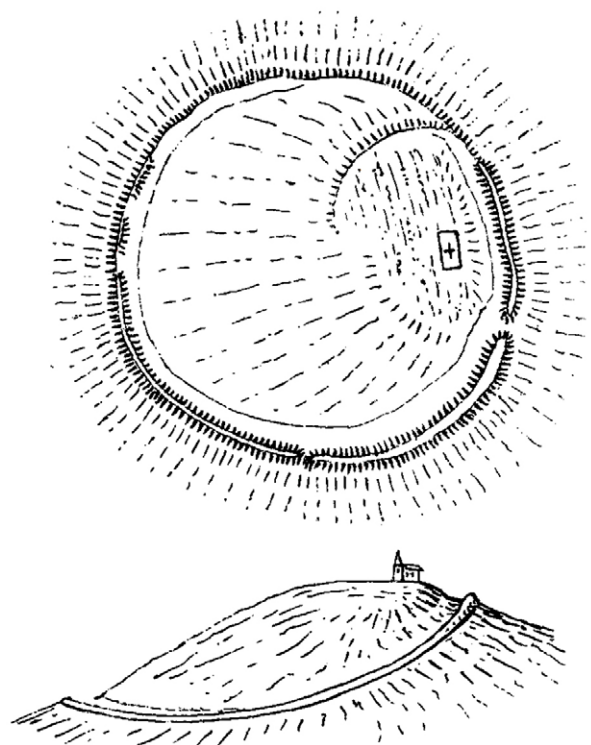
4 Rutar 1899, 28; Puschi 1903; Bosio 1991, 206–207.

Slika 2 Pogled na Japnišče z roba Krasa (foto A. Podbršček).

hranijo v lapidariju v muzeju v Gorici.⁵ Miljnik naj bi grof Attems ob koncu 18. stoletja prenesel iz vile v Podgori na vrt svoje vile v Gorici. Na njem sta dva napisa; prvotni je bil izbrisan v letih med 305 in 306. Ob gradnji ceste Trst–Gorica, ki je speljana severno od Mirna, so po pripovedovanju domačinov okrog leta 1930 v bližini travnikov *Na Grivah* presekali traso rimske ceste.⁶

Na prostoru med državno mejo, pokopališčem in cesto v Mirnu se domneva mesto rimskodobne naselbine, morda obcestne postaje. Na površini je bilo še v 70. letih prejšnjega stoletja možno slediti zaporedju rahlih vzpetin, za katere se je domnevalo, da so z rušo prekrite ostanki rimskodobnih zidov.⁷ Leta 1977 sta bila ob terenskem ogledu vojaških jarkov na

Slika 3 Skica prazgodovinskega gradišča na Mirenskem gradu po Marchesettiju (Marchesetti 1903, 55, tan. 5: 5).

⁵ Za miljnik z oznako XVII Cuntz pravi, da če je stal ob cesti Akvileja–Siscija, potem je verjetno stal v bližini Mirna, na zahodnem delu (Cuntz 1902, 154). Sticotti (1951, 125) podaja več najdiščnih okoliščin in pri citatu Cuntza dodaja, da je miljnik verjetno stal v bližini mirenskega pokopališča.

⁶ Žbona Trkman 1981.

⁷ Osmuk 1979.

Slika 4 Miren na Jožefinskih vojaških kartah (Höfler 2001, 124, 125).

parceli št. 247/2, k.o. Miren, odkrita rimskodobna keramika in odlomek opeke (sl. 1: 3).⁸

Ob predhodnih arheoloških raziskavah na južni strani pokopališkega zidu (sl. 1: 4) so bili v testnih jarkih odkriti rimskodobne najdbe in skeletni grob iz 3. stoletja.⁹ Med temi raziskavami je bila v več jarkih presekanjena trasa stare ceste proti Sovodnjam, v nasutju te ceste pa so bile odkrite le novoveške najdbe.¹⁰ Rimskodobne najdbe so bile odkrite tudi na območju policijske postaje, na parceli št. 56/2, k.o. Miren (sl. 1: 5).¹¹ Širše območje vzhodno od zaselka Japnišče (sl. 1: 6) je bilo zavarovano na osnovi starejših poročil, po katerih so bili tu najdeni rimskodobni opečni grobovi in posamezne prazgodovinske najdbe.¹² Po pripovedovanju domačinov so v preteklosti na tem območju večkrat naleteli na skeletne grobove domnevno francoskih vojakov. Skelete naj bi tako npr. našli med kopanjem gramoza na parc. št. 474/1 ter med gradbenimi deli na parc. št. 1144, obe k.o. Miren. Ob nekaterih skeletih naj bi ležale tudi »železne sablje«. Kljub vsemu na tem območju stroki do pred kratkim ni uspelo dokumentirati intaktnih arheoloških zapisov. Leta 2001 smo izvedli spremljevalni arheološki nadzor izkopov za novogradnjo na severni po-

lovici parc. št. 476/1, k.o. Miren. V severnem delu izkopa je bilo v grušču najdenega veliko gradbenega materiala, med katerim je bil en kos označen kot domnevna rimska opeka, veliko pa je bilo ostankov iz časa prve svetovne vojne.¹³ Negativne rezultate so dale tudi predhodne arheološke raziskave na parceli št. 475/3, k.o. Miren. Na območju teh raziskav so bila tla predhodno nenadzorovano že odstranjena do čistega proda, s čemer so bili morebitni arheološki zapisi poškodovani ali uničeni.¹⁴

Na podlagi vojaških zemljevidov iz let 1763–1787 (sl. 4) menimo, da je mimo Japnišča vodila glavna pot, ki je povezovala obalo (Devin) z Gorico. Južno od Japnišča, na kraškem pobočju, je na tej vojaški karti še zapisan toponim *S. Jacob*. Cerkev sv. Jakoba je prvič omenjena v prvi polovici 17. stoletja,¹⁵ o njeni točni lokaciji pa danes ni več sledov.

8 Žbona Trkman 1981.

9 Fabec, Tratnik 2010.

10 Fabec, Tratnik 2010, 221.

11 Bratina 2009.

12 Rutar 1899, 28.

13 Bratina 2001.

14 Tratnik 2008.

15 Höfler 2001, 124, 125.

3 Predhodne arheološke raziskave na Japnišču leta 2009

Tomaž Fabec

Predhodne arheološke raziskave na parcelah 476/1, 476/3 in 476/4, k.o. Miren, smo izvedli v skladu z določili kulturnovarstvenih pogojev, v katerih je bilo opredeljeno, da se raziskave izvede v obliki dokumentiranja strojnih testnih jarkov. V dogovoru z odgovorno konservatoriko Zavoda smo na omenjenih parcelah izkopali tri testne jarke v skupni dolžini okoli 150 m. Ležali so približno v smeri S–J (z zamikom 20° v smeri proti SV oziroma JZ), vzporedno z najdaljšo osjo parcel št. 476/1, 476/3 in 476/4, k.o. Miren, in pravokotno na reliefne izohipse (sl. 5, 6). Z izkopi

smo začeli na južni strani in se pomikali proti severu. Arheološke sledove smo dokumentirali na osnovi linearnih metrov z izhodiščem na južnem ekstremu posameznih jarkov.

Testni jarek 1

Dimenzije: 32 × 1,30 m, povprečna globina do 0,7 m. Testni jarek 1 smo izkopali vzdolž zahodne meje parcele št. 476/4, k.o. Miren (sl. 6, 7). Teren je bil

Slika 5 Miren – Japnišče, označen obseg arheološkega območja in parcel, raziskanih v letih 2009 in 2011.

Slika 6 Območje raziskave na parcelah 476/1, 476/3 in 476/4, k.o. Miren; lega testnih jarekov; M 1:500 (načrt V. Tratnik).

Slika 7 Testni jarek 1, pogled z juga (foto T. Fabec).

položen, zatravljen, le na južni strani, vzdolž meje s parcelo 475/3, k.o. Miren, je strmo padal proti jugu. Pod rušo je ležala povprečno do 0,5 m debela srednje skeletna plast meljastega peska¹⁶ s posameznimi črepinjami novoveške lončenine, živalskimi kostmi, kosi opek, odlomki steklovine in kovinskih predmetov (SE 1). Del tega materiala je pustila prva svetovna vojna, ki je kraje ob Soči še posebno prizadela. Globlje so ležala nerazvita obrečna tla (SE 2), ki jih tu izmenično tvorijo plasti mivke, peska, proda in prodnikov. Ta depozit je (poznopleistocenski) rečni nanos Soče in smo ga obravnavali kot geološko podlago. Poglobljali smo ga le izjemoma, ko smo preverjali njegovo naravo ali ko je krovna plast vanj prehajala tako postopno, da ločnice med njima nismo prepoznali. Med izkopom smo na več mestih odkrili arheološke sledove (sl. 8).

¹⁶ Stopnje skeletnosti označujejo delež kamninskega drobirja, velikega nad 2 mm, v določeni plasti. V slovenski klasifikaciji tal ločimo neskeletna, malo skeletna, srednje skeletna, skeletna in zelo skeletna tla (Prus *et al.* 2015).

Na odseku od 4,5 do 10 m smo približno 0,6 m pod površjem odkrili nasuto in zbito srednje skeletno plast grobozrnatega peska (SE 3), ki se je od vrhnje plasti SE 1 ostro ločila predvsem po svetlejši barvi (sl. 9). Hranila je nekaj časovno težko opredeljivih kosov opek. Na severnem in južnem robu se je izklinila, med 5. in 6. m pa se je proti vrhu močno odebelila. Glede na to, da je bila sonda postavljena pravokotno na izohipse ter da smo isto plast na vrhu brežine, ki se je strmo spustila proti jugu, dokumentirali tudi v testnem jarku 2, lahko domnevamo, da gre za sled utrditve terena. Nasutje vzdolž roba brežine bi namreč lahko preprečevalo zdrs in izgubo prsti po pobočju, lahko pa bi služilo tudi za zamejitev ali ograditev terena.

Na dolžini od 13. do 13,5 m smo odkrili gornjo tretjino skeleta odrasle osebe (grob 1, SE 4; med zaščitnimi izkopavanji leta 2011 je bil označen kot grob 2; sl. 10). Grob je bil v celoti raziskan med zaščitnimi izkopavanji in je podrobno opisan v naslednjih poglavjih.

Na odseku med 19. in 19,8 m smo pod SE 1 odkrili otroški grob (grob 2, SE 5; sl. 11). Ostanke pokojnika

Slika 8 Lega arheološko zanimivih stratigrafskih enot v testnih jarkih (načrt M. Mibelč, V. Tratnik).

Slika 9 Testni jarek 1, zahodni presek med 4. in 10. m. Meja med SE 1 in SE 3 je bila ostra (foto T. Fabec).

Slika 10 Lega groba 1 (SE 4) pod vzhodnim presekom jarka (foto M. Mibelj).

Slika 12 Testni jarek 1, 27. m. Koncentracija lomljenega kamnja in kosov rimskega gradbenega materiala – SE 6 (foto T. Fabec).

Slika 11 Grob 2 – SE 5 (foto T. Fabec).

Slika 13 Testni jarek 2, pogled s severa (foto T. Fabec).

so ležali na soškem produ (SE 2), do katerega je segala grobna jama. Njenih mej nismo prepoznali, po izkopu so jo najbrž zasuli z isto zemljo. Skelet je ležal na hrbtni strani s pogledom proti vzhodu. V grobu se morebitni pridatki niso ohranili, v zasutju je bilo le nekaj koščkov rimskodobnih opek. V dogovoru z odgovorno konservatoriko smo tudi ta skelet zaščitili z mivko, ga prekrili s poltlak filcem in ga zasuli. Analize pobranih vzorcev kosti kažejo, da je šlo za grob 1 do 2 leti starega otroka.¹⁷

Na razdalji 27 m smo pod SE 1 odkrili do 10 cm globoko poglobitev v soškem produ (SE 2), ki je bila zapolnjena z zelo skeletnimi meljasto-peščenimi tlemi (SE 6; *sl.* 12).¹⁸ Meje s podlago in zgornjo plastjo so bile neostre. Polnilo je bilo glede na okolico temnejše barve, v njem so bili do 20 cm veliki lomljenci, ki so v soškem nanosu tujek, ter kosi rimskodobnih opek. Ob odkritju smo domnevali, da gre za tretji grob (in

ga takrat pod to oznako tudi dokumentirali), kar se je ob odstranitvi polnila izkazalo za zmotno.

Na 30. m smo na prehodu SE 1 v SE 2 dokumentirali koncentracijo lomljenih kamnov in kosov rimskodobnih opek (SE 7). Ležali so razpršeno, tako da njenih mej nismo mogli točneje definirati.

Testni jarek 2

Dimenzije: 81 × 1,30 m, povprečna globina do 0,6 m. Testni jarek 2 smo izkopali po sredini parcele št. 476/4, k.o. Miren, do južne polovice parcele 476/3,

Slika 14 Poglobitev v rečnem produ SE 8 (foto T. Fabec).

¹⁷ Leben Seljak 2013a.

¹⁸ Namen predhodnih raziskav ni bil raziskati arheološke ostaline, temveč le preveriti njihov obstoj, ohranjenost in distribucijo. Zaradi tega smo odkrite ostaline navadno puščali v tleh, ne da bi vanje posegali. Njihove narave, strukturiranosti in drugih lastnosti torej nismo mogli z gotovostjo opredeliti. To še posebej velja pri prepoznavanju narave negativov, zato smo jih obravnavali skupaj s polnili in jih označili z eno samo stratigrafsko oznako.

Slika 15 *Struktura krožne oblike SE 9 (foto T. Fabec).*

Slika 16 *Domnevno polnilo SE 11 (foto T. Fabec).*

Slika 17 *Nasutje meljastega peska SE 12 na 39.–51. m (foto T. Fabec).*

k.o. Miren, približno v liniji vzhodne meje parcele 476/3, k.o. Miren (*sl. 6, 13*). Zatravljen teren je blago padal v smeri proti severu. Le na južni strani se je podobno kot pri testnem jarku 1 prevesil in strmo padel proti jugu do par metrov nižje ležeče parcele 475/3, k.o. Miren.

Z izkopom smo pretežno posegli v enake plasti kot v testnem jarku 1 (SE 1, SE 2) ter odkrili več arheološko zanimivih sledov (*sl. 8*).

Na odseku od 4. do 14. m smo pod SE 1 na globini približno 0,5 m izkopali zbito srednje skeletno nasutje grobozrnatega peska, ki se je podobno kot SE 3 v TJ 1 od vrhnje plasti zelo lepo ločilo po svetlejši barvi. Meja z geološko podlago (SE 2) je bila postopna. V njem smo odkrili nekaj kosov opek ter proksimalni del človeške stegnenice. Pripadala je ženski, starejši od 16 let.¹⁹ Na severnem in južnem robu se je izklinilo, njegova debelina pa je bila – za razliko od SE 3 v TJ 1 – enakomerna. Kljub temu ga glede na lego in druge lastnosti lahko enačimo s SE 3 iz TJ 1.

Med 14. in 15. m smo odkrili poglobitev v rečnemrodu (SE 8) (*sl. 14*), ki je bila zapolnjena z zelo ske-

letnimi meljasto-peščenimi tlemi. Od okolice se je polnilo razlikovalo po temnejši barvi in kosih rimskodobnih opek. Meje so bile jasne: v tlorisu je bila trakasta, široka približno 0,6 m in je potekala približno v smeri V–Z. Podobno ostalino, ki pa je bila v tlorisu bolj krožne oblike, smo dokumentirali na razdalji 25–26 m (SE 9; *sl. 15*). Poleg odlomkov opek smo tokrat odkrili tudi ročaj amfore (**kat. št. 2**).

Na 33. m smo ob zahodnem preseku jarka dokumentirali del domnevnega polnila (SE 10), ki se je zaradi prisotnosti drobcov oglja od okolice razlikovalo po temno sivih odtenkih. V njem je bilo tudi nekaj drobcov (rimskodobnih?) opek. Širilo se je v presek jarka, zato njegove tlorisne oblike nismo mogli določiti.

Drugo domnevno polnilo (SE 11) smo odkrili na razdalji 36 m. Tudi to se je od okolice razlikovalo po temnejši obarvanosti zaradi prisotnosti oglja (*sl. 16*). V tlorisu je bilo krožno s premerom približno 40 cm. Na odseku od 39. do 51. m (*sl. 17*) smo pod SE 1 dokumentirali nasutje meljastega peska (SE 12), ki je zapolnjevalo (naravno?) kotanjo v tleh. Bilo je zelo skeletno in temno rjave barve. Med skeletom je bilo več lomljencev, velikih do 20 cm, kosov rimskodobnih opek, črepinj rimskodobnih posod, posameznih

¹⁹ Leben Seljak 2013a.

živalskih kosti in drobcov oglja. Na razdalji 42,5 m smo to plast sondažno prebili in vkop poglobili še za 0,4 m. Izkazalo se je, da je bilo nasutje na tem mestu debelo skoraj pol metra in je ležalo na soškem nanosu (*sl. 18*). Na skrajnem severnem delu smo odkrili dva večja odlomka prežgane gline, ki sta morda ostanek peči. Na odseku od 49. do 51. metra se je debelina nasutja močno stanjšala, tako da smo na vzhodnem delu sonde po odstranitvi površinske plasti SE 1 že dosegli geološko podlago.

Podobno nasutje smo odkrili tudi med 64. in 69. m (*sl. 19*). Pod SE 1 je ležala nehomogena plast meljastega peska. Mestoma je vsebovala veliko kamenja in kosov rimskodobnih opek, zaradi koncentracij drobcov oglja pa je bila lokalno temno sivo obarvana (SE 13). Domnevno gre za različne sestavine polnila približno 3 m široke kotanje ali jarka, ki se je izven jarka nadaljevalo v smeri proti vzhodu in zahodu.

Slika 18 SE 12 na južnem preseku poglobitve na 42,5. m (foto T. Fabec).

Na odseku med 72. in 76. m smo odkrili kotanje, zapolnjene z zelo skeletnimi meljasto-peščenimi tlemi, v katerih so bili tudi posamezni koščki opek (SE 14). V tlorisu so bile nepravilne oblike, njihove meje so bile ostre (*sl. 20*). Interpretirali smo jih kot sledove naravnih (fluvialnih) tvorb, prisotnost najdb pa smo si razlagali kot posledico podepozicijskih dogajanj.

Slika 20 Fluvialne tvorbe (SE 14) v testnem jarku 2 (foto T. Fabec).

Slika 19 Plast meljastega peska SE 13 na 64.–69. m (foto T. Fabec).

Testni jarek 3

Dimenzije: $38 \times 1,30$ m, povprečna globina do 0,6 m. Testni jarek 3 smo izkopali na liniji, ki poteka od severnega roba gramoznice na meji med parcelama 476/4 in 474/1 in po sredini parcele 476/1, vse k.o. Miren. Teren je blago padal v smeri proti severu (sl. 6, 21).

Osnovna stratigrafska oblikovanost terena je bila enaka tistima, ki smo ju dokumentirali v testnih jarkih 1 in 2. Tudi v tem jarku smo odkrili več arheološko zanimivih ostalin (sl. 8).

Na odseku 1,8. do 2,8. m (sl. 22) smo ob zahodnem preseku jarka, na globini približno 0,5 m, odkrili jamo, ki je bila zapolnjena s črno-rjavimi srednje skeletnimi meljasto-peščenimi tlemi in posameznimi drobcami opek (SE 15). V tlorisu je bila okrogle oblike s premerom 0,6 m. Strukture nismo raziskali v celoti, saj smo jo odstranili le na vrhnjem, približno 20 cm debelem delu, in se tako prepričali, da gre dejansko

za zapolnjen negativ. Zelo podobne ostaline, ki smo jih prav tako pustili *in situ*, smo dokumentirali še na odsekih od 6. do 7,5. m (SE 16, z večjim odlomkom rimskodobne opeke v polnilu; sl. 23), 8. do 9,5. m (SE 17; sl. 24), 12,5. do 14. m (SE 18, sicer v tlorisu bolj podobna jarku; sl. 25) in 14,5. do 16. m (SE 19; sl. 26).

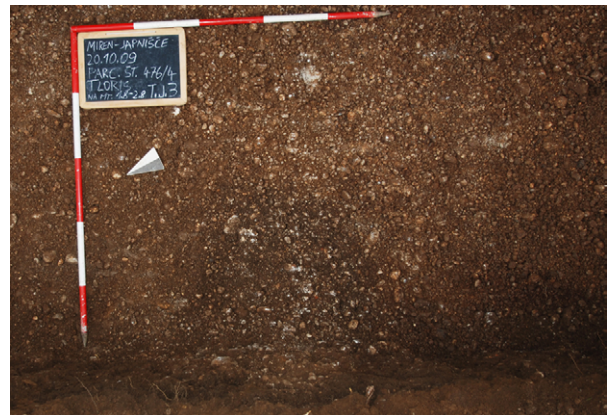
Na metrih 21 do 36 smo pod SE 1 odkrili vrh depozita, ki je lokalno hranil veliko drobcov oglja, odlomke rimskodobnih opek ter lomljeno kamenje (SE 20). Da bi dobili boljši vpogled vanj, smo na odsekih od 20. do 23. m, 28. do 29. m ter 33,4. do 35,4. m izkop sondažno poglobili.

Na metrih 20 do 23 smo pod SE 1 izkopali serijo plasti (nasutij?), ki so zapolnjevale domnevno kotanjo v tleh (SE 20/4–SE 20/11; sl. 27, 28).

Zaradi vsebnosti različnega deleža oglja so bile bolj ali manj temno sivo obarvane, njihova oblika in struktura (sortiranost delcev, lečasta oblika ipd.) pa sta nakazovali njihov aluvialni nastanek. Na globini 1,3 m

Slika 21 Testni jarek 3, pogled s severa (foto T. Fabec).

Slika 22 SE 15 v tlorisu (foto M. Mihelič).

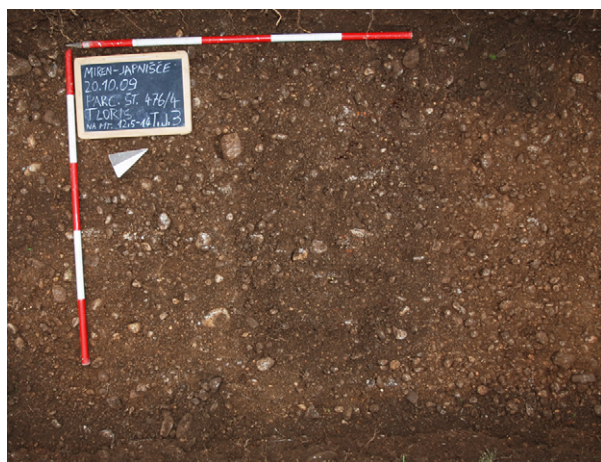
Slika 23 SE 16 v tlorisu (foto M. Mihelič).

Slika 24 SE 17 v tlorisu (foto M. Mihelič).

smo odkrili izredno močno sprijet prodni nanos, ki smo ga obravnavali kot konglomerat (SE 20/2). Prisotnost plasti konglomerata v aluvialnih depozitih ni redkost, lepljenje klastičnih sedimentov naj bi bila pretežno posledica številnih eksogenih in endogenih procesov, med katerimi se najpogosteje omenjajo prisotnost karbonatnih kamnin, gladina podtalnice, atmosferske vode ter klima.²⁰ Površina konglomerata je bila ravna, a izrazito nagnjena. Kljub temu da je bila plošča konglomerata debela nad 20 cm in je bila izrazito trdna, je bila na vzhodni in deloma tudi se-

verni strani ostro prelomljena. Severno od tod, vsaj do roba naše poglobitve, 1 m vstran, konglomerata ni bilo več, depozit so tvorile le plasti nesprijetih klastov. Ta opažanja morda opozarjajo na antropogeno preoblikovanost depozita: možno je, da je prelom konglomerata posledica človekovih aktivnosti (izkopa jame?, gramoznice?), zaradi česar je prišlo tudi do posedanja terena in nagiba plošče. Struktura in oblika plasti, ki so zapolnile nastalo kotanjo, nakazujeta, da je zasip jame lahko potekal po naravnih poteh. V polnilu kotanje smo izkopal šest odlomkov kosti,

Slika 25 SE 18 v tlorisu (foto M. Mibeljč).

Slika 26 SE 19 v tlorisu (foto M. Mibeljč).

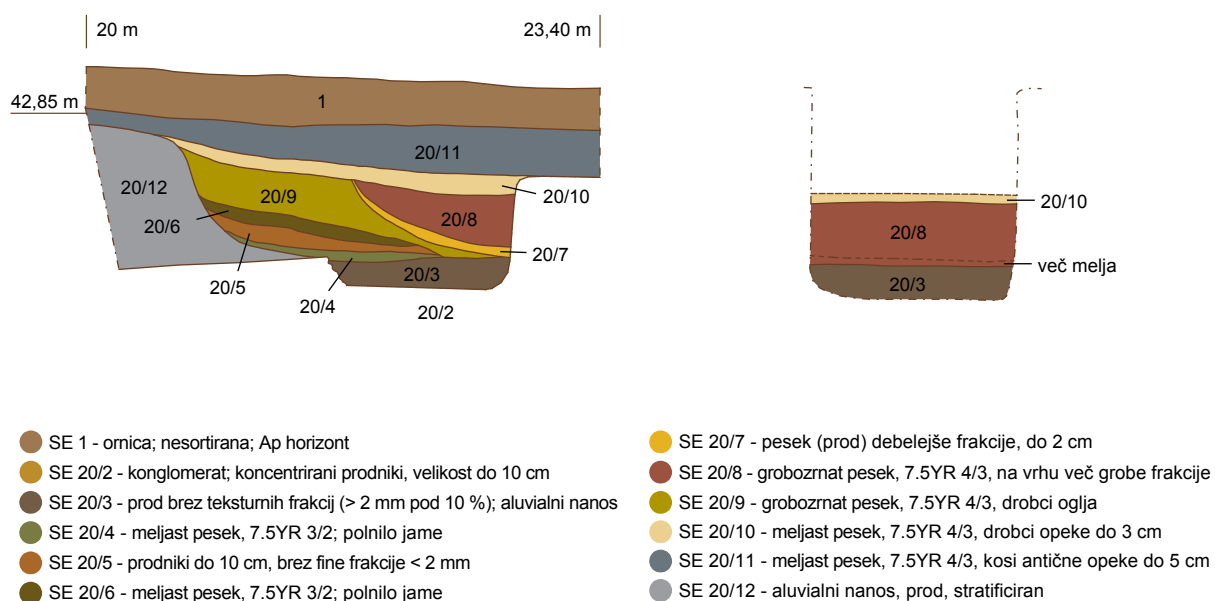
Slika 27 Stratigrafsko zaporedje depozita SE 20, zahodni presek testnega jarka (foto T. Fabec).

²⁰ Glej npr. Pavlovec 1961.

od katerih je bila ena živalska, pet pa človeških: del desne kolčnice, kos leve in desne stegnenice ter dva fragmenta korpusa stegnenice. Glede na obliko ohranjenega dela *incisure ischiadice major* pripada kolčnica ženski. Na ženski spol kažejo tudi mere stegnenic, ki sta gracilni in dorzo-ventralno močno sploščeni, hiperplatimerični.²¹

Na odseku od 28. do 29. m smo izkop poglobili do globine skoraj 1,4 m, kjer smo naleteli na čisti prod (SE 2; *sl.* 29, 30). Vkopali smo se v serijo nasutij, ki so se med seboj ostro ločevala po deležu skeleta, barvi (zaradi različne vsebnosti oglja) in prisotnosti opek ter lomljenih kamnov. Pod površinsko SE 1 je ležala malo skeletna plast srednjezrnatega peska (SE 20/15), pod njo pa je bila do 60 cm debela serija plasti meljastega peska. V njej je bilo nekaj odlomkov rimskodobnih opek, izstopalo pa je lomljeno kamnjenje, ki je v posameznih primerih presegalo velikost 20 cm (SE 20/7). V spodnjem delu so se vrstili horizonti meljastega proda z različnim deležem skeleta – prodnikov, ki so se pojavljali v koncentracijah. Zaradi različne količine drobcov oglja so se razlikovali tudi po barvi. Izrazito koncentracijo oglja smo dokumentirali na dnu nasutega depozita, na mejni površini z geološko podlago.

Sondažna poglobitev na razdalji od 33,4. do 35,4. m je razkrila podobno stratigrafijo (*sl.* 31, 32), razlika je bila le v odsotnosti večjega lomljenega kamenja in manjšem deležu kosov rimskodobnih opek. Na zahodnem preseku smo na globini od 0,5 do 0,9 m dokumentirali koncentracijo manjših prodnikov in odlomkov opek. Na južnem preseku, kjer so bile meje plasti presenetljivo jasne, pa smo pod SE 1 dokumentirali polnilo vkopa (SE 20/13), ki se je širilo v zahodni presek poglobitve. V njem so »plavali« do 5 cm veliki prodniki in kosi rimskodobnih opek. Izkopali smo tudi dva kosa kosti lobanjskega krova, ki sta pripadala odrasli osebi.²² Jama je bila vkopana v plastovit depozit peska (SE 20/14). Na barvno pestrost omenjenih plasti je podobno kot pri poglobitvi na odseku od 28. do 29. m vplival različen delež drobcov oglja. Zanimivo, da je izrazita koncentracija drobcov tudi tu ležala na meji z geološko podlago. Če povzamem, na odseku od 22. do 35. m smo zelo verjetno odkrili sledove obsežne jame ali kotanje, ki je bila zapolnjena z različnimi plastmi peščenega materiala. Med seboj so se razlikovale predvsem po barvi – zaradi vsebnosti različnega deleža oglja – ter po prisotnosti kosov rimskodobnih opek in lomljenih kamnov različnih velikosti.

Slika 28 Zahodni presek testnega jarka na 20.–23,40. m; M 1:50 (izris T. Fabec).

21 Leben Seljak 2013a.

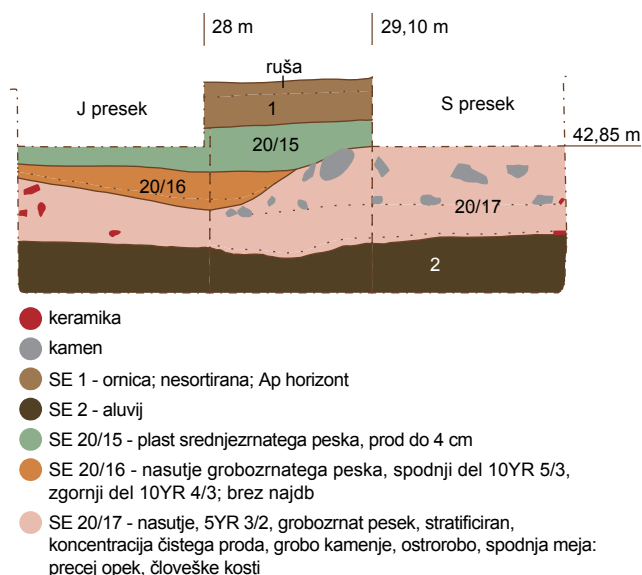
22 Leben Seljak 2013a.

S predhodnimi arheološkimi raziskavami na območju predvidene novogradnje na parcelah št. 476/1, 476/3 in 476/4, vse k.o. Miren, smo odkrili dobro ohranjene sledove pretekle poselitve kraja. Ta je bila – glede na najdbe – še posebej izrazita v rimskem času in v poznoantičnem obdobju.

Za grobova, ki smo ju odkrili v testnem jarku 1, smo glede na kose rimskodobnih opek v polnilih, orientacijo trupel ter druge analogije predlagali datacijo v poznorimski ali zgodnj srednjeveški čas. Da je bil vsaj celotni južni del raziskanega prostora uporabljen kot grobišče, ki je bilo skozi stoletja tudi deloma poškodovano ali uničeno, kažejo posamezne človeške kosti, ki smo jih izkopali v testnih jarkih 2 in 3.²³ Dokumentiran »nasip« vzdolž roba brežine na južnem delu parcele z grobiščem je morda preprečeval erozijo tal po brežini, ne gre pa izključiti niti možnosti, da je lahko ostanek razmejitve, ki je ločevala grobišče od okolice.

Izkopi jarkov so razkrili predvsem negativne (jame, jarke, kotanje, poglobitve), ki so bili zapolnjeni s tlemi, v katerih je bilo več ali manj ostankov (rimskodobnega) gradbenega materiala – predvsem opek in lomljenega kamenja, a tudi kosov ometa in malte. Pri prostorski analizi le-teh je videti, da je razprostranjenost manjših negativov (jam oziroma stojk?, jarkov) omejena na severno polovico parcele 476/4, k.o. Miren, medtem ko smo večje in globlje depresije dokumentirali le severno od tod (*s.l.* 8). Ta slika najbrž odraža različno uporabo prostora ter prisotnost še ohranjenih struktur, ki so vezane nanjo.

Kljub splošno razširjenemu stališču, da je bilo raziskano območje v času prve svetovne vojne preprejeno s strelskimi jarki in z drugimi vojaškimi strukturami, arheološko sondiranje tega ni potrdilo. Med izkopom testnih jarkov smo sicer večkrat naleteli na vojne ostanke (predvsem dele eksplozivnih sredstev), vendar ohranjenih struktur iz tega časa nismo odkrili. Vse torej kaže, da raziskan prostor med prvo svetovno vojno ni bil toliko spremenjen, kot se je doslej predvidevalo.

Slika 30 Južni, zahodni in severni presek s poglobitvami na 28.–29. m; M 1:50 (izris T. Fabec).

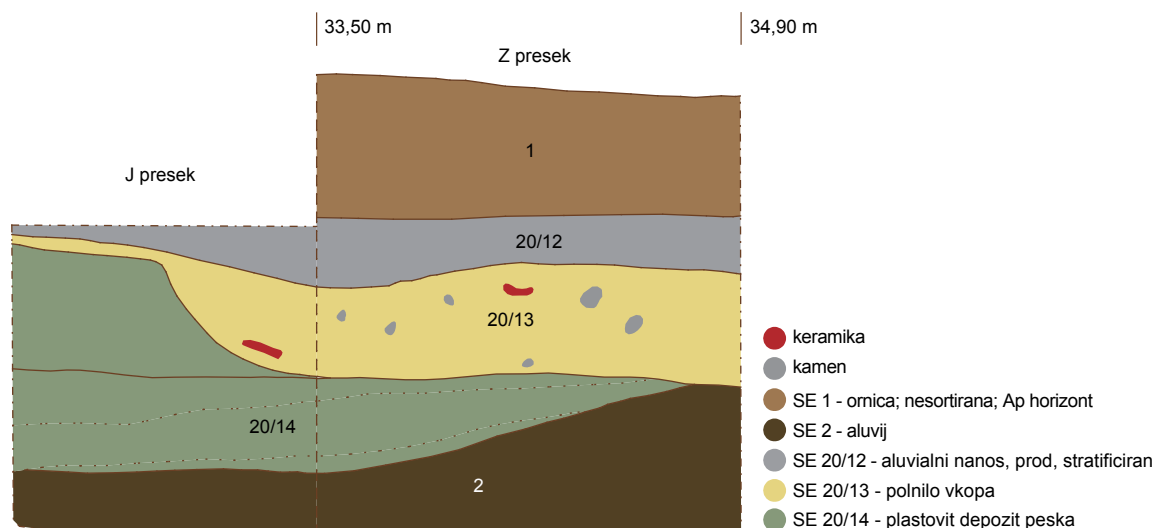

Slika 29 SE 20, severni presek poglobitve na 29. m (foto T. Fabec).

Slika 31 SE 20, južni presek poglobitve na 33,4. m (foto T. Fabec).

23 Glej poglavje 8.2.

Slika 32 Južni in zahodni presek poglobitve na 33,5.–34,9. m (testni jarek 3); M 1:25 (izčris T. Fabec).

4 Metodologija in potek izkopavanj leta 2011

Vesna Tratnik

Območje arheoloških raziskav je obsegalo izkop za gradbeno jamo hiše in infrastrukturo na parceli št. 476/4, k.o. Miren, v obsegu približno 13×20 m. V skladu s kulturnovarstvenimi pogoji smo 0,3 m zemljine odstranili strojno, ostale plasti do geološke osnove smo izkopali ročno. Zaradi lažjega opazovanja lege in koncentracij odkritih najdb ter struktur smo izkopno polje razdelili na kvadrante, velike 4×4 m, označene od A1 do E4.

Vse stratigrafske enote (dalje okrajšava SE) smo dokumentirali v skladu z uveljavljeno metodologijo stroke. Med izkopavanjem smo po posameznih stratigrafskih enotah in kvadrantih zbirali vse najdbe. Polnila odkritih grobov in polnila posameznih drugih vkopov smo presegali z metodo mokrega sejanja že na samem mestu izkopavanj, nato smo jih presortirali

in iz njih izločili izpovedne osteodontološke ostanke in vzorce oglja za analize.

Zaščitno arheološko izkopavanje je bilo omejeno na obseg gradbene jame za stanovanjsko hišo (sl. 33). V plasti ornice in v polnilih vkopov so bile odkrite posamezne najdbe iz rimskega obdobja. Odkopanih je bilo sedem skeletnih grobov in posamezni vkopi, ki jih datiramo v čas preseljevanja ljudstev. Poleg tega so bili na parceli odkriti še drugi vkopi, ki jih lahko povežemo z novoveško kmetijsko dejavnostjo.

Geološko osnovo najdišča sestavljajo plasti prodnatih rečnih nanosov pleistocenskega nastanka (sl. 34: SE 313). V južnem delu izkopnega polja, ob robu naravnega grebena, smo dokumentirali tudi pedogenizirano plast peščenega melja in prod – holocenska

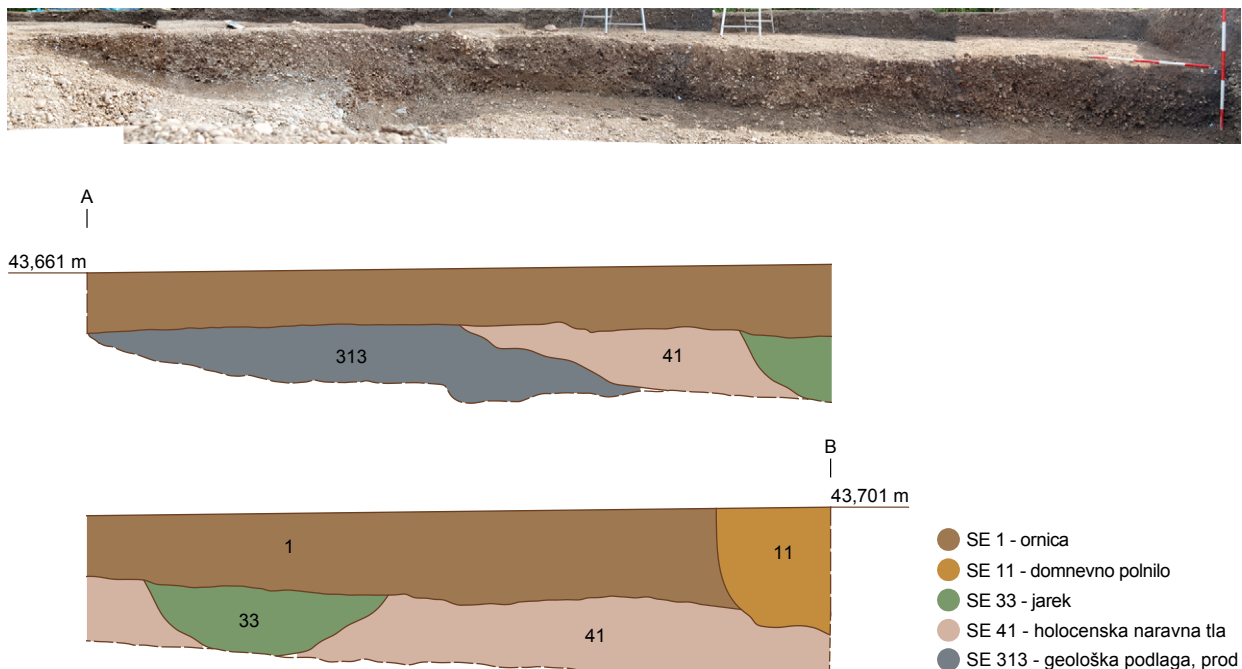
Slika 33 Pogled na najdišče z juga (foto M. Vinařzga).

naravna tla (*sl. 34*: SE 41), ki so se formirala nad pleistocenskimi nanosi.

Prod se je na severnem delu najdišča nahajal že na globini približno 0,4 m, nivo se je postopoma nižal proti južnem robu naravnega grebena do globine 0,7 m.

Vanj so bile v poznoantičnem obdobju vkopane grobne jame vseh sedmih odkritih grobov in tudi trije drugi manjši vkopi, za katere menimo, da se navezujejo na odkrito grobišče.

V novi vek smo datirali vzdolžne plitve jarke, ki so nastali ob kmetijski obdelavi parcele (vinograd) in ob drugih aktivnostih v novejšem času. Ker so bile posamične človeške kosti in rimskodobne najdbe odkrite že v spodnjem delu ornice, je verjetno oranje in prekopavanje v večjem delu najdišča segalo do geološke osnove in je na posameznih mestih poškodovalo grobove.

Slika 34 Prečni presek najdišča; vzhodni presek testnega jarka 2; M 1:50 (izris M. Vinazza).

5 Poznoantično obdobje – obdobje preseljevanja ljudstev

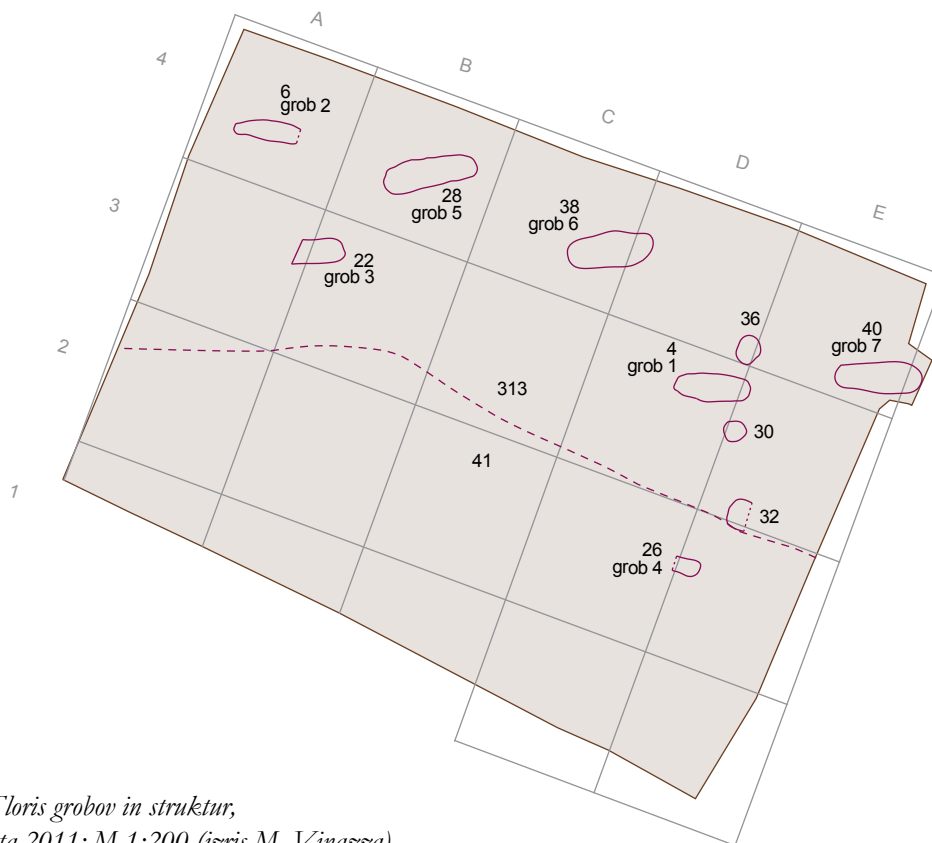
Vesna Tratnik, Špela Karo

Na Japnišču je bilo odkritih sedem skeletnih grobov iz obdobja preseljevanja ljudstev. Ležali so posamično, razporejeni po severni polovici izkopnega polja. Vsi so imeli podobno usmeritev, in sicer vzhod–zahod, nekateri z rahlim zamikom proti severu. Skeleta v grobu 3 in grobu 4 sta bila poškodovana z mlajšimi vkopi, ostali grobovi so bili ohranjeni srednje dobro (slika 35).

Obrisi grobov so se pokazali na meji med spodnjim nivojem nekdanje ornice in zgornjim nivojem proda, na globini od 35 do 45 cm. Slabše vidne so bile meje grobov 5 in 6, ki smo jih lahko prepoznali predvsem kot temnejše lise vrodu, znotraj katerih je bilo več odlomkov rimskodobnega gradbenega materiala.

Bolj jasno so se obrisi grobnih jam pokazali po arbitrarni poglobitvi v prod. Ohranjena globina grobnih jam je bila različna: pri grobovih 1 in 2 je bila grobna jama globoka okrog 20 cm, pri grobovih 5, 6 in 7 pa 50–60 cm.

V nadaljevanju so podani podrobni opisi grobov. Izsledki antropološke analize so povzeti po poročilu antropologinje dr. Petre Leben Seljak,²⁴ živalske kosti je določil dr. Borut Toškan (Inštitut za arheologijo ZRC SAZU),²⁵ pri opisih grobov so upoštevani tudi izsledki XRF preiskav kovinskih najdb, ki jih je izvedla dr. Sabina Kramar (Zavod za gradbeništvo Slovenije) v sodelovanju z dr. Matejem Dolencem (Naravoslovnotehniška fakulteta), izsledki naravoslovnih

Slika 35 Tloris grobov in struktur, izkopanih leta 2011; M 1:200 (izris M. Vinažarja).

²⁴ Glej poglavje 8.2.

²⁵ Glej poglavje 8.3.

preiskav tekstilij in vzorcev zemlje, katerih analizo je opravila dr. Katja Kavkler (Restavratorski center, ZVKDS),²⁶ in rezultat radiokarbonske datacije kosti skeleta iz groba 1 iz Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory (Miami, ZDA) (sl. 36).

Grob 1

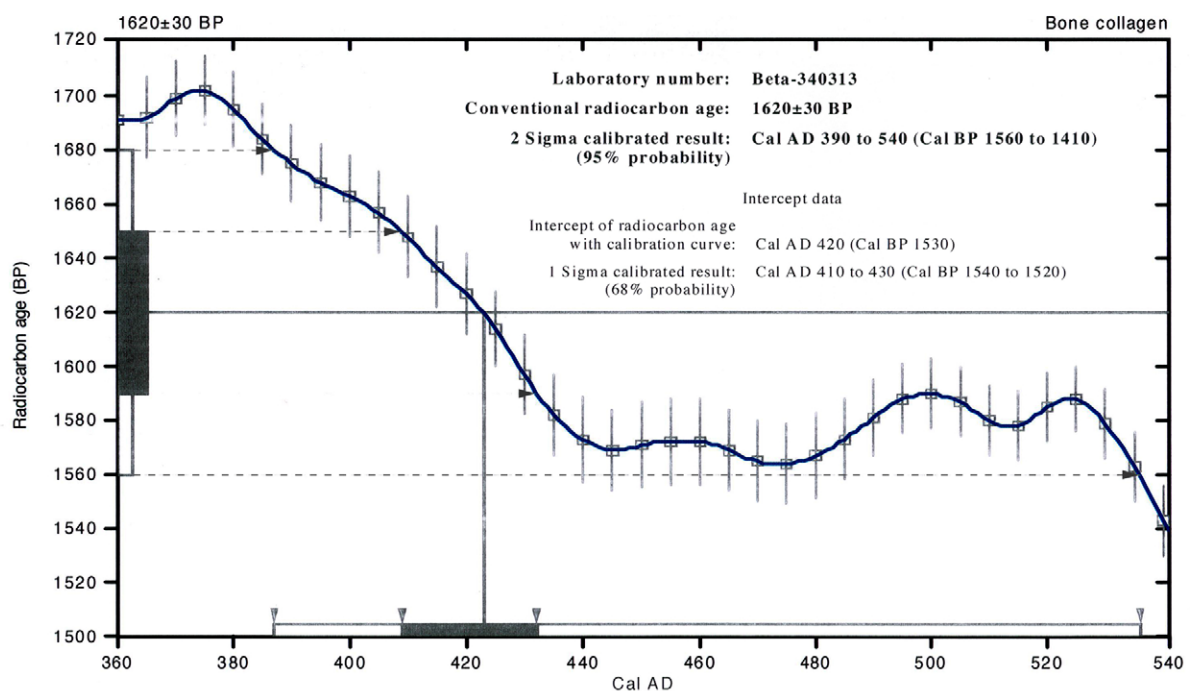
Grobna jama ovalne oblike, usmerjena v smeri vzhod–zahod, je bila vkopana v prod. Dimenzije grobne jame: dolžina 2 m, širina 0,7 m, ohranjena globina dobrih 0,2 m (sl. 37, 38).

Polnilo groba (SE 3) se je od geološke podlage ločilo po temnejši obarvanosti, vsebovalo je večji delež peščenega melja, ki je lahko nastopal tudi v grudi-
cah. V njem so razpršeno ležali odlomki rimskodobnega gradbenega materiala (približno 5 kg) in kamni lomljenci, veliki do 15 × 20 cm. Med gradbenim materialom so prevladovali manjši odlomki tegul in imbreksov ter posamezni kosi malte. V polnilu so bili odkriti tudi posamezni odlomki rimskodobne lončenine, stekla, odlomek železa in odlomka novoveške lončenine, nekaj milimetrskih drobcev oglja in zob goveda (*Bos taurus*) ter več odlomkov taksonomsko

in anatomsko neopredeljenih kosti. V spodnjem delu polnila je ležal srednje dobro ohranjen človeški skelet (skelet št. 1).

V grobu je bila pokopana odrasla oseba, ženska (*adultus* I), stara okrog 30 let, telesna višina 150 cm. Ležala je na hrbtu v iztegnjeni legi, z rokami ob telesu, v smeri vzhod–zahod, z lobanjo na zahodni strani. Kosti so večinoma ležale v anatomski legi, kolena so bila pomaknjena proti medialni ravnini, kosti lobanjskega krova so bile odprte po šivih in premaknjene iz originalne lege. Skelet je bil cel, srednje dobro ohranjen. Posebnost skeleta je umetno preoblikovana lobanja. Pritisk na lobanjo je bil izvršen samo v frontalno-okcipitalni smeri in je onemogočil rast lobanje v dolžino; lobanja je zato kratka, čelo je ravno in močno poševno, zatilje je povsem navpično. Zobje: ohranjena je mandibula s 13 zobmi, obraba zob je srednje močna, prisoten je karies, zobnega kamna ni. Telesna konstitucija skeleta je zelo gracilna. Zabeleženi so bili posamezni kazalci telesne aktivnosti, ženska je bila verjetno levičarka, patoloških sprememb na skeletu ni. Zabeleženi so bili epigenetski znaki.

Vzorec nadlahtnice skeleta iz tega groba je bil datiran z radiokarbonsko metodo, 2Σ cal 390–540 n. št. (cal BP 1560–1410, 95 % verjetnost), 1Σ kalibriran

Slika 36 Radiokarbonska datacija kosti skeleta iz groba 1.

rezultat z 68 % verjetnostjo pa 410–430 n. št. (cal BP 1540–1520) (sl. 36).

Pridatki v grobu 1 (sl. 39, kat. št. 41–52): na prsni skeleta sta ležali pozlačeni srebrni ločni fibuli z roglji, prva (kat. št. 41) z ohranjenimi sledmi tekstila na spodnji strani in druga (kat. št. 42) z ohranjenim poldragim kamnom – almandinom. V spodnjem delu prsnega koša sta bili dve jantarni jagodi (kat. št. 50

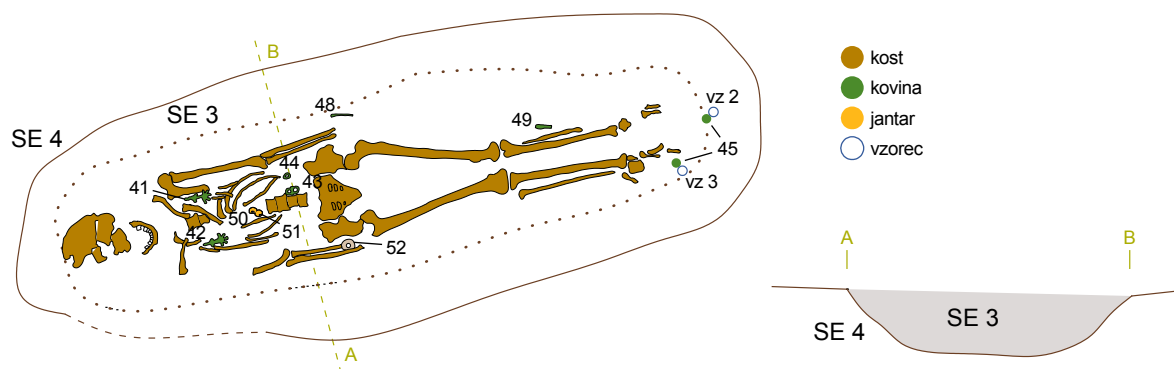
Slika 37 Pogled na grob 1 (foto M. Vinazžza).

in 51); nad medenico, ob ledvenih vretencih, je ležala srebrna pasna spona (kat. št. 43), ob njej še manjši svinčen obroček (kat. št. 44). Ob desni podlahtnici je bilo koščeno vretence (kat. št. 52), ob levi podlahtnici pa neprepoznaven, paličast odlomek železa (kat. št. 48). Neprepoznaven železen predmet je ležal tudi ob levi golenici (kat. št. 49). V polnilu groba tik nad skeletom smo odkrili tudi manjši bronast kaveljček (kat. št. 47), med mokrim sejanjem polnila pa še srebrn žebliček z okroglo glavico (kat. št. 46).

Ob obeh stopalih so bili manjši odlomki tanke srebrne pločevine (kat. št. 45), ki spadajo skupaj in so verjetno del okova na obuvalih. Na tem mestu ob stopalih sta bila vzeta vzorca temno obarvane zemlje za nadaljnje analize morebitnih organskih ostankov (vzorca št. 2 in 3; sl. 38). Organski ostanki so bili določeni v vzorcu št. 3, vendar gre najverjetneje za os-
tanke žuželke.

Slika 39 Pridatki v grobu 1 (foto S. Pukšič).

Slika 38 Tloris in presek groba 1; M 1:20 (izris M. Vinazžza, M. Mibelič).

Grob 2

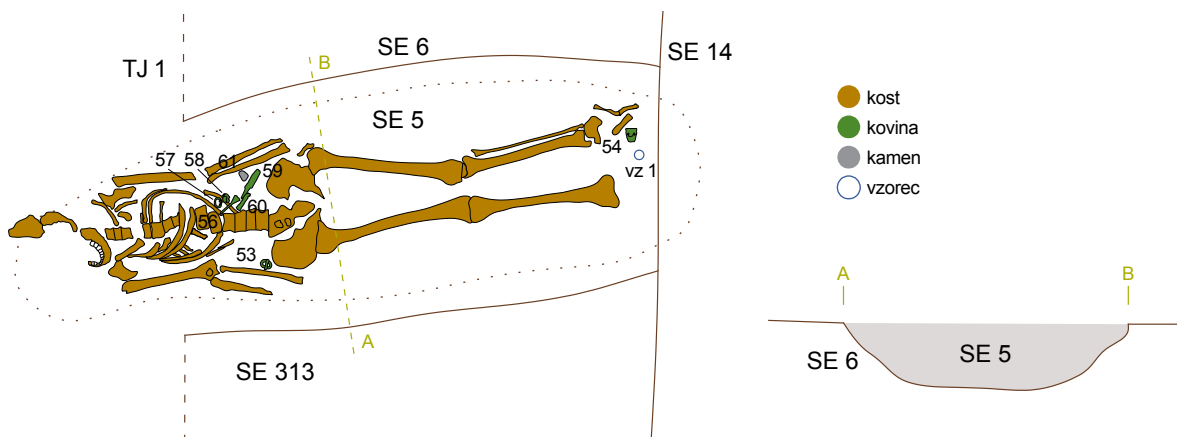
Grobna jama ovalne oblike v tlorisu in banjaste oblike v preseku je bila usmerjena v smeri vzhod–zahod in vkopana v prod v kv. A4. Na vzhodnem delu je grob presekala mlajši jarek (SE 14), zgornji del groba pa je bil deloma odstranjen že med predhodnimi arheološkimi raziskavami leta 2009. Ohranjena grobna jama je v dolžino merila 1,6 m, v širino 0,6 m, ohranjena globina pa je bila 0,15 m (*sl. 40, 41*).

Slika 40 *Pogled na grob 2 (foto M. Vinařza).*

Slika 42 *Pridatki v grobu 2 (foto S. Pukšič).*

Slika 41 *Tloris in presek groba 2; M 1:20 (izris M. Vinařza, M. Mihelič).*

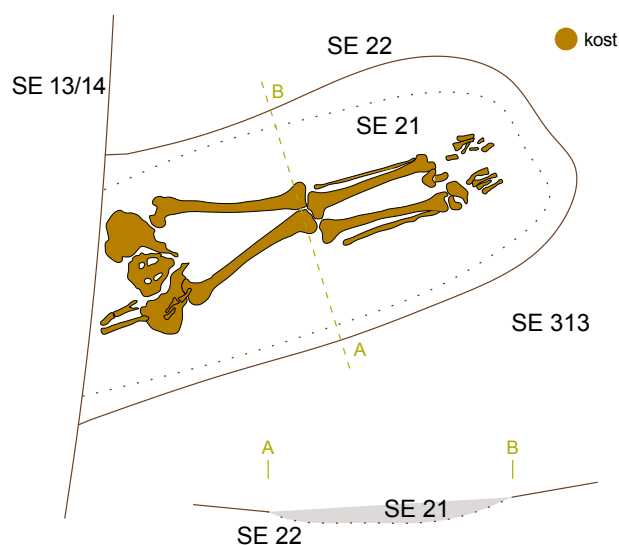
njeni legi, z rokami ob trupu, v smeri vzhod–zahod, z glavo na zahodni strani. Kostni so ležale v anatomske legi in so bile dokaj dobro ohranjene. Manjkajo kosti stopal, ker je ta del groba presekala mlajši jarek (SE 13/14), in ohranilo se je le nekaj kosti dlani. Skelet je ležal v prvotni legi, na kar kaže tudi pravilna lega leve pogačice. Kostni lobanjskega krova so bile razprte po šivih in premaknjene iz naravne lege in niso ohranjene v celoti. Zobje: ohranjena je spodnja čeljust s 15 zobmi, obraba zob je srednja, zaznana je bila začetna stopnja kariesa na treh zobnih kronah in rahle obloge zobnega kamna na vseh zobeh. Kot anomalija v obrabi zob je bil zabeležen domneven kleščast ugriz. Telesna konstitucija je srednje krepka. Zabeleženi so bili posamezni kazalci telesne aktivnosti, moški je bil verjetno desničar. Patoloških sprememb na skeletu ni, epigenetski znaki niso bili določljivi.

Pridatki v grobu 2 (sl. 42; kat. št. 53–61): nad desno medenično kostjo je ležala srebrna pasna spona (kat. št. 53), za levo medenično kostjo pa več neprepoznanih odlomkov železa (kat. št. 60), železen nož, pri katerem se je na kovini ohranil del lesenega ročaja (kat. št. 59), zraven so ležali še kresilni kamen (kat. št. 61), dva dela manjše bronaste pasne sponke z okovom in s sledmi pozlate (kat. št. 57 in 58). Zraven teh predmetov, v višini ledvenih vretenc na levi strani skeleta, je ležala bronasta pinceta (kat. št. 56). Ob kosteh levega stopala smo odkrili odlomek tanke srebrne pločvine (kat. št. 54). Okrog pločvine je bila zemlja temnejše obarvana (vzorec št. 1; sl. 41); zaradi lege smo predvidevali, da gre morda za ostanek organskega materiala, morda obutve, vendar naravoslovne preiskave domneve niso potrdile.

Grob 3

Grobna jama ovalne oblike v tlorisu in banjaste oblike v preseku je bila vkopana v prod v kv. A3 in B3, južno od groba 2. Usmerjena je bila v smeri vzhod–zahod, na zahodni polovici je bila presekana z mlajšim jarkom (SE 13/14). Ohranjene dimenzije grobne jame: dolžina 1,3 m, širina 0,6 m, ohranjena globina dobrih 0,1 m (sl. 43, 44).

Polnilo groba (SE 21) se je od geološke osnove ločilo po teksturi z več peščenega melja, po temnejši barvi, ki je najbrž posledica večje humoznosti in prisotnosti milimetrskih drobcev oglja. V polnilu je bilo več manjših odlomkov rimskodobnega gradbenega materiala (okoli 1 kg), posamezni drobci malte, nekaj odlomkov rimskodobne lončenine in več odlomkov taksonomsko in anatomsko neopredeljenih kosti. Na dnu polnila je ležal človeški skelet (skelet št. 3).

Slika 43 Tloris in presek groba 3; M 1: 20 (izris M. Vinažza, M. Mibelič).

Slika 44 Pogled na grob 3 (foto M. Vinažza).

V grobu je bila domnevno pokopana ženska, stara okrog 25 let (*adultus I*), telesna višina 157,5 cm. Ohranjen je bil spodnji del trupa (od prvih ledvenih vretenc in medeničnih kosti do stopal) ter kosti podlahti desne roke. Skelet je ležal na hrbtu, noge so bile iztegnjene, desna roka je bila položena na medenico. Večina kosti spodnjih okončin je bila v anatomski legi, premaknjene so bile pogačica in prstnice na desni roki, kolena so bila pomaknjena proti medialni ravnini. Ohranjen del skeleta je bil orientiran v smeri vzhod–zahod, s kostmi stopal na vzhodni strani. Nekaj kosti skeleta (čeljust in kosti lobanjskega krova) smo odkrili v polnilu jarka, ki je grob presekala (SE 13).

Od lobanje je ohranjenih le nekaj odlomkov. Zobje: ohranjena je desna zgornja čeljust s 5 zobmi, zobje so zdravi, brez znakov kariesa in zobnega kamna. Telesna konstitucija je za žensko sorazmerno robustna. Zabeleženi so bili posamezni kazalci telesne aktivnosti. Patoloških sprememb na skeletu ni, epigenetski znaki niso bili določljivi. V plasti SE 1, v neposredni bližini poškodovanega groba, smo odkrili odlomke človeških kosti, in sicer desno stran spodnje čeljusti s 4 zobmi in 2 odlomka reber, odlomek podlahtnice in odlomek nadlahtnice, ki morda sodijo k skeletu 3. Pridatki v grobu 3: poškodovan grob, brez ohranjenih pridatkov.

Grob 4

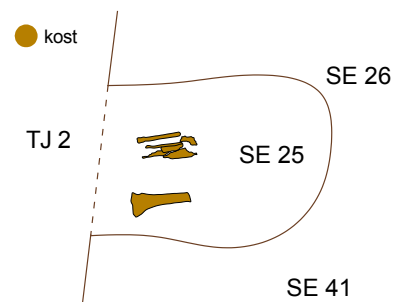
Grobna jama je bila vkopana v prod, v kv. E2, in je bila poškodovana. Meja grobne jame ni bilo mogoče jasno definirati, ker so bile močno zabrisane. Človeške kosti so bile odkrite ob ročnem poglobljanju do geološke osnove. V vzhodnem preseku testnega jarka 2, ki bi glede na lego moral sekati grob, kosti skeleta niso bile odkrite (*sl. 45, 46*).

Polnilo groba (SE 25) je sestavljal čvrst temno rjav peščen melj s prodom, v njem so bili manjši odlomki rimskodobnega gradbenega materiala (okoli 2 kg) in nekaj manjših lomljencev. Meja med polnilom groba in prodom ni bila jasna, določili smo jo predvsem na podlagi grobih sestavin. V spodnjem delu polnila

smo odkrili del človeškega skeleta (skelet št. 4). Odlomki rimskodobnega gradbenega materiala so ležali tudi pod kostmi.

Ohranjen je bil spodnji del obeh nog skeleta od kolena do stopal. Kostni ostanki sodijo k odrasli osebi, ženski, telesna višina 158 cm, starost nad 18 let. Glede na pravilen razmik med kostmi predvidevamo, da so bile kosti ohranjene v anatomski legi in usmerjene v smeri vzhod–zahod. Telesna konstitucija skeleta je sorazmerno gracilna, kazalcev telesnih aktivnosti ni, patoloških sprememb na skeletu ni.

Pridatki v grobu 4: poškodovan grob, brez ohranjenih pridatkov.

Slika 45 Tloris groba 4; M 1:20 (izris M. Vinazza, M. Mihelič).

Slika 46 Pogled na uničen grob 4 (foto M. Vinazza).

Grob 5

Grobna jama oblike U v preseku in ovalnega tlorisa je bila vkopana v prod v kv. B4. Obris grobne jame na spodnji meji med ornico in prodom ni bil jasen, bolje smo ga definirali po arbitrarni poglobitvi v prod. V dolžino je grob meril 2,5 m, v širino 0,8 m, ohranjena globina pa je bila 0,5 m. Grob je ležal v smeri severovzhod–jugozahod (sl. 47, 48).

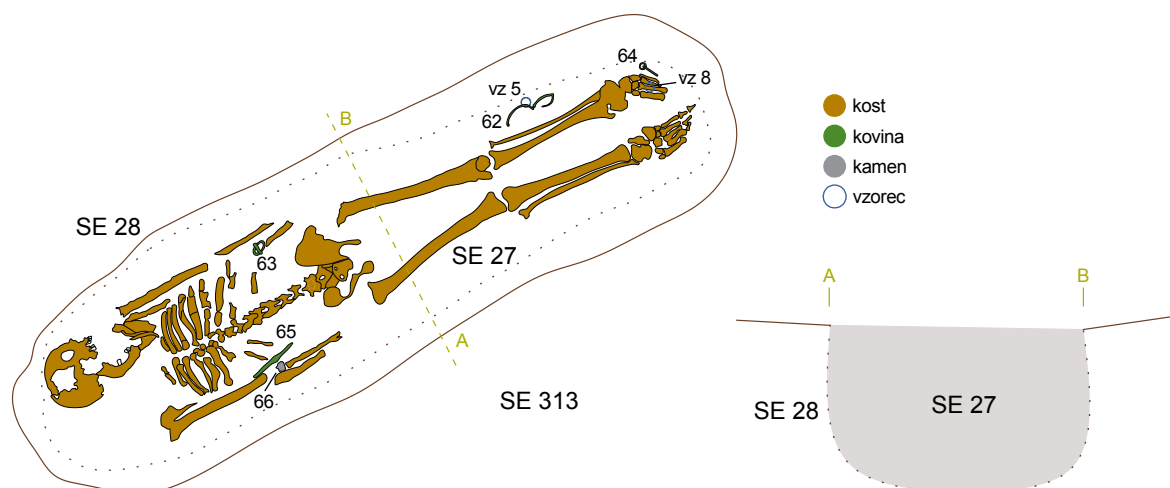
Slika 47 Pogled na grob 5 (foto M. Vinařzga).

Polnilo groba (SE 27) so sestavljali peščen melj in prod, v veliko manjši meri pa tudi lomljenci, veliki do 10 cm. Od proda se je polnilo ločilo po teksturi z več peščenega melja in vsebovalo je manjše odlomke rimskodobnega gradbenega materiala (3,5 kg) ter razdrobljene kose malte (1,6 kg). Gradbeni material je ležal razpršeno, brez večjih koncentracij. V polnilu so bili odkriti tudi zob in nadlahtnica glodavca (*Rodentia*), več drobcev taksonomsko in anatomsko neopredeljenih živalskih kosti in nekaj odlomkov rimskodobne lončenine. V spodnjem delu polnila je ležal človeški skelet (skelet št. 5).

V tem grobu je bil pokopan moški, star 50–65 let (*maturus* II–*senilis*), telesne višine 166–168 cm. Skelet je bil slabo do srednje dobro ohranjen, orientiran v smeri vzhod–zahod, z lobanjo na zahodni strani. Ležal je na hrbtu, v iztegnjeni legi z rokami ob trupu, kosti so bile ohranjene v anatomski legi.

Slika 49 Pridatki v grobu 5 (foto S. Pukšič).

Slika 48 Tloris in presek groba 5; M 1:20 (izris M. Vinařzga, M. Mibelič).

Lobanja je bila nagnjena na levo lice, kosti leve roke so bile postavljene nekoliko višje od desne. Prsni koš je bil stlačen, ohranjenih je nekaj odlomkov reber, od vretenc pa le deli lokov.

Lobanja glede na absolutne mere sodi v kategorijo dolgih in zelo ozkih lobanj, lobanjska prostornina pa je srednje velika. Zobje: ohranjeni sta obe čeljustnici in 14 zob, 11 zob je izpadlo *ante mortem*. Obraba zob je zelo močna in sega do dlesni, deloma bi lahko bila močna obraba posledica kleščastega ugriza. Ohranjeni zobje so brez kariesa, verjetno pa so bili kariozni tisti zobje, ki so izpadli pred smrtjo. Zabeležene so bile tudi rahle obloge zobnega kamna. Telesna konstitucija je robustna, spada v kategorijo nadpovprečne telesne višine. Zabeleženi so bili kazalci telesne aktivnosti in pri patologiji obstaja možnost lepo zaceljenega zloma pod komolcem leve roke, ki pa ga zaradi slabe ohranjenosti kosti ni mogoče zagotovo potrditi. Zabeleženi so bili epigenetski znaki.

Pridatki v grobu 5 (*sl.* 49; **kat. št.** 62–66): ob desni roki, v višini komolca je ob trupu ležal železen nož (**kat. št.** 65), ohranjeno je rezilo s trnastim nastavkom za ročaj. Pod nožem je bil kresilni kamen iz kremenca (**kat. št.** 66). Nad levo medenično kostjo, ob levi podlahti, je ležala srebrna pasna spona (**kat. št.** 63), na kateri so bili ohranjeni ostanki tkanine – lanena vlakna so precej krhka, gre za platneni vez. Ob zunanji strani leve goleni sta bila dva večja odlomka okova iz tanke srebrne pločevine, na katerega je bil pritrjen še manjši bronast obroček (**kat. št.** 62). Na tem mestu je bila opazna tudi temnejša lisa zemlje (vzorec št. 5), za katero smo predvidevali, da gre za sled pridatka iz organskega materiala, vendar naravoslovna preiskava ni dala pozitivnih rezultatov. Ob stopalu leve noge smo med kostmi stopalnic odkrili odlomek bronastega predmeta z obročkom – del pincete (**kat. št.** 64). Med kostmi stopal smo dokumentirali temno obarvana tla (vzorec št. 8); iz naravoslovne analize je razvidno, da gre za ostanek odmrlih rastlin in živali.

Grob 6

Grobna jama U oblike v preseku in ovalne oblike v tlorisu je bila vkopana v prod v kv. C4. V dolžino je merila 2,3 m, v širino 1 m, ohranjena globina pa je bila 0,5 m. Usmerjena je bila v smeri severovzhod–jugozahod (*sl.* 50, 51).

Polnilo groba (SE 37) je sestavljalo čvrst peščen melj zelo temno sivkasto rjave barve in prod. Od geološke osnove se je polnilo ločilo po barvi in po prisotnosti odlomkov rimskodobnega gradbenega materiala (5,2 kg), drobcev malte in kamnov lomljencev. Ta material je ležal razpršeno, brez večjih koncentracij. V polnilu so bili tudi posamezni odlomki rimskodobne lončenine, del zoba in nadlahtnice drobnice (*Ovis s. Capra*), odlomek čeljusti konja (*Equus caballus*) in več odlomkov taksonomsko in anatomsko neopredeljenih kosti. V spodnjem delu polnila je ležal človeški skelet (skelet št. 6).

V grobu je bil pokopan moški, star 50–60 let (*maturus* II), visok 157 cm. Ležal je na hrbtu v iztegnjeni legi, z desno roko na medenici, levo iztegnjeno ob telesu. Skelet je bil orientiran v smeri severovzhod–jugozahod, z lobanjo na jugozahodni strani. Lobanja je bila obrnjena na levo lice. Skelet je bil slabo do srednje dobro ohranjen, lobanja pa cela. Ohranjeni so tudi korpusi dolgih kosti, kosti trupa so bile v zelo slabem stanju; ohranjenih je le nekaj odlomkov reber in vretenc.

Lobanja glede na absolutne mere sodi v kategorijo zelo dolgih, ozkih in visokih lobanj z veliko prostornino. Zobje: ohranjeni sta obe čeljustnici in 8 zob, 9 zob je zagotovo izpadlo pred smrtjo. Obraba zob je zelo močna, deloma bi lahko bila tudi posledica kleščastega ugriza. Od ohranjenih zob je kariozen eden, verjetno pa so bili kariozni tudi tisti, ki so izpadli. Telesna konstitucija je srednje robustna, telesna višina je po kategoriji majhna. Zabeleženi so bili kazalci telesne aktivnosti, patološki znaki in epigenetski znaki.

Pridatki v grobu 6 (*sl.* 52; **kat. št.** 67–76): ob levi medenični kosti je ležala železna pasna spona (**kat. št.** 67) z ohranjenimi ostanki tkanine, gre za platneni vez. Malo nižje pod njo je ležala še manjša železna pa-

sna spona (**kat. št. 68**) z ostanki tkanine. Ob desnem boku, na zunanji strani stegenice, pod podlahtnico je ležalo več odlomkov železa, in sicer železen nož (**kat. št. 70 in 72**), železen okov torbice (**kat. št. 69**), šilo z zanko (**kat. št. 71**), kresilni kamen (**kat. št. 75**) in neprepoznavna odlomka železa (**kat. št. 73 in 74**). Ob levi goleni je ležal lonec (**kat. št. 76**) z izviha-nim ustjem in s sledmi izdelave na vretenu. Lonec

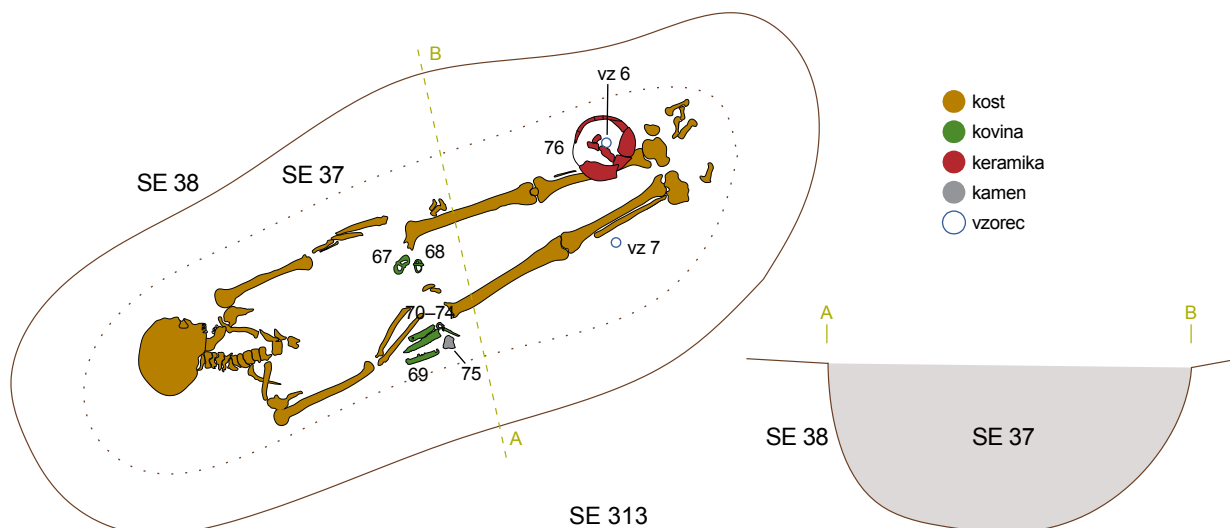
je bil zapolnjen z zemljo in s prodom, naravoslovna preiskava ni pokazala prisotnosti organskih ostankov v vsebini lonca (vzorec št. 6). Ob desni goleni smo opazili liso temnejše obarvane zemlje, kjer pa sodeč po naravoslovni preiskavi prav tako ne gre za ostanke organskih snovi.

Slika 50 Pogled na grob 6 (foto M. Vinařzga).

Slika 52 Pridatki v grobu 6 (foto S. Pukšič).

Slika 51 Tloris in presek groba 6; M 1:20 (izris M. Vinařzga, M. Mibelič).

Grob 7

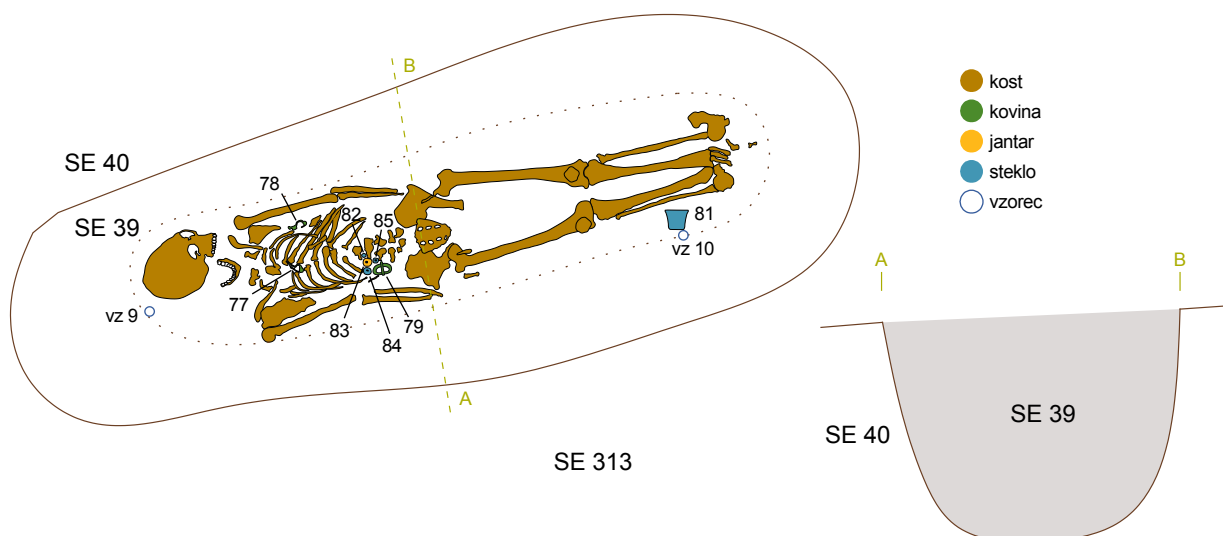
Grobna jama, banjaste oblike v preseku in ovalnega tlorisa, je bila vkopana v prod v kv. E4. Usmerjena je bila v smeri vzhod–zahod. V dolžino je merila 2,3 m, v širino 0,8 m, ohranjena globina pa je bila 0,6 m. Na zahodni polovici je bil grob v zgornjem delu deloma presekan z mlajšim jarkom (SE 19/20), vkop jarka ni segal do skeleta (sl. 53, 54).

Polnilo groba (SE 39) sta sestavljala zelo temno sivkasto rjav peščen melj in prod. Od geološke podlage se je polnilo ločilo po teksturi z več čvrstega peščenega melja in po prisotnosti rimskodobnega gradbenega materiala (8,5 kg), odlomkov rimskodobne lončenine (65 odlomkov) ter nekaj večjih kamnov lomljencev. Gradbeni material je ležal razpršeno, brez večjih koncentracij. V polnilu je bilo odkritih več odlomkov taksonomsko in anatomsko neopredeljenih kosti ter odlomek nadlahtnice mikrosesalca (*Micro-mammalia*). V spodnjem delu polnila je ležal človeški skelet (skelet št. 7).

V grobu je bila pokopana ženska, stara okrog 22 let (*adultus* I), visoka 155,5 cm. Skelet je ležal na hrbtu, v iztegnjeni legi z desno roko ob telesu, levo rahlo pokrčeno na medenični kosti. Usmerjen je bil v smeri vzhod–zahod, z lobanjo na zahodni strani. Glava je bila obrnjena na levo lice, spodnja čeljustnica je bila premaknjena v desno stran. Kosti so večinoma ležale v anatomske legi, tudi pogačice so še ležale pravilno.

Slika 53 Pogled na grob 7 (foto M. Vinařa).

Slika 54 Tloris in presek groba 7; M 1:20 (izris M. Vinařa, M. Mibelč).

Slika 55 Pridatki v grobu 7 (foto S. Pukšič).

Skelet je bil srednje dobro ohranjen, slabše ohranjene so bile predvsem kosti dlani.

Posebnost skeleta je umetna deformacija lobanje (sl. 56). Ohranjene so vse lobanjske kosti, glede na absolutne mere sodi lobanja v kategorijo dolgih in zelo ozkih lobanj, lobanjska prostornina je srednja. Obrazni del zaznamuje široko čelo, zelo visoke, ekstremno hipsikonhne orbite in ozek ter visok nos. Pri lobanji gre za običajni tip frontno-okcipitalne deformacije z uporabo krožne preveze, ki dovoljuje le rast v višino. Zobje: ohranjeni sta obe čeljustnici in 19 zob, kariozna sta dva zoba, obraba zob je rahla, ugriz normalen. Telesna konstitucija je gracilna, le obe mečnici in skočnici sta bolj robustni; višina sodi v kategorijo povprečne srednje telesne višine. Zabeleženi so bili kazalci telesne aktivnosti, patološki in epigenetski znaki.

Pridatki v grobu 7 (sl. 55; kat. št. 77–88): ob desni strani prsnice, na rebrih, je ležala železna samostrelna fibula (kat. št. 77), druga železna samostrelna fibula (kat. št. 78) pa je bila na levi strani prsi. V višini ledvenih vretenc na desni strani prsnega koša je skupaj ležalo več jagod: manjša jagoda iz temno modre steklene paste z rdečimi in belimi pikami (kat. št. 82), večja jantarna jagoda (kat. št. 83), večja modrozeleno steklena jagoda (kat. št. 84), manjša zelena steklena jagoda (kat. št. 85). Nad desno medenično kostjo je ležala železna pasna spona (kat. št. 79), ob desni golenici, na zunanji strani, pa je ležal kozarec iz prozornega, zelo tankega stekla (kat. št. 81). Vsebine kozarca ni bilo mogoče določiti z opravljenimi naravoslovnimi analizami (vzorec št. 10). Ob mo-

Slika 56 Deformirana lobanja iz groba 7 (foto P. Šuc).

krem sejanju polnila groba so bili najdeni še steklena jagoda (kat. št. 86), jantarna jagoda (kat. št. 87), manjši železen žebliček (kat. št. 80) in odlomek glinenega vretenca (kat. št. 88).

Drugi ohranjeni sledovi, ki jih povezujemo z grobiščem

V poznoantično obdobje verjetno spadajo tudi trije vkopi, ki so se v tlorisu videli v liniji v kv. D4 in E3 (sl. 35: SE 29/30, SE 31/32 in SE 35/36) in si jih razlagamo kot jame za kole oziroma vkope za temelje. Vsi trije so bili dokumentirani na zgornjem nivoju proda in so se v tlorisu videli kot manjše temnejše lise s koncentracijo kosov rimskodobnega opečnega gradbenega materiala. Vkopov ne znamo jasno opredeliti, menimo, da gre za ostanke lesenih struktur, ki bi bile lahko istočasne z grobiščem. Možno pa je tudi, da so ti vkopi starejši, povezani z rimskodobno poselitvijo. Nanjo namreč kažejo tudi kosi gradbenega materiala (odlomki tegul, imbreksov, drobci malte, kamni lomljenci), odkriti v jasni sekundarni legi, tudi v polnilih grobov ter posamično v plasti nekdanje ornice.

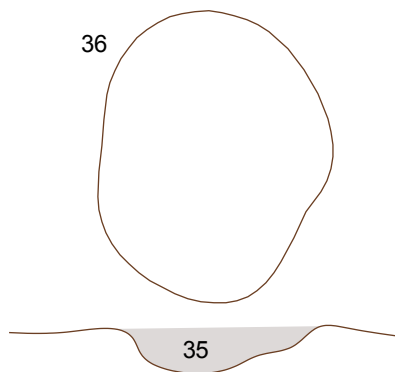
Od severa proti jugu si vkopi sledijo v liniji (sl. 58), prvi je vkop SE 35/36, v vogalu kv. D4 (sl. 57). Vkop je plitev, v tlorisu skoraj okrogle oblike, premera približno 0,7 m. Vkopan je bil v prod SE 313, stene so postopno prehajale v skoraj ravno dno na globini 0,1 m. Dokumentiran je bil na spodnji meji nekdanje ornice s prodom, kjer je bil viden kot temno rjava

lisa, v kateri je bilo nekaj odlomkov rimskodobnega gradbenega materiala.

Dobra dva metra bolj južno je bil v kv. E3 dokumentiran naslednji podoben vkop SE 29/30 (*sl. 60*) okrogle oblike v tlorisu, U oblike v preseku, ki je v premeru meril približno 0,6 m in je bil globok 0,15 m (*sl. 59*). Zapolnjevali so ga trdno sprijet peščen melj temno rjave barve, prod, večji kamni lomljenci in večji kosi rimskodobnega gradbenega materiala, kosi zidakov in tegul (3,3 kg) ter posamezni drobci malte in odlomek lončenine. Ob robu vkopa so bili kosi gradbenega materiala postavljeni pokončno, med njimi tudi ročaj amfore (**kat. št. 34**), v osrednjem

delu pa leže. V polnilu vkopa so bili odkriti drobci anatomsko in taksonomsko nedoločljivih kosti.

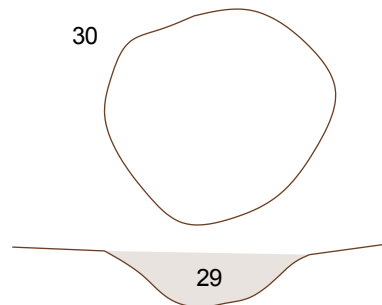
Tretji vkop (SE 31/32) je ležal v kv. E3 (*sl. 61*). Vkop je bil ovalne oblike v tlorisu in U oblike v preseku, velikosti 0,8 × 0,5 m, globok je bil dobrih 0,2 m. Polnilo vkopa se je v tlorisu videlo kot koncentraci-

Slika 57 Tloris in presek vkopa SE 36; M 1:20 (*izris V. Tratnik*).

Slika 58 Pogled na okrogle vkopa (*foto V. Tratnik*).

Slika 59 Tloris in presek vkopa SE 30; M 1:20 (*izris M. Mibelič*).

Slika 60 Polnilo vkopa SE 29 (*foto M. Vinařica*).

Slika 61 Polnilo vkopa SE 31 (*foto M. Vinařica*).

ja odlomkov rimskodobnega gradbenega materiala (5,5 kg) in večjih kamnov lomljencev. V zgornjem delu polnila je bilo tudi nekaj odlomkov anatomske in taksonomske nedoločljivih kosti in nekaj drobcev lončenine. V spodnjem delu polnila ni bilo gradbenega materiala. a vzhodni strani je bil vkop presekan z novoveškim jarkom.

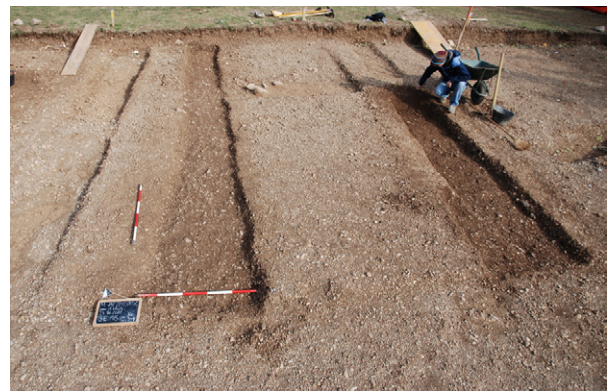
6 Novoveško obdobje

Vesna Tratnik

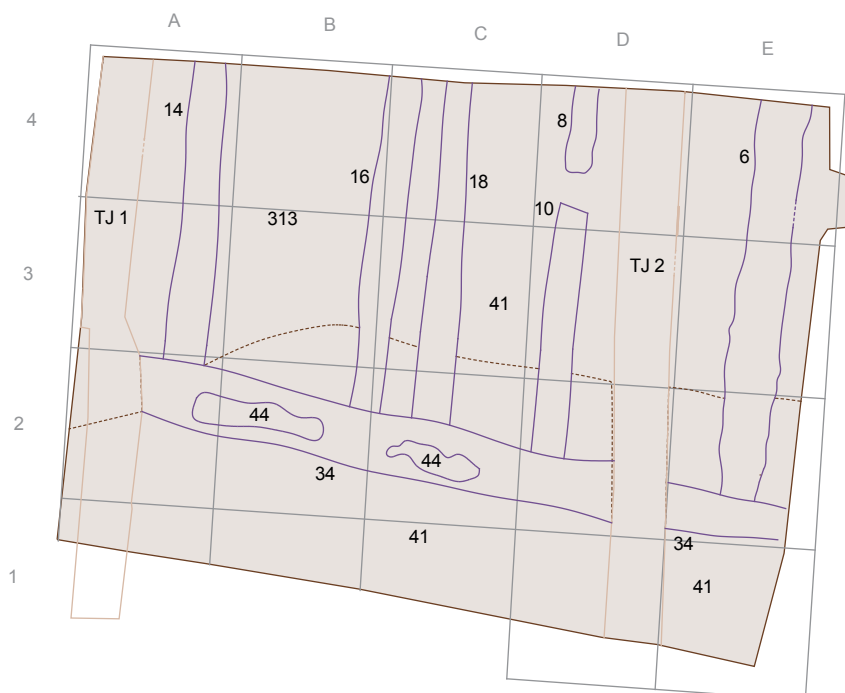
Obrisi vzporednih jarkov, ki so potekali v smeri sever–jug, so se na najdišču pokazali že takoj po čiščenju za strojnim izkopom (sl. 62). V kvadrantih od A2 do E4 so bili jarki dokumentirani od severnega roba najdišča (se nadaljujejo v severni presek izkopa), na zgornjem nivoju geološke podlage, kjer so bile linije jarkov tudi bolj jasno vidne. Jarkom smo sledili do linije večjega jarka (SE 33/34), ki je potekal na južni strani, prečno v smeri vzhod–zahod, po celotni širini izkopnega polja, in se je nadaljeval v vzhodni in zahodni presek.

Gre za šest vzporednih plitvih podolgovatih jarkov (sl. 63: SE 7/8, SE 9/10, SE 13/14, SE 15/16, SE 17/18, SE 19/20), vkopanih v prod, banjaste oblike v preseku, ki so bili široki približno 1 m in globoki do 0,2 m. Razmik med posameznimi jarki ni bil enakomeren. Zapolnjeni so bili s podobnim ilovnatim peskom in prodom, sipke, drobljive konsistence, temno rjave barve. V polnilih jarkov so bili

odkriti manjši odlomki rimskodobnega gradbenega materiala (skupaj 5 kg), posamezni odlomki novoveške lončenine in posamezni odlomki živalskih kosti, v jarku SE 19/20 tudi nekaj odlomkov rimskodobne lončenine (**kat. št. 32**). Najdbe so povečini ležale razpršeno, brez opaznih večjih koncentracij, razen v primeru koncentracije kosti in kamnov znotraj jarka SE 33. V polnilih jarkov, ki so sekali grobove, smo

Slika 62 Pogled na novoveške jarke (foto M. Vinazza).

Slika 63 Novoveški jarke, tloris; M 1:200 (izris M. Vinazza).

Slika 64 *Pogled na presek jarka SE 33/34 (foto V. Tratnik).*

odkrili tudi posamezne človeške kosti. Glede na to, da sta dva jarka deloma poškodovala grobove in ker so bili v polnilih jarkov odkriti tudi odlomki novoveške lončenine (**kat. št. 31**), so jarki zanesljivo mlajši od grobov, domnevno novoveški. Razumemo jih kot sled kmetijske obdelave tal na tej parceli. Po širini in globini jarki ustrezajo vkopom za vrste za trte. Tako interpretacijo potrjuje tudi Franciscejski kataster, na kateremu je na tej parceli označen vinograd.

Prečni jarek SE 33/34 (*sl. 63, 64*) je bil vkopan v prod in je potekal v smeri vzhod–zahod po kvadrantih od A2 do E1. Vkop U oblike v preseku je bil dolg 17,5 m, širok 1,7 m in globok do 0,5 m. Jarek se je nadaljeval v vzhodni presek izkopnega polja. Glede na stratigrafsko sosledje predvidevamo, da je ta jarek mlajši od vzdolžnih jarkov za trte. Na treh mestih smo znotraj jarka zabeležili tri večje kupe kamnov lomljencev, med katerimi so bili tudi odlomki rimskodobnega gradbenega materiala in živalskih kosti (koncentracije smo označili kot SE 44; kv. A2, C2, E2). Med živalskimi kostmi iz SE 44 so bile določljive kosti goveda in drobnice. Skupaj je bilo v jarku odkritih 17 kg rimskodobnega gradbenega materiala (tegule, imbreksi), odlomki železa, rimskodobne lončenine, novoveške lončenine in odlomka stekla. V jarku blizu uničenega groba 4 pa smo odkrili tudi odlomke človeških kosti, in sicer odlomke lopatice, korpus dlančnice, prstni členek roke in del lobanje, ki sodeč po rezultatih antropološke analize pripadajo odrasli osebi, nedoločljivega spola. Nekaj odlomkov kosti, verjetno odraslega človeka, smo odkrili tudi v kv. D2. V polnilu jarka (izven SE 44) je bilo odkritih tudi več fragmentov kosti goveda in prašiča ter več

odlomkov taksonomsko in anatomsko neopredeljenih kosti.

Kaže, da je ta jarek mlajši od že opisanih jarkov za trte. V polnilu jarka smo odkrili tako odlomke rimskodobnega gradbenega materiala kot tudi glazirane novoveške lončenine.²⁷ Jarka glede na širino in globino ne moremo povezovati s kmetijsko dejavnostjo na tem prostoru, morda ga lahko razumemo v kontekstu okopov frontne linije 1. svetovne vojne, čeprav v polnilu ni bilo značilnih najdb. Južno od jarka se naraven greben spušča na nižjo teraso in na tem delu ni bilo ohranjenih arheoloških struktur.

²⁷ Gre za manjše odlomke ostenj glazirane novoveške lončenine, ki niso bili izrisani.

7 Oprelitev najdb

Vesna Tratnik, Špela Karo

V opredelitvi najdb so upoštevane najdbe, odkrite pri predhodnih arheoloških raziskavah v letu 2009, in najdbe z izkopavanj leta 2011.

7.1 Rimska doba

Vesna Tratnik

Odlomki rimskodobne lončenine so bili odkriti posamično v testnih jarkih iz leta 2009 in v plasti ornice ter polnilih grobov in jarkov, izkopanih leta 2011. Med starejše najdbe sodi odlomek vinske amfore oblike Dressel 6A (**kat. št. 1**).²⁸ V cesarsko obdobje lahko datiramo tudi odlomka ročaja vinske amfore oblike Dressel 2-4 (**kat. št. 3 in 7**),²⁹ odkrita severno od grobišča, v testnem jarku 2, leta 2009.

Med poznorimsko keramiko sodijo odlomki afriških in vzhodnomediterskih amfor. Ustje amfore (**kat. št. 32**) sodi k obliki Keay 25. Takšne amfore tunizijskega izvora, srednjih dimenzij, so služile za prevoz olja. Delimo jih na več različic, ki se ločijo tudi kronološko, zgodnje so datirane v konec 3. do začetek 4. stoletja, mlajše pa v prvo polovico 5. stoletja.³⁰ Odkrit odlomek je premajhen za natančnejšo časovno določitev.

Odlomka ročaja in ostenja amfore/vrča (**kat. št. 93 in 94**) smo glede na sljudasto, v prelomu rdečo fakturo in plitvo narebreno ostenje opredelili kot MRA 3/LRA 3. Starejši enoročajni vrči (MRA 3) se na Jadranu pojavijo v 3. stoletju. Klasična oblika teh vzhodnosredozemskih amfor z dvema ročajema pa je bila

v uporabi od 4. do 6. stoletja. Pri nas so pogosti na najdiščih iz poznorimskega obdobja.³¹

Odkriti so bili odlomki kuhinjske keramike (**kat. št. 90, 95 in 96**), ostenja so okrašena z grobim metličenjem. Glede na fakturo (trdo, redukcijsko žgano z vključki apnenca) smo jih umestili v pozno rimsko obdobje.

Analogije za sklede (**kat. št. 89**) so poznane iz Furlanije, kjer se najpogosteje pojavljajo od 3. do 5. stoletja.³² Navznoter nagnjeno ustje ima ravno odrezan rob, na zunanji strani ostenja, na najbolj usločenem delu pod ustjem, je odtisnjen vrvičast okras. Odlomek je zelo trdo žgan, z obilnimi primesmi finih zrn apnenca in bele sljude, površina je gladka.

Odkrit je bil tudi odlomek širokega klekastega ustja in ostenja steklene čaše ali svetilke na olje (**kat. št. 91**). Odlomka ne moremo zanesljivo opredeliti; lahko bi sodil k čašam oblike Isings 106, za katere je potrjena ta dvojna uporaba.³³

Med kovinskimi najdbami, odkritimi izven grobov, prevladujejo kovani žebelji z okroglo ali s kvadratno glavico (**kat. št. 12, 18, 20, 23, 30, 35–38**), ki pa jih ne moremo ožje časovno opredeliti. Odkrit je bil tudi koničast predmet z vidnim šivom in luknjico na tulcu (**kat. št. 16**). Morda gre za konico na ročaju kopja.

Časovna opredelitev najdb je pokazala, da gre za najdbe, ki so relativno starejše od odkritih grobov in so se nahajale v sekundarni legi, v ornici, polnilih grobov in novoveških jarkov. Kažejo na to, da je bilo širše območje najdišča v uporabi oziroma poseljeno že od cesarskega obdobja naprej.

28 Panella 2001, 195.

29 Panella 2001, 194; Arthur, Williams 1992, 250.

30 Bonifay 2004, 119–122.

31 Modričan 2011, 152, 153.

32 Cividini 2010, 559, 563, 564, Fig. 3, 4.

33 Ubaldi 1995, 113–114.

7.2 Obdobje preseljevanja ljudstev

Špela Karo

Med sedmimi grobovi, odkritimi med izkopavanji, so bili pridatki odkriti pri petih skeletih (grobovi 1, 2, 5–7), dva sta bila brez najdb (grobova 3 in 4). V grobu 1 je na vsaki rami pokojnice ležala dobro ohranjena srebrna pozlačena ločna fibula z okrasom, izdelanim v tehniki klinastega vreza (*sl.* 65, 66). Polkrožno oblikovana glava fibule s petimi roglji je okrašena z vrezanima, simetrično postavljenima spiralama. Osrednji greben loka je rahlo dvignjen, vanj sta vtisnjeni dve vrsti nasproti si postavljenih trikotnikov. Rombasto oblikovana noga je okrašena z vrezi, rob pa z dvojnimi nizom trikotnikov. Trikotniki na loku in nogi so izdelani v tehniki *niello*. Na vsaki strani noge je okroglo ležišče za okrasni kamen; ohranjen je le en kamen rdeče barve – almandin (**kat. št. 42**).³⁴ Noga se zaključuje s stilizirano živalsko glavico. Fibula (**kat. št. 41**) ima na hrbtni strani ohranjene ostanke železne peresovine in tkanine (*sl.* 67).

Ločne fibule z roglji so izdelane iz brona ali srebra s pozlato in se razlikujejo po velikosti, številu rogljev, oblikovanosti in zaključku noge ter okrasu. Na podlagi značilnosti jih je moč razvrstiti v več tipov in njihovih različic, ki kažejo na njihovo časovno in geografsko razprostranjenost ter delavnico.³⁵

Na slovenskih najdiščih so bile ločne fibule z roglji, s polkrožno glavo s spiralnim okrasom in z rombasto oblikovano nogo z vrezanim rombičnim okrasom odkrite na grobiščih v Dravljah³⁶ in *V Lajhu* v Kranju,³⁷ kot naselbinski najdbi na Gradcu pri Veliki Strmici³⁸ in Zidanem gabru nad Mihovim³⁹ ter kot naključna najdba v Ljubljani.⁴⁰ Mirenskemu paru je najbolj podobna fibula s kranjskega grobišča *V Lajhu*, najdena

Slika 65 Fibula (*kat. št. 41*) iz groba 1 (foto K. Brešan).

med izkopavanji leta 2009 v predelu pasu otroškega skeleta v grobu 34. Srebrna ulita in pozlačena fibula s petimi profiliranimi roglji ima robove glave in noge ter dvignjen greben na sredi loka okrašene s trikotniki, izdelanimi v tehniki *niello*, v okroglih ležiščih v vogalih noge pa sta ohranjena polkrožno brušena granata; noga se zaključuje v podobi živalske glave.⁴¹ Z istega najdišča je tudi nekoliko manjša bronasta ločna fibula iz groba 54/2009, ki slednjo oblikovno posnema, vendar je zaradi uporabe manj dragocene materiala in manj natančne izdelave najverjetneje nastala v lokalnem okolju.⁴² Par srebrnih pozlačenih fibul iz ženskega groba 1 v Dravljah se od mirenskih loči po zaključku noge, le-ta se namreč zaključuje z okrasnim kamnom, od katerega se je ohranilo le vložišče zanj.⁴³ Spodnji del noge z enakim zaključkom in rombičnim okrasom je bil najden tudi med gradivom z območja rimske Emone.⁴⁴ Naključno odkriti fibuli iz dveh poznoantičnih naselbin sta prav tako le delno ohranjeni. Z Gradca pri Veliki Strmici se je ohranila glava manjše bronaste ločne fibule s petimi roglji in

³⁴ Za izvor almandina glej poglavje 8.1.

³⁵ Vinski 1972–73; Bierbrauer 1975, 85–114; Knific 2005, 332.

³⁶ Slabe 1975, 13, t. 1: 1, 2.

³⁷ Fibula je bila odkrita med izkopavanji leta 2009. Za informacijo se najlepše zahvaljujem Tilnu Podobniku.

³⁸ Klasinc 1999, 18, t. 1: 2.

³⁹ Bitenc, Knific 2001, 68–69, kat. št. 215.

⁴⁰ Bitenc, Knific 2001, 68, kat. št. 211; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 14.

⁴¹ Urek *et al.* 2016a, 144–145, 231–233; Urek *et al.* 2016b, 64, t. 101: 6.

⁴² Urek *et al.* 2016a, 233; Urek *et al.* 2016b, 64, t. 101: 6.

⁴³ Slabe 1975, 13, 57–59, t. 1: 1, 2; Bitenc, Knific 2001, 65, 66, kat. št. 202.

⁴⁴ Bitenc, Knific 2001, 68, kat. št. 211; Knific 2005, 334.

Slika 66 Fibula (kat. št. 42) iz groba 1 (foto K. Brešan).

spiralnim okrasom,⁴⁵ srebrna fibula z Zidanega gabra pa je bila namerno zvita v kepico. Ohranjena sta polkrožno oblikovana glava s petimi roglji in delom loka ter noga, medtem ko osrednji del manjka. Površina obeh fibul je okrašena v tehniki klinastega vreza, v osrednjem polju glave sta po dve spirali, nad njima pa narobe obrnjen trikotnik. Na nogi fibule z Zidanega gabra so vrezani rombi, zaključuje pa se s stilizirano živalsko glavico in z okroglim ležiščem za okrasni kamen, ki manjka.⁴⁶

Na širšem območju lahko primerjave mirenškemu paru fibul najdemo v Brescii,⁴⁷ Weimarju,⁴⁸ Straubingu,⁴⁹ Altenerdingu,⁵⁰ na najdiščih Szentes-Kökényzug in Szentes-Nagyhegy⁵¹ ter v Trentu.⁵² V. Bierbrauer jih uvršča v skupino ločnih fibul z vrezanim rombičnim

Slika 67 Fibula (kat. št. 41) z ostanki železne peresovine na hrbtni strani (foto K. Brešan).

okrasom noge,⁵³ medtem ko H. Kühn skupino fibul s polkrožno glavo, okrašeno s spiralnim okrasom, in z rombasto nogo opredeli kot tip Gursuf.⁵⁴ Njihov izvor domneva v južni Rusiji, na Krimu, kjer so tudi najštevilnejše in se pojavijo že v zadnji četrtini 4. stoletja in so v uporabi do 7. stoletja.⁵⁵ Razširile so se vse do srednje in zahodne Evrope, kjer so razmeroma pogoste predvsem v Panoniji, časovno pa jih je glede na zgodovinske dogodke moč uvrstiti v drugo polovico 5. (podonavski primerki) ter v zadnje desetletje 5. stoletja in prvo polovico 6. stoletja (italski in južnonemški primerki).⁵⁶ V čas med drugo polovico 5. stoletja in letoma 520/530 so datirane tudi ločne fibule s polkrožno glavo in z rombasto nogo z najdišča Altenerding, med katerimi je tudi fibula, podobna mirenškemu paru, sicer brez okrasa *niello* vtisnjenih trikotnikov.⁵⁷ Slednja pripada varianti 2 tipa Gursuf, za katero je značilen podolžno razčlenjen lok s stranskima grebenoma in z osrednjim rebrom, ki je pogosto okrašen s trikotniki, izdelanimi v tehniki *niello*.⁵⁸ Fibule variante 2 se v primerjavi z varianto

45 Klasinc 1999, 18, 32–35, t. 1: 2; Bitenc, Knific 2001, 67–68, kat. št. 209; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 8.

46 Bitenc, Knific 2001, 68–69, kat. št. 215; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 13a, 13b.

47 Werner 1961, 25, Taf. 18: 80a, 80b; Bierbrauer 1975, 104, 339, tav. 52: 1.

48 Bierbrauer 1975, 104, tav. 73: 3; Kühn 1981, 388–389, Taf. 87: 596.

49 Geisler 1998, 26, Taf. 24: 1, 2 (grob 100).

50 Sage 1984, 351, Taf. 173: 4; 186: 6; Losert, Pleterski 2003, 95, Abb. 9: 3.

51 Vinski 1972–73, 193–195, op. 84, t. 2: 24, 25; Kühn 1974, 732, 734, Taf. 261: 64/19, 46/23; Slabe 1975, 58, 59.

52 Cavada 1994, 228, sl. III.131, III.132.

53 Bierbrauer 1975, 104–106.

54 Mednje sicer spadajo tako fibule, ki imajo na glavi tri ali pet rogljev, kot tudi take z rombasto oblikovano nogo, okrašeno s spiralami, ter fibule brez okrasnih kamnov na nogi (Kühn 1974, 728–742; Losert, Pleterski 2003, 102).

55 Ločne fibule z južnoruskih najdišč imajo nekoliko drugače oblikovan lok, ki ni ploščat, ne pojavlja pa se niti okras vtisnjenih *niello* trikotnikov (prim. Werner 1961, 31–32, Taf. 31; 32; 33: 124–126; Kühn 1974, Taf. 261: 64/31–35; 262: 64/36–59).

56 Kühn 1974, 727, 729, 738–739, Karte 24.

57 Losert, Pleterski 2003, 95, Abb. 9: 3.

58 Losert, Pleterski 2003, 102.

1 redko pojavljajo na prostoru okoli Črnega morja, jedro njihove razširjenosti je zahodnejše, tako v gepidskem naselitvenem prostoru kot tudi v severni Italiji, na današnjem Slovaškem, na bavorskih in alamanskih grobiščih ter na saškem in tirinškem naselitvenem območju. Gre za t. i. podonavsko obliko iz druge polovice 5. stoletja do okoli leta 500.⁵⁹

Na podlagi primerjav mirenski fibuli spadata v široko razširjeno skupino »vzhodnogotskih« ulitih ločnih fibul s polkrožno oblikovano glavo z roglji, z rombasto nogo in okrasom, izvedenim v tehniki klinastega vrezja, ki so okvirno datirane v drugo polovico 5. stoletja in prvo polovico 6. stoletja in se pojavljajo predvsem na vzhodnogotskem in gepidskem naselitvenem območju od Črnega morja, srednjega Podonavja in Panonije do Italije, kamor so Vzhodni Goti prodirali tudi prek našega ozemlja.⁶⁰ So pogost pridelek v germanskih ženskih grobovih, kjer se večinoma pojavljajo v paru. S parom fibul je bila obleka lahko speta na ramenih, kot kaže najdba iz Mirna, ali pa v predelu pasu, kot kažeta fibuli iz draveljskega groba 1.⁶¹

Drugi par, oblikovno popolnoma drugačnih fibul, je spenjal obleko na ramenih pokojnice iz groba 7 (**kat. št. 77 in 78**). Železni fibuli pripadata tipu samostrelnih fibul s trdnim nosilcem igle, ki jih je za slovenski prostor zbrala in pregledno obdelala Tina Milavec.⁶² Razvoj fibul tega tipa sega v konec 2. in začetek 3. stoletja, na izvorno območje v srednjem Podonavju; v drugi polovici 5. stoletja in v prvi polovici 6. stoletja pa so se razširile na prostor nekdanjega zahodnega dela rimskega cesarstva, torej v Germanijo in Barbarik.⁶³ Mirenski fibuli sta precej korodirani in delno poškodovani, tako da je težko razpoznati nekatere značilnosti, po katerih se med seboj ločijo posamezni tipi fibul s trdnim nosilcem igle.

Fibula (**kat. št. 77**) ima razmeroma kratek lok in dolgo nogo, katere konec je odlomljen. Zaradi močne korodiranosti ni razvidna dolžina peresovine, ki je poleg zaključka noge eden izmed tipoloških kriterijev za natančnejšo opredelitev fibule, zato jo je z nekoliko dvoma mogoče uvrstiti med samostrelne fibule s trdnim nosilcem igle pozne sheme tipa Invillino, za katerega so značilni kratka peresovina, polkrožen kratek lok in dolga noga.⁶⁴ V primeru, da je imela fibula uvit, zapognjen ali gumbast zaključek noge, bi spadala v tip Lauriacum, ki je pravzaprav različica tipa Invillino in ima enak krog razprostranjenosti ter časovno umestitev.⁶⁵ Na slovenskem ozemlju so bile fibule tipa Invillino najdene v naselbinah na Tonovcovem gradu nad Kobaridom⁶⁶ in na Ajdnu nad Potočki,⁶⁷ na kranjskem grobišču *V Lajhu*,⁶⁸ na grobišču na blejski Pristavi⁶⁹ in na Mostu na Soči.⁷⁰ Razprostranjenost fibul tega tipa kaže na njihovo zgoščevanje v jugovzhodnoalpskem prostoru, čeprav je nekaj primerkov tudi z zahodnega Balkana.⁷¹

Drugo mirensko fibulo iz istega groba (**kat. št. 78**) lahko pripišemo tipu Viminacium, za katerega so značilni ozka spirala, masiven ali trakast lok, kratka noga z nosilcem igle, enako dolgim kot noga, in zavihan, zviti ali kroglasto odebeljen zaključek noge.⁷² So nekoliko bolj masivne kot fibule tipa Invillino in Lauriacum, posamezni primerki pa imajo tako kot

⁵⁹ Losert, Pleterski 2003, 102, Liste A74.2 (v seznamu so podane primerjave fibul z drugih najdišč, skupaj z datacijo).

⁶⁰ Vinski 1980, 20; Knific 2005, 334; Bitenc, Knific 2008, 103.

⁶¹ Klasinc 1999, 31–35; Losert, Pleterski 2003, 94–95; Knific 2005, 333, 334; Bitenc, Knific 2008, Fig. 3.

⁶² Milavec 2009; Milavec 2011a, 24–29.

⁶³ Milavec 2009, 239.

⁶⁴ Schulze Dörrlamm 1986, 639–641; Milavec 2009, 240–241; Milavec 2011a, 24–27.

⁶⁵ Schulze Dörrlamm 1986, 642–643; Milavec 2009, 241; Milavec 2011a, 27, sl. 2. 2.

⁶⁶ Tri fibule so bile najdene v plasti poznoantične faze 2 in ruševine stavbe 1, ki je propadel ob koncu 6. stoletja (Milavec 2009, 240; Milavec 2011a, 25–26, t. 2: 15, 16; 3: 2).

⁶⁷ Fibula je bila najdena v objektu na spodnji terasi ob vhodu v naselbino. Objekt je bil uničen v drugi polovici 6. stoletja (Sagadin 2006; Milavec 2009, 240, sl. 5).

⁶⁸ Stare 1980, 62, t. 53: 4; Schulze Dörrlamm 1986, sl. 56: 10; 58; Milavec 2009, 240, sl. 3; Urek *et al.* 2016a, 179, 235; Urek *et al.* 2016b, 75, t. 133: 1 (grob 91, izkopavanja l. 2010). Fibula iz groba 91 je bila najdena na levi strani prsnega koša pokojnice.

⁶⁹ Blejska fibula je za razliko od drugih naštetih srebrna (Milavec 2009, 240, sl. 6).

⁷⁰ Cunja, Mlinar 2010, 129, kat. št. 210.

⁷¹ Milavec 2011a, 26–27, sl. 2. 1.

⁷² Schulze Dörrlamm 1986, 605–608, Abb. 11; Milavec 2009, 240.

mirenska fibula zavrt zaključek noge nekoliko podaljšan in presega dolžino noge.⁷³ Na slovenskih najdiščih so redke. Glede na velikost, razmerje med dolžino loka in noge je mirenski še najbolj podobna fibula z grobišča *V Lajbu*, odkrita v predelu pasu pokojnice v grobu 77, izkopanem leta 2009, ki sicer nima ohranjenega nosilca za iglo na nogi in ki je opredeljena kot tip *Lauriacum*.⁷⁴ En primerek je bil odkrit še na Limberku nad Veliko Račno⁷⁵ in ima za razliko od mirenske fibule peresovino speljano nad lokom fibule.⁷⁶ Fibule tipa *Viminacium* spadajo v vmesno obdobje med samostrelnimi fibulami zgodnje in pozne sheme in so pogoste predvsem na Balkanu, v kastelih in na grobiščih vzdolž donavskega limesa od Panonije dalje in v zaledju.⁷⁷ Številne so na bolgarskih najdiščih Pernik in Iatrus-Krivina.⁷⁸ Fibulam tega tipa se kot zaenkrat najzahodnejši primerek pridružuje tudi mirenska fibula.⁷⁹

Oba omenjena tipa fibul, *Invillino* in *Viminacium*, se pojavljata v drugi polovici 5. in v prvi polovici 6. stoletja, pri čemer je težišče razprostranjenosti tipa *Invillino* predvsem v jugovzhodnoalpskem prostoru, medtem ko so fibule tipa *Viminacium* na taistem prostoru redkeje.⁸⁰ Bolj polemične pa so razprave o njihovi pripadnosti romanskim staroselcem ali germanskim ljudstvom.⁸¹ Čeprav je bila večina fibul s trdnim nosilcem igle v Sloveniji do zdaj najdena na višinskih naselbinah ali po ena v grobovih, kar kaže v prid pripadnosti romanskim staroselcem,⁸² je bil mirenski par fibul odkrit v grobu ženske, ki je fibuli

nosila po germanski modi, torej v paru na ramenih.⁸³ To potrjuje domneve tistih avtorjev, ki samostrelne fibule s trdnim nosilcem igle, najdene tudi v ženskih grobovih v paru, povezujejo z vzhodnogermanskimi ženskami in z njihovim načinom nošnje.⁸⁴ Teza o germanskem izvoru mirenskega para je podkrepljena še z antropološkimi ugotovitvami, saj je imela pokojnica z uporabo krožne preveze umetno preoblikovano lobanjo.⁸⁵ Kljub vsemu se glede na vedno bolj očitno dvojnost odkritih kontekstov s samostrelnimi fibulami s trdnim nosilcem igle zdi, da so jih uporabljali tako Romani kot Germani.⁸⁶

Del ženske kot tudi moške noše so pasne garniture, od katerih se ohranijo predvsem kovinske sponi in različno oblikovani okovi. Na mirenskemu grobišču so razmeroma številne pasne sponi brez okova, ki so bile v predelu medenice odkrite v vseh petih grobovih s dodatki. Pasne sponi iz grobov 1, 2 in 5 so izdelane iz srebra (**kat. št. 43, 53 in 63; sl. 68–71**). Obroč je ovalne oblike, okroglega preseka in stanjša na delu, kjer je nanj pritrjen trn. Trn je na enem koncu raven, na drugem sega čez rob sponi. Na sponi iz groba 5 (**kat. št. 63**) so bili na spodnji strani ohranjeni še ostanki tkanine (*sl. 71*).

Pasne sponi v grobovih 6 in 7 so izdelane iz železa (**kat. št. 67, 68 in 79**). Sponi iz groba 6 sta različnih velikosti, manjša ovalne in večja ledvičaste oblike, obe z ohranjenimi ostanki tkanine na spodnjem delu, pasna spona iz groba 7 pa je ovalne oblike (**kat. št. 79**). Glede na obliko, velikost in lego v grobu so mirenske sponi najverjetneje uporabljali za spenjanje pasu, spono v grobu 6 (**kat. št. 68**) pa morda za zapevanje torbice, saj sta bili v predelu pasu najdeni dve, poleg njiju pa še okov torbice (**kat. št. 69**). Ovalne pasne sponi, izdelane iz srebra, brona ali železa, so sicer ena izmed najbolj razširjenih oblik sponi tako v moških kot tudi ženskih grobovih iz obdobja preseljevanja ljudstev, predvsem v drugi polovici 5. stoletja

73 Prim. Ivanišević, Kazanski, Mastikova 2006, fig. 8: 16.

74 Urek *et al.* 2016a, 170, 235; Urek *et al.* 2016b, 72, t. 126: 1 (grob 77, izkopavanja l. 2009).

75 Bitenc, Knific 2001, 29, kat. št. 74; Milavec 2009, t. 1: 1.

76 Pflaum 2000, 24, t. 14: 96; 117.

77 Schulze-Dörlamm 1986, 606; Ivanišević, Kazanski, Mastikova 2006, 17, fig. 8: 13–16; Milavec 2009, 240.

78 Gomolka-Fuchs 1995, 96–97, Taf. 2: 6, 7 (s citiranimi starejšimi objavami najdišča); Gomolka-Fuchs 2007, 279, Taf. 4: 1475–1480.

79 Milavec 2009, sl. 1.

80 Milavec 2009, 240, 241, sl. 1; 4.

81 Milavec 2009, 240, 243 s citirano literaturo.

82 Milavec 2009, 243.

83 Enako tudi npr. par fibul tipa *Viminacium* na istoimenskem najdišču (Ivanišević, Kazanski, Mastikova 2006, pl. 6: grob 38).

84 Uenze 1992, 141; Gomolka-Fuchs 1995, 97.

85 Glej poglavje 8.2, str. 61–62.

86 Milavec 2009, 243; Milavec 2011a, 28–29.

Slika 68 Pasna spona (kat. št. 43) iz groba 1 (foto K. Brešan).

Slika 69 Pasna spona (kat. št. 53) iz groba 2 (foto K. Brešan).

in v 6. stoletju, pojavljajo pa se tudi še v 7. stoletju.⁸⁷ Spone z ravno odrezanim trnom iz mirenskih grobov spadajo med starejše oblike, ki so jih uporabljali v 5. stoletju in prvi polovici 6. stoletja.⁸⁸ Na slovenskih najdiščih so bile odkrite predvsem na grobiščih iz obdobja preseljevanja ljudstev, tj. v Dravljah,⁸⁹ *V Lajhu* v Kranju⁹⁰ in na Rifniku,⁹¹ kot tudi med naselbinskimi najdbami v poznoantičnih višinskih naselbinah.⁹² Ledvičasta pasna spona iz groba 6 (**kat. št. 67**), ki po obliki nekoliko odstopa od drugih mirenskih spon (*sl. 72*), ima najboljšo primerjavo na draveljskem grobišču, kjer je bila zelo podobna pasna spona odkrita kot naključna najdba izven grobnih celot. Sponi se ujemata po obliki, velikosti in po okrasu poševnih vrezov.⁹³ Tako oblikovane sponi so razmeroma pogoste v germanskih grobovih; obroč je lahko neokra-

šen ali pa ima vrezan oziroma tavširan okras poševnih linij.⁹⁴ Spone ledvičaste oblike so bile izdelane po poznoantičnih vzorih in se pojavljajo med gradivom različnih germanskih skupin, predvsem med letoma 450 in 550.⁹⁵

V ženskih grobovih iz obdobja preseljevanja ljudstev so pogoste steklene in jantarne jagode, ki so bile nanizane na ogrlici ali zapestnici, lahko pa so visele na trakovih, pritrjenih na pas. Primerjave zanje najdemo na številnih najdiščih 5. in 6. stoletja.⁹⁶ V mirenskem grobu 1 sta bili v spodnjem delu prsnega koša dve jantarni jagodi različnih velikosti (**kat. št. 50** in **51**; *sl. 73*), v grobu 7 pa na desni strani prsnega koša poleg večje jantarne jagode (**kat. št. 83**) še okrogla steklena jagoda temnomodre barve z rdečim in belim vzorcem (**kat. št. 82**), večja modrozeleni (**kat. št. 84**)

⁸⁷ Prim. Losert, Pleterski 2003, 195–200, 305–306, Abb. 30; 31.

⁸⁸ Miletič 1970, 144; Vinski 1980, 23; Klasinc 1999, 46, 47.

⁸⁹ Slabe 1975, 64–67.

⁹⁰ Stare 1980, t. 3: 1, 2; 15: 6; 29: 8; 31: 8 idr.; Urek *et al.* 2016a, 246, sl. 152.

⁹¹ Bolta 1981, t. 8: 4.

⁹² Npr. Tonovcov grad (Milavec 2011a, 40, t. 7: 11–27).

⁹³ Slabe 1975, 31, t. 18: 3.

⁹⁴ Npr. na bavorskih grobiščih v nemškem Straubingu (Geisler 1998, 12, 24, 65, 114, 190, Taf. 11:1 (grob 47); 21: 1 (grob 94); 61: 1 (grob 240); 61: 1 (grob 241); 109: 1 (grob 357); 188: 1 (grob 517); 358: 357, 47, 517) in Altenerdingu (Losert, Pleterski 2003, 202–203, 307–308, Abb. 33), kjer so bile skoraj brez izjeme najdene v predelu pasu pokojnikov obeh spolov.

⁹⁵ Slabe 1975, 66; Losert, Pleterski 2003, 202.

⁹⁶ Npr. Slabe 1975, 51–53; Vinski 1980, 23; Bitenc; Knific 2001, 65–66, kat. št. 202; 71, kat. št. 224; 80, kat. št. 257; 82, kat. št. 266; Losert Pleterski 2003, 250–262; Ivanišević, Kazanski, Mastykova 2006, 51–117; Podobnik 2016, 53–60.

Slika 70 Pasna spona (kat. št. 63) iz groba 5 (foto K. Brešan).

Slika 71 Pasna spona (kat. št. 63) iz groba 5 z ostanki tkanine na zadnji strani (foto K. Brešan).

in manjša zelena steklena jagoda (**kat. št. 85**) ter v polnilu groba odkriti še prozorna steklena (**kat. št. 86**) in jantarna jagoda (**kat. št. 87**).

Jantarni jagodi iz groba 1 (**kat. št. 50 in 51; sl. 73**) in večja iz groba 7 (**kat. št. 83**)⁹⁷ so bile nekdanj glede na lego ob odkritju najverjetneje nanizane na ogrlici, čeprav so jagode te velikosti lahko obešene tudi na trakovih, visečih s pasu.⁹⁸ Podobno veliki sta na primer jagodi iz groba 3/2004 z grobišča *V Lajhu*, kjer so se ohranile le štiri različno velike jagode, dve jantarni in dve stekleni, ki so sestavljale krajšo ogrlico,⁹⁹ ter jantarna jagoda oziroma obesek iz groba 35/2009 z istega grobišča, ki je bil odkrita v višini kolen otroškega skeleta, torej je bil uporabljen kot eden izmed obeskov na trakovih pasu.¹⁰⁰

Tudi za steklene jagode iz groba 7 lahko domnevamo, da so bile del ogrlice, saj so ležale v prsnem predelu ženskega skeleta (*sl. 54, 55*). Množičnost uporabe jantarnih jagod različnih oblik in velikosti v kombinaciji z raznobarvnimi steklenimi jagodami je razvidna med gradivom grobišč iz obdobja prese-

Slika 72 Ledvičasta pasna spona (kat. št. 67) iz groba 6 z prežanim okrasom na obroču (foto K. Brešan).

Slika 73 Jantarni jagodi iz groba 1 (foto K. Brešan).

⁹⁷ Tudi naknadno odkrita manjša, nekoliko poškodovana, ploščata jantarna jagoda (**kat. št. 87**) je bila najverjetneje nanizana na isti ogrlici.

⁹⁸ Prim. Losert, Pleterski 2003, 71–73, 263, Abb. 58: 1–22.

⁹⁹ Podobnik 2016, 53–54, 107–108, t. 3: 1.

¹⁰⁰ Urek *et al.* 2016a, 238; Urek *et al.* 2016b, 65, t. 102: 2 (grob 35/2009).

Slika 74 Železen okov torbice iz groba 6 (foto K. Brešan).

ljevanja, med drugim tudi na grobišču v Viminaciju, kjer najdemo primerjave za temnomodro stekleno jagodo z belimi in rdečimi lisami (**kat. št. 82**); te so nanizane na ogrlico skupaj z jantarnimi jagodami v grobu 63.¹⁰¹ Avtorji jih umeščajo v tip polprosojnih kroglastih jagod modre ali modro-vijolične barve, na katerih so aplicirani drobci neprosojnega raznobarnega stekla (beli, rdeči in/ali rumeni, redkeje zeleni ali svetlo modri). So široko razprostranjene na prostoru od Črnega morja do Galije ter severne Evrope. Pojavijo se v drugi četrtini 5. stoletja in so najpogostejše v drugi polovici 5. stoletja. Na grobiščih v Podonavju so datirane v času druge tretjine in druge polovice 5. stoletja, v severni Italiji pa so bile odkrite v grobovih iz druge polovice 5. stoletja. Na obrobju podonavskega prostora je njihova uporaba izpričana do sredine 6. stoletja, v drugi polovici istega stoletja pa samo še posamezni primerki, čeprav se je njihova izdelava najverjetneje zaključila že prej.¹⁰²

Na slovenskih najdiščih se ta tip jagod pojavlja posamično, na primer v grobu 48/2009 *V Lajhu*, kjer je bila steklena modra jagoda z rdečimi, belimi in rumenimi drobci najdena v predelu kolen. V predelu medenice je imela pokojnica bronasto samostrelno fibulo z nazaj zavito nogo, ki izvira iz bizantinskega kulturnega kroga.¹⁰³ Modra jagoda z rdečimi in ru-

menimi lisami je nanizana tudi na ogrlici, ki jo hrani Narodni muzej Slovenije; sestavljena je bila iz jagod z dveh najdišč, in sicer Svete gore v Zasavju in Kiclja pri Gorenji vasi pri Šmarjeti.¹⁰⁴ Na grobišču v Dravljah so bile na ogrlici v grobu 34 nanizane tri temnomodre jagode z rdečimi in svetlomodrimi pikami, na ogrlici v grobu 41 pa ena z rdečimi in sivimi (belimi?) pikami.¹⁰⁵ Poleg jantarnih jagod sta v mirenskem grobu 1 v predelu medenice ležala svinčen obroček (**kat. št. 44**) in ob desni podlahtnici koščeno vretenca, na zunanjem obodu okrašeno z vzporednimi vrezi (**kat. št. 52**). Tudi v grobu 7 je bil odlomek glinenega vretenca (**kat. št. 88**), ki so jih ženske, skupaj z večjimi jagodami in obeski, lahko nosile obešene na trakovih na pasu.¹⁰⁶ Med pridatki v ženskih grobovih 1 in 7 ter v moškem grobu 2 so bili tudi majhni žebeljčki z okroglo glavico, izdelani iz srebra (**kat. št. 46 in 55**) ali železa (**kat. št. 80**). Vsi trije so bili najdeni v polnilu groba, zato njihove prvotne lege ni mogoče rekonstruirati. Drobni žebeljčki se v grobovih iz obdobja preseljevanja lahko pojavljajo v predelu pasu, kot na primer trije primerki v moškem grobu 11 na najdišču Frascaro v Piemontu, v katerem je bil priložen tudi srebrn novic kralja Teoderika, skovan med letoma 491 in 518 v kovnici v Mediolanu, ki za omenjeni grob omogoča datacijo *post quem*.¹⁰⁷

101 Ivanišević, Kazanski, Mastykova 2006, fig. 51: 1–12; 72.

102 Ivanišević, Kazanski, Mastykova 2006, 73–76, fig. 67: 53–54 (s starejšo literaturo in primerjavami z drugih grobišč).

103 Urek *et al.* 2016a, 66, t. 108; Urek *et al.* 2016b, 235, 238.

104 Bitenc, Knific 2001, 82, kat. št. 266.

105 Slabe 1975, 25, 28, t. 11: 3–5; 15: 30.

106 Podobnik 2016, 68, 71–72.

107 Micheletto 2003, 698, 700, Fig. 6–8; Bierbrauer 2005, 41, 45, Abb. 3B: 2, Anm. 42; Bierbrauer 2007, 107–110, Abb. 12: 2b.

V vseh treh mirenskih grobovih (2, 5 in 6), v katerih so bili pokopani moški, so bili najdeni ostanki torbic in predmeti vsakdanje rabe, ki so jih hranili v njih. Del torbice sta železen okov iz groba 6 s stranskima zaključkoma, ki sta zavita nazaj, in z osrednjim delom z zaponko, ki je poškodovana (**kat. št. 69**; *sl. 74*), ter majhna bronasta spona z okovom ovalne oblike, v katerega je bilo vstavljeno prozorno stekelce, iz groba 2 (**kat. št. 57 in 58**).¹⁰⁸ Torbice, ki so bile izdelane iz tkanine ali usnja, so visele ob pasu, v njih pa so nosili drobne vsakdanje pripomočke, kot so kresila, kresilni kamni, pincete, manjši noži, šila, škarje. Na podlagi lege predmetov v grobu 6 lahko sklepamo, da so bili v torbici poleg kresilnega kamna še kresilo (nerazpoznavni odlomki železa – **kat. št. 73 in 74**), železna noža (**kat. št. 70 in 72**) in železno šilo z zanko (**kat. št. 71**), medtem ko so v moškem grobu 2 na levi strani pasu prav tako ležali predmeti (*sl. 41*), ki bi lahko bili skupaj shranjeni v torbici (bronasta pinceta – **kat. št. 56**, železen nož – **kat. št. 59** in kresilni kamen – **kat. št. 61**); le-ta se je zapenjala z bronasto sponko z ovalnim okovom (*sl. 75*). Ostanki torbic so pogost pridelek v moških in tudi v otroških grobovih iz obdobja preseljevanja.¹⁰⁹ Prepoznamo jih po ohranjenih kovinskih okovih z ukrivljenima zaključkoma, po manjših okovih jezičaste oblike in manjših sponah, s katerimi so jih zapenjali. Okovi z ukrivljenima zaključkoma so po obliki sicer zelo podobni železnim kresilom,¹¹⁰ ki so velikokrat odkriti v istem grobu, oba tipa predmetov pa bi po mnenju nekaterih avtorjev lahko imela celo dvojno funkcijo uporabe.¹¹¹ Od kresil se okovi torbic ločijo predvsem po sponi na sredini zgornjega dela okova, s katero se je torbica zapenjala.¹¹² Zaključki okovov so lahko oblikovani v

Slika 75 Majhna bronasta spona z okovom s stekelcem iz groba 2 (foto S. Pukšič).

podobi živalskih glavic ali okrašeni z njimi,¹¹³ pogostejša pa je bolj preprosta različica z neokrašenimi, nazaj zavihanimi ali v zanko oblikovanimi zaključki. Nadalje je okove mogoče tipološko razdeliti tudi glede na obliko osrednjega dela, kjer je pritrjena spona; ta je lahko raven ali pa koničasto privzdignjen.¹¹⁴ Mirenski okov tako spada med tiste z ravnim osrednjim delom in z zankastima zaključkoma, kot so na primer okovi iz groba 584 v Altenerdingu, iz groba 77 v Basel-Kleinhüningenu in iz groba 7 na grobišču Fellbach-Schmiden, datirani v čas med letoma 450 in 525, ter okov iz groba 95 v Pleidelsheim, umeščen v obdobje med letoma 530 in 555.¹¹⁵ Okovi torbic so bili v merovinškem obdobju pogosti predvsem pri Frankih in Alemanih, redkejši pa na langobardskih in tirinških grobiščih.¹¹⁶ Po mnenju nekaterih avtorjev se okovi torbic v vzhodnogotskih grobovih ne pojavljajo.¹¹⁷ Temu, upoštevajoč najdbe iz mirenskega groba 6, ne moremo pritrditi. Enako ugotavljata že N. Miletić na podlagi grobnih celot z okovi torbic na grobišču v Rakovčanih¹¹⁸ in F. Glaser, ki skelet v

108 Prim. Geisler 1998, 55, 100, Taf. 52: 6 (grob 206); 98: 4 (grob 311).

109 Vinski 1980, 26; Losert, Pleterski 2003, 371–372.

110 Za primerjavo med obema vrstama predmetov glej Roes 1967.

111 Losert, Pleterski 2003, 374.

112 Glaser 2006, Fig. 7.

113 Prim. Losert, Pleterski 2003, 375, Abb. 97: 3, 4; Glaser 2006, Fig. 5; Sannazaro 2006, Fig. 10.

114 Losert, Pleterski 2003, 374–375, Abb. 96.

115 Sage 1984, 165, t. 77: 11; Losert, Pleterski 2003, 375, Abb. 96: 9. Liste A445, Koch 2001, 84–85, 301–302, Abb. 22, Taf. 38: 6 (grob 95).

116 Losert, Pleterski 2003, 375.

117 Npr. Roes 1967, 297; Losert, Pleterski 2003, 375, Liste A444–452.

118 Miletić 1970, 151.

Slika 76 Okov iz srebrne pločevine iz groba 5 (foto K. Brešan).

grobu 11 z najdišča Globasnica, pri katerem je s pasu visela torbica, pripisuje vzhodnogotskemu častniku.¹¹⁹ Na slovenskih najdiščih je bilo nekaj okovov torbic odkritih na grobišču *V Lajbu*,¹²⁰ domnevno okov torbice v grobu 32 v Dravljah,¹²¹ okov brez ohranjene spona v stavbi 1 na Tonovcovem gradu¹²² in lepo okrašen okov z zaključki konjskih glav na najdišču Rudna na Rudnici.¹²³ Med kranjskimi okovi torbice po načinu izdelave izstopa železen okov

iz moškega groba 67/2009, pri katerem sta bili na železno osnovo pritrjeni z vrezi okrašeni bronasta in srebrna ploščica.¹²⁴ Preprostejši železni okovi z istega grobišča so mirenskemu primerku oblikovno bližje, predvsem okova z zavitima koncema iz grobov 168 in 284, v katerih sta bila pokopana moška.¹²⁵

Med dele torbice lahko uvrstimo tudi razlomljen okov iz groba 5 (**kat. št. 62**), izdelan iz zapognjene srebrne pločevine z več enakomerno razporejenimi drobnimi okovi, ki so služili za pritrditev na tkanino ali usnje (*sl. 76*). Na okov je bil pritrjen bronast obroček (*sl. 77*). Zaradi uvite oblike srebrnega okova domnevamo, da gre za okov torbice, kot sta bila najdena v grobu 392 na zgodnjebavarskem grobišču Straubing in v grobu 96 na alamanskem grobišču Dittenheim v Nemčiji. V prvem je delno ohranjen železen okov z manjšimi srebrnimi narebrenimi okovi za pritrditev na usnje ali tkanino ležal ob desni nogi pokojnika. Glede na lego v grobu so bili v torbici, ki

119 V grobu, kot naj bi bil pri Gotih običaj, ni priloženega orožja; vojaško pripadnost pa naj bi dokazovala bogata pasna garnitura, okrašena s celicami, zapolnjenimi s steklom, in z glavicami ujed. Na pasu pokojnika je visela torbica s spono za zapenjanje, kresilom in kresilnimi kamni, poleg nje pa še šilo in škatlica za iglo. Manjša spona in okov sta bila najverjetneje del pasu, ki je spenjal tuniko, ločna fibula pa vrhnje oblačilo (Glaser 2006; 94–96, Fig. 7; Glaser 2008, 134, cat. nn. 49–59).

120 Stare 1980, t. 18: 6; 40: 1; 41: 10; 55: 11; 60: 6; 64: 13; 85: 2; 99: 3; 103: 5; 125: 1; Knific 1995, 34, 36, sl. 9. 2; Bitenc, Knific 2001, 71, 72, kat. št. 225; Urek *et al.* 2016a, 160, 164, 251–252, sl. 164, 165; Urek *et al.* 2016b, t. 116: 5 (grob 60/2009); 120: 3 (grob 67/2009).

121 Slabe 1975, 22, t. 9: 4.

122 Milavec 2011a, 46, t. 8: 21.

123 Bitenc, Knific 2001, 74, kat. št. 240.

124 Urek *et al.* 2016a, 164, 251–252, sl. 165.

125 Stare 1980, 63, 71, t. 55: 11; t. 85: 2. Oba okova V. Stare sicer opredeljuje kot kresili, medtem ko ju Z. Vinški v isti objavi opredeli kot okova torbic (Vinski 1980, 26).

Slika 77 Obroček, pritrjen na okov iz srebrne pločvine iz groba 5 (foto K. Brešan).

je bila pripeta na širši jermen, shranjeni majhen železen nož, kresilo in glavnik.¹²⁶ Torbica, pripeta na pasu moškega iz groba v Dittenheimu, ki je bila prav tako obdana z okovi, zapenjala pa se je z majhno spono, je opredeljena kot torbica za orodje.¹²⁷

Okov torbice oziroma okov pokrova torbice, sicer v bolj dragoceni izvedbi, so našli tudi pri pokopu v ladji na anglosaškem najdišču Sutton Hoo. Usnjena torbica, obrobljena z zlato pločvino in okrašena z okovi v *cloissonné* tehniki, v kateri je bilo shranjenih 37 zlatnikov, trije neskovanjeni novci in dva ingota, je datirana v konec prve četrtine 7. stoletja.¹²⁸

V mirenskem grobu 5, v katerem je bil pokopan starejši moški, so bili najdeni še del bronaste pincete (**kat. št. 64**), železen nož (**kat. št. 65**) in kresilni kamen (**kat. št. 66**), ki bi lahko bili shranjeni v torbici, čeprav so ob odkritju ležali višje ob trupu pokojnika (*sl. 48*). Da torbica s predmeti vsakodnevne rabe ni bila vedno položena v predel pasu pokojnega, dokazuje najdba iz groba 18/2009 na grobišču *V Lajhu*, kjer je bila torba položena nad glavo moškega.¹²⁹

Med predmeti vsakodnevne uporabe, ki so jih moški hranili v torbici, so pogoste pincete. Z mirenskega grobišča je bronasta pinceta (**kat. št. 56**) s trapezasto razširjenima koncema krakov iz groba 2 (*sl. 78*). Del pincete je najverjetneje tudi zanka z odlomljenima krakoma iz groba 5, na kateri je pritrjen okrogel obroček (**kat. št. 64**). Pincete, večinoma bronaste,

Slika 78 Bronasta pinceta iz groba 2 (foto K. Brešan).

redkeje železne, so uporabljali za osebno higieno in v zdravstvene namene že od rimskega obdobja dalje, ko so bile razširjene po celotnem imperiju, njihova uporaba pa se nadaljuje tudi v poznoantičnem času.¹³⁰ Pogosto so odkrite v grobovih iz obdobja preseljevanja ljudstev, največkrat v predelu pasu.¹³¹ Bronast obroček, ohranjen v zanki pincete, kaže, da so jih nosili obešene na pas, lahko pa tudi v mošnjah ali torbica.¹³² Predvsem v merovinškem obdobju na območju južne Nemčije in v Porenju je razširjena navada hranjenja pincete v torbici, ki so jo pokojniku priložili v grob. Z nekaj izjemami pincete na grobiščih prevladujejo v moških grobovih, čeprav so odkrite tudi pri pokojnicah in otrocih.¹³³ V obeh mirenskih grobovih s pinceto sta bila pokopana moška, pridatki in njihova lega pa potrjujejo domnevo o hrambi predmetov vsakdanje uporabe v torbici (*sl. 41, 48*).¹³⁴

¹²⁶ Geisler 1998, 130–131. Taf. 124: 8.

¹²⁷ Dannheimer 1987, 68, Abb. 44.

¹²⁸ Care Evans 1986, 87, 88, Pl. 8; Carver 1998, 34, 35, 126, 127.

¹²⁹ Urek *et al.* 2016a, 135–136, 251, sl. 163; Urek *et al.* 2016b, 60–61, t. 90; 91: grob 18/2009.

¹³⁰ Riha 1986, 36; Milavec 2011a, 62–63.

¹³¹ Ivanišević, Kazanski, Mastikova 2006, 34–35, fig. 17; 42: 7–9.

¹³² Slabe 1975, 70, 71; Klasinc 1999, 69, 70.

¹³³ Losert, Pleterski 2003, 246–247.

¹³⁴ Prim. grobova 6/2004 in 80/2009 na grobišču *V Lajhu* (Podobnik 2016, 73–76, t. 5; 6; Urek *et al.* 2016a, 251–256; Urek *et al.* 2016b, 73, t. 128: 6 (grob 80/2009).

Pincete se med seboj ločijo glede na kovino, iz katere so izdelane, obliko držaja in krakov, lahko so tudi okrašene.¹³⁵ Mirenski primerek (**kat. št. 56**) tako spada med bronaste pincete z močno razširjenima krakoma, ki so v uporabi že od poznocesarskega obdobja, njihovo pojavljanje pa precej upade v 7. stoletju.¹³⁶ Bližnje primerjave so bile odkrite na grobišču *V Lajhu* v Kranju v grobovih 34, 217, 330,¹³⁷ 6/2004 in 80/2009,¹³⁸ v naselbinah na Rifniku pri Šentjurju¹³⁹ in na Ajdovskem gradu nad Vranjem pri Sevnici.¹⁴⁰

V torbicah so moški hranili še druge predmete za vsakodnevno rabo: železne nože, šila, kresila in kresilne kamne.¹⁴¹ Slednji so bili v predelu pasu odkriti v mirenskih grobovih 2, 5 in 6 (**kat. št. 61, 66 in 75**). Iz istih grobov so tudi železni noži, odkriti v predelu medenice v grobovih 2 in 6 (**kat. št. 59, 70 in 72**) ter v višini komolca pri skeletu v grobu 5 (**kat. št. 65**).

Železni noži so eden izmed najbolj pogostih pridatkov v moških in ženskih grobovih v poznoantičnem in zgodnj srednjeveškem obdobju, njihova oblika pa ostaja razmeroma dolgo časa bolj ali manj nespremenjena.¹⁴² Glede na lego v grobovih germanskih ljudstev so ženske nože najpogosteje nosile obešene na trakovih, ki so viseli s pasu, moški pa skupaj z ostalimi predmeti v torbici.¹⁴³ Noži, odkriti v grobovih žensk, so bili v povprečju nekoliko manjši kot tisti iz grobov moških, pri slednjih je bilo širše tudi rezilo. Ročaji nožev so bili izdelani večinoma iz lesa, redko iz kosti ali rogovine.¹⁴⁴ Tudi dva izmed nožev v mirenskih grobovih imata ohranjene ostanke lesenega ročaja (**kat. št. 59 in 72; sl. 79**). Zaradi delne ohranjenosti ni mogoče rekonstruirati njihove prvotne dolži-

Slika 79 Železen nož z ostankom lesenega ročaja iz groba 2 (foto K. Brešan).

ne, razen pri nožu iz groba 5 (**kat. št. 65**), ki meri okoli 13 cm, medtem ko je širina rezil med 1,6 in 2,2 cm. Podobnih velikosti so tudi noži, odkriti v moških in ženskih grobovih na grobišču v Dravljah, kjer jih je bilo skupaj najdenih šest,¹⁴⁵ in *V Lajhu* v Kranju, kjer se v moških grobovih pojavljajo med vsebino torbice; lahko so bili v grob položeni poleg nje ali pa so bili najdeni v predelu pasu oziroma goleni.¹⁴⁶ Železni noži so pogosto najdeni tudi med naselbinskim gradivom poznoantičnega in zgodnj srednjeveškega obdobja.¹⁴⁷ Iz mirenskega groba 6 je železno šilo kvadratnega preseka v zgornjem delu uvito v zanko (**kat. št. 71**). Uporabljali so jih pri obdelavi usnja oziroma blaga, lesa in kosti. Šila z zanko, kot je bilo najdeno na mirenskem grobišču, bi lahko uporabljali kot neke vrste sveder za izdelavo lukenj v les ali usnje. V zanko so vstavili kos lesa, ki je služil kot ročica, s čimer se je povečala sila vrtečega se orodja.¹⁴⁸ Šila, katerih pojav sega v rimski čas, so sicer pogosta v grobovih različnih germanskih ljudstev;¹⁴⁹ med drugim so bila najdena tudi na grobišču *V Lajhu*,¹⁵⁰ večkrat pa so odkrita tudi med orodjem na poznoantičnih višinskih naselbinah.¹⁵¹

135 Losert, Pleterski 2003, 247, Taf. 48.

136 Losert, Pleterski 2003, 247, 385–386, Taf. 48: 17–22.

137 Stare 1980, 53, 67, 74, t. 17: 10; 69: 2; 96: 6.

138 Podobnik 2016, 74, t. 5: 10; Urek *et al.* 2016a, 171–172, 256, sl. 175; Urek *et al.* 2016b, 73, t. 128: 6 (grob 80/2009).

139 Bitenc, Knific 2001, 56, kat. št. 160.

140 Bitenc, Knific 2001, 50, kat. št. 142.

141 Slabe 1975, 71, 72, t. 9: 1, 4; Vinski 1980, 25, 26.

142 Miletic 1970, 151; Slabe 1975, 72; Losert, Pleterski 2003, 240.

143 Losert, Pleterski 2003, 237–238, 380.

144 Losert, Pleterski 2003, 237–240, 379–381, Abb. 49–51; Urek *et al.* 2016a, 249.

145 Slabe 1975, 72.

146 Podobnik 2016, 69, 75; Urek *et al.* 2016a, 248–249.

147 Prim. Tonovcov grad (Milavec 2011a, 56, t. 23–26: 1–5).

148 Losert, Pleterski 2003, 387–388, Abb. 99: 12–22.

149 Miletic 1970, 149–150; Losert, Pleterski 2003, 388.

150 Stare 1980, t. 26: 6; 32: 3; 62: 4; 99: 2; 107: 5; Urek *et al.* 2016a, 254; Urek *et al.* 2016b, 59, 65, 67–68, 70–71, t. 86: 2 (grob 12/2009); 104: 4 (grob 39/2009); 110: 7 (grob 49-2/2009); 111: 4 (grob 50/2009); 120: 7, 8 (grob 67/2009).

151 Npr.: Svoljšak, Knific 1976, t. 12: 2 (Sv. Pavel nad Vrtovinom); Ciglencečki 1994, Taf. 2: 11; 8: 12 (Brezje nad Zrečami in Ajdovski gradec nad Vranjem pri Sevnici); Klasing 1999, 76–78, t. 4: 29 (Gradec pri Veliki Strmici).

Pri nekaterih predmetih v mirenskih grobovih, ki so bili najverjetneje prav tako shranjeni v torbici, je zaradi močne korodiranosti težko ugotoviti prvotno obliko (npr. **kat. št. 60, 73 in 74**).

V dveh mirenskih grobovih so bili ob stopalih odlomki tanke srebrne pločevine (**kat. št. 45 in 54**). Odlomek iz groba 1 je zapognjen, oba dela sta speta z zakovico, rob okova pa okrašen z iztolčenimi pikami (**kat. št. 45**). Enak okras ima tudi okov iz groba 2, ki je jezičaste oblike, na enem koncu sta ohranjeni dve zakovici (**kat. št. 54; sl. 80**). Glede na velikost, obliko in mesto najdbe domnevamo, da sta bila pritrjena na jermen obuvala. Na organske ostanke (usnje, tkani-na?) obuvala je dala slutiti tudi temnejša zemlja okoli stopal pokojnikov v obeh grobovih, čeprav naravoslovne raziskave v izbranih vzorcih zemlje tega niso potrdile. Različno oblikovane okove in jezičke iz tanke srebrne ali bronaste pločevine, izjemoma tudi zlate, kot tudi majhne sponke za jermene, ki so del obuvala, so našli tudi na grobiščih v Dravljah¹⁵² in v Lajhu v Kranju.¹⁵³

Posode so bile v mirenskih grobovih najdene le v dveh grobovih. V grobu 6 je bil ob levi goleni moškega glinen lonec (**kat. št. 76; sl. 81**), v grobu 7 pa ob desni goleni ženskega skeleta skoraj v celoti ohranjena čaša oziroma kozarec iz tankega prosojnega stekla (**kat. št. 81; sl. 82**). Redkost pridajanja posod je sicer značilna tudi za druga grobišča iz obdobja preseljevanja na območju slovenskega ozemlja.¹⁵⁴ Glinenemu loncu z izvihanim ustjem in ravnim dnom najdemo primerjave v nekoliko manjšem loncu iz groba 2005 z grobišča v Viminaciju, ki je bil odkrit v višini kolen otroškega skeleta.¹⁵⁵ Spada med bikonične oblike z zaobljenim osrednjim delom (trebuhom) posode, kot so bile na primer odkrite tudi na najdiščih Hács-Bendekpuszta, Ivanovice in Šaratice.¹⁵⁶

Slika 80 Okov iz tanke srebrne pločevine iz groba 2 (foto K. Brešan).

Slika 81 Rekonstruiran glinen lonec iz groba 6 (foto K. Brešan).

Slika 82 Steklen kozarec iz groba 7 (foto K. Brešan).

¹⁵² Slabe 1975, 74, 75; t. 1: 8, 9; 9: 5; Bitenc, Knific 2001, 66, kat. št. 202; 69, kat. št. 216.

¹⁵³ Vinski 1980, 23; Stare 1980, t. 2: 5; 21: 8; 27: 5, 6; 97: 8; 106: 12.

¹⁵⁴ Vinski 1980, 26, 27. Prim. tudi: Slabe 1975; Bolta 1981; Urek *et al.* 2016a; Urek *et al.* 2016b; Podobnik 2016.

¹⁵⁵ Ivanišević, Kazanski, Mastykova 2006, 216, pl. 40: grob 2005.

¹⁵⁶ Ivanišević, Kazanski, Mastykova 2006, 48 (s citirano literaturo).

Steklene posode so v grobovih iz obdobja preseljevanja še redkejša kot glinene, primerjave zanje pa lahko največkrat najdemo v naselbinskih kontekstih, kjer se le izjemoma ohranijo v celoti. Steklen kozarec z zatahlenim ustjem in rahlo vbočenim dnom iz mirenskega groba 7 spada med kozarce oz. čaše brez noge (tip Isings 106), ki so jih tako kot še druge oblike kozarcev lahko uporabljali tudi kot svetilke.¹⁵⁷ Razprostranjeni so bili na območju celotnega rimskega imperija v času od 4. do najmanj sredine 5. stoletja, pogosto pa se pojavljajo v višinskih naselbinah še v drugi polovici 5. stoletja in 6. v stoletju.¹⁵⁸ T. Milavec, ki je zbrala primerke s slovenskih najdišč, med kozarce brez noge poleg primerkov s Tonovcovega gradu¹⁵⁹ uvršča še vbočena dna kozarcev z Ajdne nad Potoki, Vipote nad Pečovnikom, Ajdovskega gradca nad Vranjem pri Sevnici, Tinja nad Loko pri Žusmu in Rifnika, odlomek ustja taistega tipa pa je tudi iz naselbine Kučar pri Podzemlju.¹⁶⁰

Kozarci brez noge se v zahodnem delu Sredozemlja nehajo pojavljati do konca 5. stoletja, vendar kot kažejo najdbe na višinskih naselbinah, so tam prisotni še v plasteh 6. stoletja, na najdiščih v Beneški laguni in na Hrvaškem pa celo še v 7. stoletju.¹⁶¹ Pozna datacija je značilna tudi za naselbinske najdbe na območju današnje Srbije in Kosova, kjer so konične oblike kozarcev brez noge pogosto odkrite na zgodnjebizantinskih najdiščih.¹⁶² V primerjavi z naselbinskimi najdbami je kozarec iz mirenskega groba zanesljivo datiran v starejše obdobje, kar sovпада s časovno umestitvijo ostalih predmetov na grobišču.

7.3 Novi vek

Vesna Tratnik

Odlomki novoveške lončenine so bili odkriti v plasti ornice in v polnilih novoveških jarkov.

Odlomek krožnika s cvetličnim okrasom (**kat. št. 28**) je edina najdba porcelana. Pri ostenju krožnika z geometrijskim okrasom (**kat. št. 29**) gre za izdelek beloprstene keramike (*cream-coloured earthenware*)¹⁶³ s transfernim tiskom. Ta vrsta keramike se je razvila v Angliji in je prevladala v proizvodnji v 19. stoletju. Izdelovali so jo tudi v posameznih delavnicah na Slovenskem (Ljubljana, Nemški Dol, Liboje, Kamnik).¹⁶⁴ Odlomek ostenja (**kat. št. 17**), sodeč po tehniki izdelave in okrasu, sodi med pozno polihromno *sgrafitto* keramiko, ki jo okvirno datiramo v 15.–17. stoletje.¹⁶⁵ Odlomek ima vrezan okras in poslikavo v zeleni barvi.

Med odlomki novoveške keramike najdemo še dve ustji kuhinjskih loncev (**kat. št. 19 in 24**), ostali odlomki (**kat. št. 15, 25 in 27**) pa sodijo h glaziranemu namiznemu posodju, med katerim je tudi eno ustje vrča ali ročke z izlivom (**kat. št. 31**).

¹⁵⁷ Milavec 2011b, 106; Križanac 2016, 95.

¹⁵⁸ Milavec 2011b, 86; Milavec 2015.

¹⁵⁹ Milavec 2011b, 86, 89–93, t. 54: 5, 6; 57: 1–12; 58: 20; 59: 2, 9, 11; 60: 1–6; 61: 4, 20; t. 63: 6–16.

¹⁶⁰ Milavec 2011b, 105–107 (s citirano literaturo).

¹⁶¹ Milavec 2011b, 106–107.

¹⁶² Križanac 2015, 342–343, Fig. 4: 32–45; Križanac 2016, 94–95, Fig. 6 (s primerjavami na sosednjih ozemljih).

¹⁶³ Kos 2005, 11.

¹⁶⁴ Kos 2005, 13–16.

¹⁶⁵ Cunja 2004, 113.

8 Analize

8.1 Preiskave kovinskih predmetov: kovina, okrasni kamen in tekstilije

Sabina Kramar, Katja Kavkler, Matej Dolenc

V prispevku so podani rezultati preiskav 12 kovinskih predmetov (*sl. 83*), katerih namen je bil določiti vrsto kovine, okrasnega kamna in ohranjenih tekstilij.

Kovino smo preiskali z vseh 12 predmetov. Za določitev sestave kovine smo kovinske predele analizirali s prenosnim XRF analizatorjem NITON GOLDD+ model XL3t (50kVp). Za določitev elementov v vzorcu smo uporabili filter za žlahtne kovine (Precious-Mode). Čas merjenja je bil 30 sekund na vsaki analizirani točki predmeta. Obsevana površina je bila spremenljiva – odvisno od velikosti vzorca (8 mm²–3 mm²). Elementna analiza na predmetih, kjer so na površini prisotni Fe ali Cu oksidi/hidroksidi/soli, je zgolj informativna (kvalitativna). Za točno določitev sestave zlitine bi bilo treba predmete konservirati oziroma očistiti in odstraniti sekundarne obloge, ki so posledica vpliva vode, zraka itd.

Zaradi vidnega posebnega okrasja smo kovinske predele fibule (**kat. št. 42**) preiskali z elektronskim mikroskopom JEOL JSM-5500 LV z EDS mikroanalizatorjem, v nizkem vakuumu. Tako smo določili kemično sestavo posameznih komponent predmeta. Povečava je podana na posnetkih z elektronskim mikroskopom.

Rezultati XRF analize so podani na *sl. 84*. Rezultati so kvalitativni, ker je pri merjenju z XRF analizatorjem ključnega pomena površina vzorca. Ta mora biti čim bolj čista, predvsem pa ravna, da ne pride do sipanja in posledično do lažnih vsebnosti elementov. Kot je razvidno iz tabele, sta fibuli (**kat. št. 41** in **42**) izdelani iz pozlačenega srebra s primesmi bakra, cinka in svinca (*sl. 84* in *85*). Igla fibule (**kat. št. 42**) je železna. Pasni sponi (**kat. št. 43** in **53**) sta narejeni iz srebra s primesmi bakra, cinka in svinca. Okov iz uvite pločevine (**kat. št. 62**) in pasna spona (**kat. št. 63**) sta narejena iz srebra s primesmi bakra, medtem ko gre pri obročku (**kat. št. 44**) za svinec s primesmi bakra in kositra. Nož (**kat. št. 65**) in pasni sponi (**kat. št. 67** in **68**) so narejeni iz železa, pasna spona (**kat. št. 57**)

Št. vzorca	Vrsta vzorca	Mikrolokacija
kat. št. 41	Fibula	Grob 1, SE 3, fibula je ležala na levi rami skeleta I.
kat. št. 42	Fibula z okrasnim kamnom	Grob 1, SE 3, fibula je ležala na desni rami skeleta.
kat. št. 43	Srebrna pasna spona	Grob 1, SE 3, pasna spona je ležala nad medenico, ob ledvenih vretencih.
kat. št. 44	Svinčen obroček	Grob 1, SE 3, obroček je ležal poleg pasne spona kat. št. 43 .
kat. št. 46	Žebliček	Grob 1, srebrn žebliček, najden v polnilu groba
kat. št. 53	Srebrna pasna spona	Grob 2, SE 5, pasna spona je ležala nad desno medenično kostjo skeleta I.
kat. št. 57	Bronasta pasna spona	Grob 2, majhna bronasta pasna spona s sledovi pozlate na površini, ležala ob pasu za levo medenično kostjo
kat. št. 62	Srebrn okov	Grob 5, SE 27, srebrn okov je ležal ob zunanji strani leve goleni skeleta.
kat. št. 63	Srebrna pasna spona	Grob 5, SE 27, pasna spona je ležala nad levo medenično kostjo.
kat. št. 65	Železen nož	Grob 5, SE 27, nož je ležal ob desni roki, v višini komolca.
kat. št. 67	Železna pasna spona	Grob 6, SE 37, pasna spona je ležala na mestu leve medenične kosti.
kat. št. 68	Železna pasna spona	Grob 6, SE 37, pasna spona je ležala na mestu leve medenične kosti, pod kat. št. 67 .

Slika 83 Seznam vzorcev preiskanih predmetov.

Predmet	Au	Co	Cu	Fe	Mn	Mo	Nb	Ni	Pb	W	Zn	Cr	Ti	V	Ag	Sb	Sn
Enota	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
kat. št. 41																	
konica	1,05	-	7,05	0,43	-	-	-	-	1,30	-	2,54	-	-	-	87,12	-	0,50
pozlata	27,44	-	4,60	0,17	-	-	-	-	0,92	-	1,63	-	-	-	64,68	-	0,38
sredina obloga Cu	9,70	-	40,11	1,78	-	-	0,02	-	0,59	-	4,38	-	-	-	43,15	-	0,27
kat. št. 42																	
1	-	-	8,35	0,64	-	-	-	-	1,45	1,32	3,48	0,41	0,07	0,10	83,63	-	0,41
2	-	-	10,34	1,14	-	-	-	-	1,54	11,29	2,33	0,52	0,11	-	72,24	-	-
3	-	-	8,72	0,61	-	-	-	-	1,25	14,00	1,93	0,17	0,07	0,09	72,48	-	-
4	-	-	96,57	0,95	-	-	-	0,08	1,26	-	0,73	-	0,09	0,08	-	-	0,04
5	-	0,31	7,67	88,60	0,13	-	-	-	-	-	2,76	0,06	0,06	0,07	-	-	-
6	16,02	-	14,02	0,74	-	-	-	-	0,94	-	3,77	-	-	-	64,01	-	0,30
7	5,24	-	19,12	0,98	-	-	-	-	0,99	-	4,77	-	-	-	68,39	-	0,33
kat. št. 43	0,75	-	20,91	0,33	-	-	-	-	0,82	-	1,91	-	-	-	74,59	-	0,54
kat. št. 44	-	-	22,39	0,42	-	-	-	-	74,32	-	0,11	-	-	-	0,38	-	2,36
kat. št. 46	-	-	4,5	0,68	-	-	-	-	0,79	1,95	0,66	0,39	0,19	0,13	89,98	-	0,57
1	0,90	-	4,46	0,82	-	-	0,07	-	0,60	-	0,80	-	-	-	91,91	-	0,45
kat. št. 53	1,29	-	24,42	0,20	-	-	-	-	0,95	-	2,22	-	-	-	69,71	-	1,22
kat. št. 57	-	-	79,96	4,58	-	-	-	-	3,75	4,57	0,34	-	0,17	-	-	-	5,49
1	-	-	81,73	1,01	-	-	-	-	4,99	-	0,50	-	0,23	0,05	-	0,19	11,20
kat. št. 62	1,29	-	6,08	0,33	-	-	-	-	0,82	-	0,61	-	-	-	89,91	-	0,97
kat. št. 63	0,81	-	23,36	0,53	-	-	-	-	0,55	-	4,32	-	-	-	70,02	-	0,41
kat. št. 65	-	0,45	0,13	98,19	0,40	0,11	0,11	-	-	-	0,13	-	0,40	-	0,01	-	0,02
kat. št. 67	-	0,49	0,27	97,69	0,34	0,14	0,14	0,18	-	-	0,11	0,10	0,47	-	0,01	-	0,03
kat. št. 68	-	0,54	0,24	97,43	0,34	0,15	0,16	0,16	-	-	0,19	0,11	0,59	-	0,02	-	0,05

Slika 84 Rezultati XRF analize kovinskih predelov predmetov.

pa iz brona s primesmi svinca. Ker gre za močno oksidiran predmet, je razmerje med bakrom in kositrom lahko različno. Žebeljček (**kat. št. 46**) je sestavljen iz razmeroma čistega srebra s primesmi bakra. Na zgornji strani kapice je tanka obloga iz bakrovega oksida. Okrasje pri fibuli (**kat. št. 42**; *sl. 85*) smo detajlno analizirali s SEM-EDS in ugotovili, da gre za krasilno tehniko nieliranja. Trikotne vložke, ki so obrnjeni eden proti drugemu (*sl. 86*), sestavlja zlitina srebra, bakra in žvepla, medtem ko okoliško kovino sestavlja zlitina srebra in bakra. Pri tej tehniki se v utore osnove, ki je običajno iz srebra, nanese mešanico iz srebra, bakra, svinca in žvepla. Slednja se po segrevanju predmeta stali in tvori močan kontrast s srebrom.¹⁶⁸

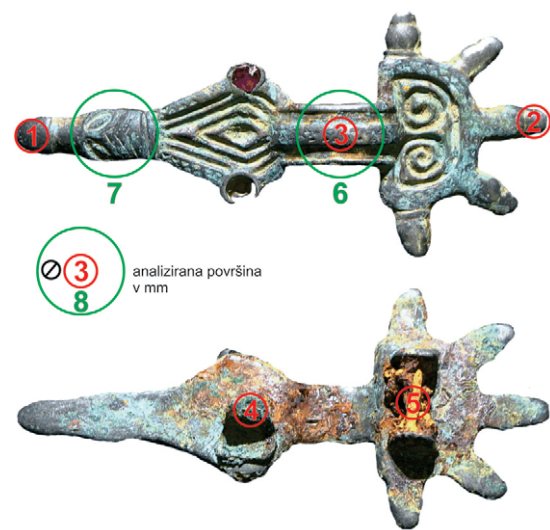
Na fibuli (**kat. št. 42**) je bil ohranjen en izmed dveh okrasnih kamnov, s fibule (**kat. št. 41**) pa sta oba okrasna kamna izpadla. Vrsta okrasnega kamna na prvi fibuli (**kat. št. 42**) je bila določena z ramansko mikrospektroskopijo (MIC RS). Uporabljen je bil ramanski spektrometer LabRAM HR900 (Horiba Jobin-Yvon), povezan z mikroskopom Olympus BXFM. Za analizo je bil uporabljen laser valovne dolžine 785 nm. Spektri so bili posneti z uporabo CCD detektorja s spektralno resolucijo ok. 1 cm⁻¹. Kalibracija spektrometra je bila izvedena s silicijevim kristalom.

Okrasni kamen smo dodatno analizirali s prenosnim XRF analizatorjem NITON GOLDD+ model XL3t (50kVp). Za določitev elementov v okrasnem kamnu smo uporabili filter za kamnine in minerale (Mining-Mode). Čas merjenja je bil 210 sekund, uporabljena pa je bila 3 mm reža rentgenskih žarkov. V času merjenja smo na analizirano mesto dovajali plin He zaradi boljše detekcije lahkih elementov (Mg, Si, Al, S, P). Zaradi majhnosti granata (< 3 mm), rezultat ne odraža vsebnosti elementov okrasnega kamna, ampak tudi njegove okolice, torej kovine, v katero je pritrjen (Ag, Cu, Au, Zn, Pb).

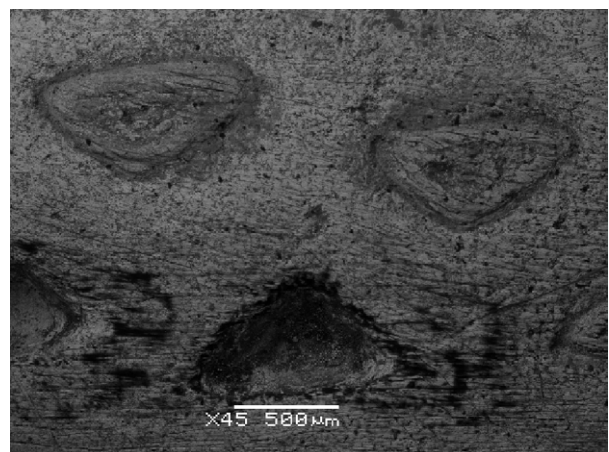
Na podlagi rezultatov ugotavljamo, da okrasni kamen sodi v skupino aluminijevih oziroma piralspitovih granatov, natančneje med almandine (Fe₃A₁₂(SiO₄)₃) (*sl. 87, 88*). Glede na ugotovitve T. Calligara in drugih avtorjev,¹⁶⁹ ki prepoznavajo pet

različnih skupin granatov, ki so jih uporabljali pri okraševanju fibul v tem obdobju, spada preiskani med almandine tipa I. Slednji tip granatov naj bi izviral iz Indije.¹⁷⁰ Ugotavljajo, da naj bi od poznega 5. stoletja do konca 6. stoletja večinoma uporabljali almandine tipa I in II, ki naj bi izvirali iz Indije, v manjši meri pa tudi piraldin s Cejlona (tip III). V sedmem stoletju naj bi ti postali redki, pojavita pa se s kromom bogat pirop s Češke (tip V) in pirop, do sedaj neznanega izvora (tip IV).¹⁷¹

Analizirali smo tudi tkanine, ki so bile pritrjene na štiri kovinske predmete: srebrna in pozlačena ločna

Slika 85 Fibula (**kat. št. 42**) z označenimi mesti merjenja. Z rdečim krogom je označena reža XRF merjenja 3 mm, z zeleno pa 8 mm. Pri večji reži zajame tudi zlato, ki je še ostalo na srebru (foto M. Dolenec).

Slika 86 SEM BSE posnetek dela fibule (**kat. št. 42**), okrašenega z nieliranjem (foto S. Kramar).

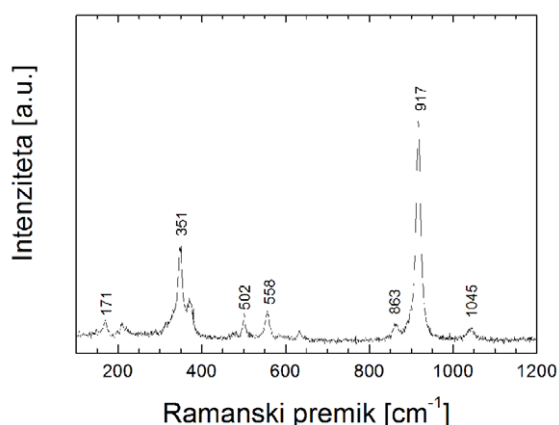
168 Newman, Dennis, Farrell 1982.

169 Calligaro *et al.* 2002.

170 Mathis *et al.* 2008.

171 Calligaro *et al.* 2008.

fibula z železno iglo (**kat. št. 41**; *sl. 89a*), srebrna pasna spona (**kat. št. 63**; *sl. 89b*), večja železna pasna spona (**kat. št. 67**; *sl. 89c*) in manjša železna spona (**kat. št. 68**; *sl. 89d*). Identificirali smo način vezave, kjer je bila le-ta vidna, in s tkanin, ki so ostale na fibulah, odvzeli vzorce tekstilnih vlaken za njihovo identifikacijo. Pri odvzetih vzorcih smo ugotavljali tudi, v kolikšni meri so vlakna razgrajena.

Slika 87 Ramanski spekter okrasnega kamna (*kat. št. 42*), ki dokazuje vrsto granata – almandin (foto S. Kramar).

Element	Vsebnost (%)	2σ
Bal	43,60	1,21
Fe	21,88	0,44
Si	11,67	0,17
Al	7,56	0,24
Ag	5,52	0,19
Cu	2,00	0,07
Mn	1,71	0,07
Mg	1,57	0,19
Ca	1,52	0,05
P	0,77	0,02
K	0,61	0,03
Zn	0,59	0,02
S	0,25	0,02
Pb	0,21	0,01
Au	0,20	0,02
Cl	0,13	0,01
As	0,06	0,02
Cr	0,06	0,01
Ti	0,01	0,00

Slika 88 Elementa sestava okrasnega kamna fibule (*kat. št. 42*). Spremenljivka Bal je »balance« spreminljivka in predstavlja vsoto vsebnosti elementov od vodika – H do natrija – Na, ki jih z omenjenim analizatorjem ne moremo meriti.

Način vezave in gostoto tkanja smo določili s pomočjo stereomikroskopa in milimetske merilne skale.

Z optično mikroskopijo smo poskušali identificirati vrsto vlaken. Vlakna smo analizirali z mikroskopom Olympus BX-60 v presevni svetlobi pri 20- in 50-kratni povečavi. Vlakna smo razprostrli na objektnem steklu in jih nakapali z destilirano vodo, da so nabrekli. Stebelna vlakna smo med seboj razločevali v polarizirani svetlobi z uporabo kompenzatorja lambda valovne dolžine 530 nm.

Vzorci vlaken smo analizirali tudi z infrardečim spektrometrom (FTIR) Spectrum 100, povezanim z mikroskopom Spectrum Spotlight 200 (PerkinElmer). Izbrana vlakna iz posameznih vzorcev smo analizirali v presevni svetlobi, stisnjena v diamantni celici z odprtino 20 × 20 μm. Spektre smo posneli z uporabo MCT detektorja v območju 4000 cm⁻¹ do 500 cm⁻¹ pri spektralni resoluciji 4 cm⁻¹, pri čemer smo za posamezen spekter naredili povprečno 32 posnetkov.

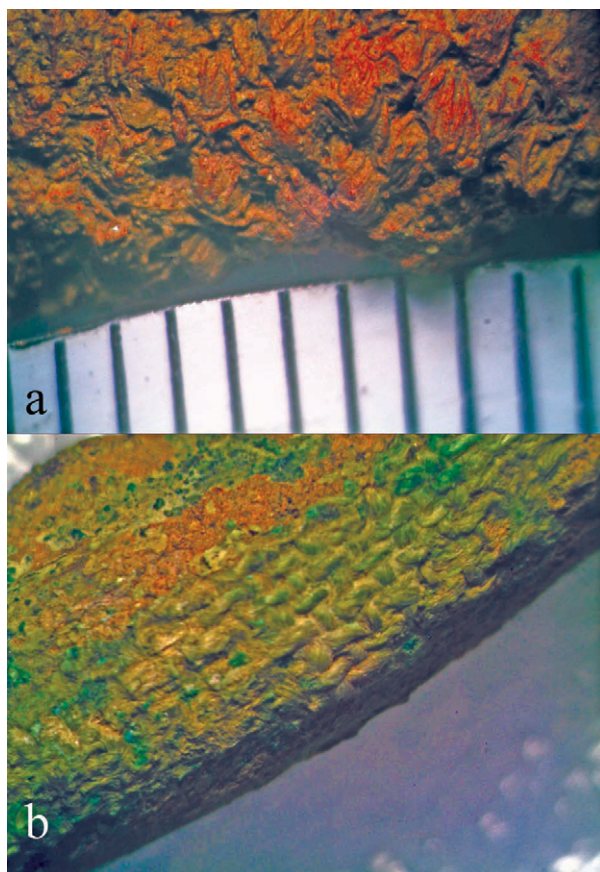
Na fibuli (**kat. št. 41**) se tekstil nahaja na spodnji strani in pokriva približno polovico spodnje površine fibule (*sl. 89a*). Struktura tkanja ni razločna. Prav tako ni razločna struktura tkanja na manjši železni pasni sponi (**kat. št. 68**), kjer tekstil pokriva velik del površine pasne spona (*sl. 89d*). Pri obeh predmetih so vidna mineralizirana tekstilna vlakna. Pri srebrni pasni sponi (**kat. št. 63**) in večji železni pasni sponi (**kat. št. 67**) je struktura tkanja jasno vidna. V obeh primerih gre za platneno vezavo. Gostota tkanja je

Slika 89 Štirje analizirani predmeti z vidnimi ostanki tekstilij: srebrna in pozlačena ločna fibula z železno iglo (*kat. št. 41*: a), srebrna pasna spona (*kat. št. 63*: b), večja železna pasna spona (*kat. št. 67*: c) in manjša železna spona (*kat. št. 68*: d) (foto K. Kavkler).

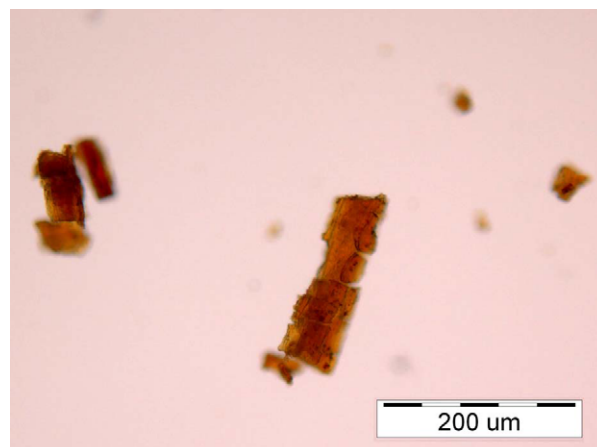
pri srebrni pasni sponi večja (18×22 niti/cm; *sl. 90b*) kot pri železni (8×10 niti/cm; *sl. 90a*). Razlika je posledica razlike v finoči prej. Na podlagi finoče prej in materialov, iz katerih sta izdelani pasni sponi, sklepamo, da sta oblačili uporabljala pripadnika različnih družbenih slojev. Oseba, ki si je lahko privoščila vrednejšo pasno spono, je imela oblačilo izdelano iz bolj fine tkanine.

Z optično mikroskopijo (mikroskop BX-60 z JVC-3-CCD digitalno kamero) smo skušali identificirati tekstilna vlakna, iz katerih so bile izdelane tkanine. Tkanina na spodnji strani fibule (**kat. št. 41**) je bila izdelana iz stebelnih vlaken. Na podlagi njihove morfologije sklepamo, da gre za lanena vlakna, saj njihova debelina ustreza debelini lanenih vlaken, opazili pa smo tudi prisotnost kolen in prečnih črt v obliki X in V. Izvora vlaken s polarizacijsko mikroskopijo in uporabo kompenzatorja lambda 530 nm nismo

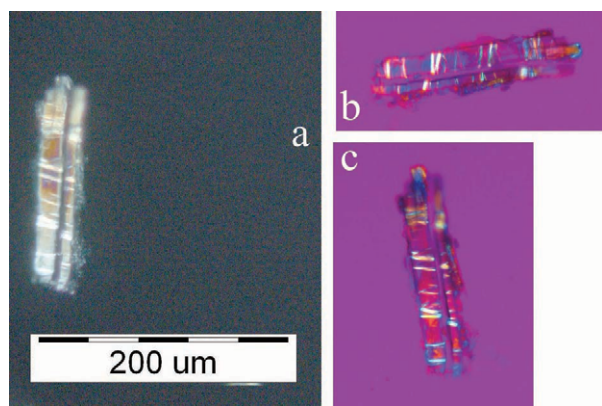
Slika 90 Makrofotografiji železne (**kat. št. 67: a**) in srebrne (**kat. št. 63: b**) pasne sponi pri 10-kratni povečavi. Vidna je struktura tkanja in razlika v finoči prej (foto K. Kavkler).

mogli potrditi, saj zaradi mineralizacije vlakna niso izkazovala tipičnih interferenčnih barv, ampak so bila tudi ob uporabi kondenzatorja oranžne barve. Infra-rdeča spektroskopija je potrdila, da gre za celulozna vlakna, ki so močno razgrajena. Povsem sta izginila absorpcijska trakova pri 1430 cm^{-1} in 898 cm^{-1} , značilna za CH_2 oziroma β vezi med glikozidnimi molekulami. Sprememba je posledica razgradnje celuloze in povečanja deleža amorfne celuloze v vlaknih. Močno se je zmanjšala tudi intenziteta traku pri 1320 cm^{-1} kot posledica razgradnje celuloze. Še intenzivneje so bila razgrajena vlakna tkanine na manjši pasni sponi (**kat. št. 68**). Vlakna so bila razgrajena do te mere, da ni bilo mogoče pripraviti vzorca za optično mikroskopijo. Povsem neprepoznavna je tudi struktura, identificirana z infrardečo spektroskopijo; vidne so le vibracije silikatov, ki prevladajo nad vibracijami ostankov organskih snovi. Enako velja tudi za vlakna tkanine na večji pasni sponi (**kat. št. 67; sl. 91**), ki so razgrajena do neprepoznavnosti. Z infrardečo spektroskopijo smo lahko identificirali le prisotnost silikatov in bakrovega karbonata, bakrove patine. Najbolje so ohranjena vlakna na tkanini, ki je ostala prilepljena na srebrno pasno spono (**kat. št. 63**). Razlog je najverjetneje protimikrobni učinek srebra, ki je mikroorganizmom preprečil razgradnjo tkanine.¹⁷² Gre za lanena vlakna, kjer je lumen močno poškodovan, kar kaže na začeto razgradnjo vlaken (*sl. 92*).

Slika 91 Vlakna železne pasne sponi (**kat. št. 67**) pri 200-kratni povečavi. Vidna je le še groba struktura vlaken, na podlagi katere ni mogoče določiti njihove vrste (foto K. Kavkler).

172 Tomšič *et al.* 2008.

Slika 92 *Vlakni s srebrne pasne sponse (kat. št. 63) v polarizirani presevni svetlobi (a) ter v polarizirani presevni svetlobi z uporabo kompenzatorja (530 nm) v vodoravni (b) in navpični (c) poziciji. Na podlagi morfologije in interferenčnih barv smo ugotovili, da gre za lanena vlakna (foto K. Kavkler).*

Lanena vlakna so bila verjetno prva, ki so jih v Evropi uporabljali za izdelavo tekstilij.¹⁷³ Vlakna so dokaj krhka, a so ohranila še nekaj svoje prožnosti. Da je prišlo do razgradnje vlaken, smo opazili tudi z infrardečo spektroskopijo. Trak pri 1430 cm^{-1} se je zamaknil k nižjim valovnim številom (do 1426 cm^{-1}), zmanjšali pa sta se tudi intenziteti trakov pri 1320 cm^{-1} in 898 cm^{-1} . Prva sprememba je posledica sprememb v vodikovih vezeh in posledično zmanjšanja deleža kristaline celuloze v vlaknih. Le v enem spektru, posnetem na vlaknih, odvzetih s srebrne pasne sponse, je celuloza povsem razgrajena in so vidne le vibracije silikatov iz zemlje.

V vseh štirih primerih gre torej za celulozne tekstilije. Struktura tkanja se je ohranila v dveh primerih, prav tako je v dveh primerih možno identificirati izvor vlaken. Gre za lanena vlakna, preje pa so tkane v platneni vezavi. Vsa vlakna so močno razgrajena. Zaradi mineralizacije v infrardečih spektrih najbolj razgrajenih vlaken prevladujejo vibracije silikatov. Kljub temu pa so informacije, ki smo jih lahko pridobili, pomembne, saj so tekstilije zaradi svoje občutljivosti na zunanje vplive med arheološkim raziskavami le redko najdene in natančneje analizirane.

Poleg zgoraj omenjenih preiskav predmetov smo opravili tudi analize vzorcev zemlje. Pri izkopavanjih

so arheologi namreč ugotovili, da je zemlja na nekaterih mestih, kjer bi se lahko nahajali ostanki organskega izvora, temneje obarvana. Izkopali so temneje obarvane kepe zemlje, ki smo jih nato v laboratoriju pregledali pod stereomikroskopom. Delce, za katere smo sumili, da bi lahko bili organskega izvora, smo preiskali tudi z infrardečim spektrometrom v diamantni celici. Noben izmed analiziranih delcev ni bil ostanek obutve, oblačila, las ali hrane, zato rezultatov analiz v pričujočem delu ne navajamo.

8.2 Antropološka analiza skeletov

Petra Leben Seljak

Na najdišču Japnišče v Mirnu pri Novi Gorici so arheologi med predhodnimi arheološkimi raziskavami v letu 2009, izkopavanji leta 2011 in ob nadzoru 2013 odkrili skeletne grobove, ki po grobnih pridatkih sodeč domnevno pripadajo Vzhodnim Gotom. Kot antropologinja sem bila leta 2011 prisotna na terenu (preliminarna analiza), kasneje pa sem okostja podrobneje pregledala in izdelala poizkopavalno analizo po standardnih antroposkopskih in antropometričnih metodah. Le-ta obsega določitev spola in starosti,¹⁷⁴ antropometrično morfološko analizo,¹⁷⁵ analizo zobovja,¹⁷⁶ epigenetskih znakov,¹⁷⁷ kazalcev telesne aktivnosti¹⁷⁸ in patoloških sprememb¹⁷⁹ ter popis morebitnih drugih posebnosti. V morfološko analizo je vključen tudi frontomandibularni indeks,¹⁸⁰ telesna višina pa je izračunana po Manouvrierjevi metodi.

V prispevku predstavljam povzetke antropoloških poročil¹⁸¹ in bistvene rezultate, kratek opis posameznih okostij, izkopanih leta 2011, pa je predstavljen v poglavju Poznoantično obdobje – obdobje prese-

174 Chiarelli 1980; Acsádi, Nemeskéri 1970; Steele 1976; Krogman, Işcan 1986.

175 Martin, Saller 1957.

176 Hillson 1996.

177 Hauser, De Stefano 1989.

178 Kennedy 1989; Steele 2000.

179 Aufderheide, Rodríguez-Martín 1998; Waldron 2009.

180 Škerlj, Dolinar 1950.

181 Leben Seljak 2012a; Leben Seljak 2013a.

173 Gordon Cook 1993.

ljevanja ljudstev.¹⁸² Zaradi popolnosti antropološkega poročila upoštevam in dodajam tudi podatke o skeletu, ki ga je leta 2013 pri arheološkem dokumentiranju ob gradnji poti na istem najdišču izkopala ekipa Avguste, d. o. o. iz Idrije,¹⁸³ pod vodstvom arheologa mag. Draška Josipoviča.¹⁸⁴

Število skeletov in ohranjenost

V pozni jeseni leta 2011 je bilo izkopanih sedem okostij. Štirje skeleti so bili kompletni (grobovi 1, 5, 6 in 7), trije pa ne: pri enem so bile ohranjene le kosti goleni in stopal (grob 4), pri drugem kosti obeh nog (grob 3), pri tretjem pa celoten postkranialni skelet ter nekaj fragmentov lobanje (grob 2). Lobanja skeleta iz groba 2 je bila delno uničena pri izkopu testnega jarka 1 v letu 2009.¹⁸⁵ V tem jarku so bile poleg lobanjskih kosti skeleta št. 2 odkrite tudi otroške kosti iz groba, ki pa ni bil izkopen, ker je ležal izven izkopnega polja. V aprilu 2013 je bil izkopen še en otroški grob (cel skelet). Poleg grobov so bili na posamičnih mestih najdeni tudi fragmenti človeških kosti, ki verjetno izvirajo iz uničenih grobov: leta 2011 na štirih lokacijah, leta 2013 pa na eni.

Skeletna serija sestoji iz osmih okostij (sedem iz leta 2011, en iz leta 2013), če ne upoštevamo sporadičnih najdb in neizkopanega groba, evidentiranega v letu 2009. Kosti postkraniuma so bile v dobrem stanju le pri enem skeletu (grob 2). Pri ostalih okostjih so bile razmeroma dobro ohranjene samo kosti nog, medtem ko so bile kosti trupa in rok v slabem stanju: gobasto kostno tkivo je razpadlo, posledično so se ohranili le korpusi dolgih kosti rok in loki vretenc, epifize dolgih kosti in korpusi vretenc pa so razpadli. Lobanje niso bile cele, vendar je bila možna rekonstrukcija nevrokranija (grob 5) ali vsaj kalote (grobovi 1, 6 in 7, baza lobanje manjka), obrazni del pa je bilo mogoče delno rekonstruirati le pri skeletu 7.

182 Glej poglavje 5.

183 Leben Seljak 2013b.

184 Pristanek na objavo dan po elektronski pošti 17. 2. 2014.

185 Glej poglavje 3, str. 11–14.

Spol in starost

Med osmimi okostji je en otrok (grob 1/2013), star okoli 5 ali 6 let. Otroške kosti pa so bile najdene tudi v testnem jarku leta 2009 (neizkopani grob, otrok star 1–2 leti).

Preostalih sedem skeletov (kot tudi vseh pet sporadičnih najdb) pripada odraslim osebam, trem moškim (grobovi 2, 5 in 6) in štirim ženskam (grobovi 1, 3, 4 in 7). Pri dveh ženskih skeletih, ki nista kompletna (grobova 3 in 4), je pravilna določitev spola lahko vprašljiva, saj bazira le na robusticiteti oziroma merah kosti nog.

Zaradi slabe ohranjenosti skeletov je starost odraslih določena samo po stopnji zaraščanja lobanjskih šivov in po obrabi zob, saj drugi kazalci starosti, ki se nahajajo na postkranialnem skeletu, manjkajo. Oba kazalca starosti nista najbolj zanesljiva; lobanjski šivi zaradi velike individualne variabilnosti, obraba zob pa je pod vplivom zunanjih faktorjev (odvisna od vrste hrane ter od uporabe zob v druge namene, saj zobje lahko služijo za pomožno orodje). Od sedmih odraslih starosti ni bilo mogoče določiti ženski iz groba 4. Preostale tri ženske so umrle mlade, stare 22–30 let. Ravno tako en moški, medtem ko sta preostala dva dočakala višjo starost, 50–65 let.

Stanje zobovja

Zobje so bili ohranjeni pri šestih odraslih skeletih, vendar pri nobenem popolno zobovje. Kariozne zobe imajo štirje skeleti, vendar so jih verjetno imeli vsi (pri enem skeletu je namreč ohranjenih samo pet zgornjih zob, drugi pa ima precej *ante mortem* izpadlih zob, ki so bili verjetno kariozni). Ker je frekvenca kariesa in pred smrtjo izpadlih zob (v nadaljevanju AMTL = *ante mortem tooth loss*) progresivno korelirana s starostjo, sem okostja razdelila v dve skupini (*sl.* 93). V prvi, mlajši skupini, so tri ženske in en moški, ki so bili stari med 22 in 30 let. V drugi, starejši skupini, pa sta oba moška, stara med 50 in 65 let. Skeleti v mlajši skupini imajo precej kariesa, vendar nobenega pred smrtjo izpadlega zoba: karioznih je deset zob ali

15,6 %, v maksili nobeden, v mandibuli pa 23,3 %. Karies nastopa izključno na molarjih in drugih premolarjih, to je v regiji PM₂–M₃. V starejši skupini skeletov je kariozen le en zob, in sicer zgornji kanin. Vendar pa je za to skupino značilen visok odstotek AMTL, 22 zob ali 44 %. Z eno izjemo (zgornji I¹) je AMTL omejen na regijo premolarjev in molarjev. Oba starejša moška imata popolno atrofijo mandibule v regiji PM₂–M₃; manjkajo jima torej tisti zobje, ki so pri mlajših skeletih podvrženi kariesu.

Vzorec AMTL je podoben vzorcu kariesa: v obeh primerih so prizadeti skoraj izključno molarji in premolarji, in sicer spodnji bolj pogosto kot zgornji. Na osnovi tega lahko sklepamo, da so zobje izpadli zaradi napredne oblike kariesa, kar potrjuje tudi nastanek apikalnih abscesov pri obeh starejših skeletih. Vzrok izpada zob bi bil sicer lahko tudi periodontitis, vendar znakov periodontalnih obolenj pri okostjih ni. Na zobeh so resda vidne obloge zobnega kamna, vendar so rahle in locirane na običajnem mestu, kjer se nahajajo izvoda žlez slinavk (večinoma na spodnjih incizivih). Bi bil pa AMTL vsaj delno (npr. *ante mortem* manjkajoči I¹) lahko tudi posledica velike obrabe zob, čeprav je ta možnost manj verjetna. Pri mlajših skeletih je obraba v skladu s starostjo; anomalij ni, razen pri ženskem skeletu št. 7. Pri tem skeletu je obraba spodnjih prvih molarjev močnejša kot obraba ostalih zob, tudi zgornjih prvih molarjev. Oba starejša skeleta pa imata izredno močno obrabo sprednjih zob. To

bi bilo lahko posledica prehrane, če bi ta dva moška uživala drugo vrsto hrane kot ostali ljudje (da hrana ni vsebovala abrazivnih snovi, kaže dejstvo, da imajo 22–25-letne osebe na tem grobišču le rahlo obrabo). V poštev pa pridejo še najmanj trije drugi vzroki: morebiten kleščast ugriz, uporaba zob v »poklicne« namene ali pa je do močnejše obrabe prišlo zato, ker moška že dolgo časa nista več imela molarjev in premolarjev, s katerimi običajno žvečimo hrano, in sta v ta namen morala uporabljati sprednje zobe.

Anomalij v izražanju in morfologiji zob ni. Motenj v formiranju zobne sklenine (linearna hipoplazija zobne sklenine, v nadaljevanju LEH) je malo. Otroški skelet nima LEH, od odraslih pa so bili za opazovanje primerni le zobje 4 mlajših skeletov, ker sta imela oba starejša zobe obrabljene do dlesni in zobne krone niso bile več ohranjene. LEH nastopa samo na spodnjih kaninih moškega skeleta iz groba 2; vidna je ena rahla linija, ki kaže na stresno situacijo v starosti 3,5 let. Zelo rahle linije so vidne tudi na zgornjem kaninu skeleta št. 3 ter na spodnjih kaninih in sekalcih skeleta št. 7, vendar v teh dveh primerih verjetno ne gre za LEH, temveč za normalne Retziusove linije.

Značilnosti lobanj

Lobanje so bile fragmentirane; rekonstrukcija nevrokranija je bila mogoča pri dveh ženskah (grobova 1 in

		Karies					AMTL				
		22–30 let		50–65 let		skupaj	22–30 let		50–65 let		skupaj
		n/n _c	%	n/n _c	n/n _c		n/n _{AM}	%	n/n _{AM}	%	%
maxilla	I	5/0	0,0	4/0	0,0	0,0	6/0	0,0	8/1	12,5	7,1
	C	3/0	0,0	3/1	33,3	16,7	3/0	0,0	4/0	0,0	0,0
	PM	7/0	0,0	3/0	0,0	0,0	7/0	0,0	6/3	50,0	23,1
	M	6/0	0,0	1/0	0,0	0,0	8/0	0,0	5/4	80,0	30,8
	Skupaj	21/0	0,0	11/1	9,1	3,1	24/0	0,0	23/8	34,8	17,0
mandibula	I	11/0	0,0	5/0	0,0	0,0	12/0	0,0	6/0	0,0	0,0
	C	6/0	0,0	2/0	0,0	0,0	6/0	0,0	3/0	0,0	0,0
	PM	12/2	16,7	3/0	0,0	13,3	12/0	0,0	6/3	50,0	16,7
	M	14/8	57,1	1/0	0,0	53,3	15/0	0,0	12/11	91,7	40,7
	skupaj	43/10	23,3	11/0	0,0	18,5	45/0	0,0	27/14	51,9	19,4
skupaj		64/10	15,6	22/1	4,5	12,8	69/0	0,0	50/22	44,0	18,5

Slika 93 Frekvenca kariesa in AMTL po tipu zoba in starosti.

7) ter dveh moških (grobova 5 in 6). Antropometrični parametri in indeksi lobanj so prikazani na *sl. 94, 95*. Moški lobanji sta si v nekaterih značilnostih podobni, v drugih pa ne. Obe sta po obliki ovoidni in hišasti ter imata dobro razvito glabelo in nadočasne oboke, medtem ko je rob orbite pri obeh zelo oster, kar je za moške dokaj nenavadno. Obe lobanji sodita v kategorijo dolgih oziroma zelo dolgih (Martin št. 1) in visokih lobanj (Martin št. 17, 20), ki so akrokranne (indeksa 17/1, 20/1). Razlikujeta pa se v največji širini lobanje (Martin št. 8) ter posledično v obeh širinskih indeksih, kranialnem oziroma dolžinsko-širinskem (8/1) in višinsko-širinskem (17/8, 20/8). Lobanja št. 5 je zelo ozka, hiperdolihokrana in hipsikrana. Lobanja št. 6 je širša (ozka z močno tendenco k srednji širini) ter posledično dolihokrana in ortokrana. Kljub temu, da je ožja, ima lobanja št. 5 širše čelo kot lobanja št. 6 (Martin št. 9) in je zaradi tega ekstremno evrimetopična (indeks 9/8). Ima tudi širšo in višjo mandibulo (Martin št. 66, 70), katere mere so običajne; obraz je mezomandibularen. Nasprotno pa ima skelet 6 za moškega izredno ozko mandibulo; obraz je zato leptomandibularen.

Obe ženski lobanji sta namensko preoblikovani in to ne na enak način. Ne moremo ju primerjati, saj ne vemo, v kolikšni meri so razlike prirojene, v kolikšni meri pa so posledica umetne deformacije. Lobanja skeleta št. 7 je preoblikovana z uporabo krožne preveze – tipični cirkularni fronto-okcipitalni tip deformacije. Je ovoidne in hišaste oblike, dolga (s tendenco k srednji dolžini) in zelo ozka, hiperdolihokrana. Je tudi zelo visoka, v razmerju do dolžine ekstremno hipsikrana, v razmerju do širine pa ekstremno akrokran. Glede na širino čela je evrimetopična, širokočelna. Lahko rečemo, da je podobna obema moškima lobanjama. Krožna preveza je namreč preprečila rast lobanje v dolžino in širino, dovoljevala pa je rast v višino: če lobanja ne bi bila preoblikovana, bi bila nekoliko daljša in širša, verjetno tudi nižja, vendar še vedno dolihokrana, akrokran in hipsikrana, kar je značilnost tudi obeh moških lobanj.

Lobanja skeleta št. 1 je drugačna tako po obliki kot po absolutnih merah in indeksih. Po obliki je sferoidna (okrogla) in hišasta s tendenco k šotorasti obliki.

Mera / mm/	Skelet 1 – ž	Skelet 2 – m	Skelet 5 – m	Skelet 6 – m	Skelet 7 – ž
Martin št.					
1	160		192	195	175
2	155		187	178	170
5				105	
7				35	
8	139		127	141	119
9			105	99	90
10				119	101
11			115	120	90
12	102		107	110	87
13			104	112	84
16				30	
17				140	
20	129		122	120	126
45				128	
47					
48					75
50					21
51				34	35
52				30	40
54				23–24	21
55					50
65					
66	95	107	109	85	
69	32	31	31	31	27
70			70	60	

Slika 94 Mere lobanj.

Mera / mm/	Skelet 1 – ž	Skelet 5 – m	Skelet 6 – m	Skelet 7 – ž
Martin št.				
8/1	86,9	66,1	72,3	68,0
17/1			71,8	
17/8			99,3	
20/1	80,6	63,5	61,5	72,0
20/8	92,8	96,1	85,1	105,9
9/8		82,7	70,2	75,6
9/10			83,2	89,1
52/51			88,2	114,3
54/55				42,0
66/9		103,8	85,9	
Prost. (17)			1549,0	
Prost. (20)	1372,0	1445,0	1564,0	1280,0

Slika 95 Indeksi lobanj in lobanjska prostornina.

Je kratka in srednje široka, hiperbrahikrana. Enako kot druge lobanje pa je tudi ta visoka, v razmerju do dolžine ekstremno hipsikrana, v razmerju do širine pa akrokрана. Tip umetne deformacije ni enak kot pri skeletu št. 7, saj ni bila uporabljena krožna preveza, temveč le pritisk od spredaj in od zadaj. Opraviti imamo s fronto-okcipitalno deformacijo, ki je ovirala samo rast lobanje v dolžino, ne pa tudi v širino. Zaradi tega se je kranialni indeks precej spremenil in lobanje ne moremo primerjati z lobanjo št. 7, ravno tako pa bi težko sklepali na njeno prvotno obliko.

Obraznih delov lobanj ni bilo mogoče rekonstruirati; mogoče je bilo izmeriti le nekaj mer. Ženski skelet št. 7 ima ozke in visoke orbite ter nos (*hipsykonch, leptorrhinia*), hipsikonhne orbite in ozek nos ima tudi moški skelet št. 6.

Telesna konstitucija

V glavnem sem lahko izračunala le telesno višino (po Manouvrierju), in sicer na osnovi dolžine femurja in/

	Ženske								Moški							
	Skelet 1		Skelet 3		Skelet 4		Skelet 7		Skelet 2		Skelet 5		Skelet 6			
	l	d	l	d	l	d	l	d	l	d	l	d	l	d		
Cl 1										143						
Cl 6	30	30						35	44	43					44	
H 1																
H 2																
H 4	52	53						51								
H 7	51	50					54	53	66	68	71	76	64			
H 9																
H 10																
R 1									227							
R 2									214							
R 3	34	33					36	39	43	42					44	
R 5.1	18								20							
U 1																
U 2																
U 3							33	33								
F 1	393	390	427	423			413	413	433	427						
F 2	390	386	421	416			410	408	430	423						
F 8	70	69	83	83			84	82	89	86	97	95	85	86		
F 9	29	28	31	31			31	32	31	31	33	32	31	32		
F 10	18	18	23	24			23	23	25	25	29	29	24	23		
F 18	38	38	45	46			43	43	44	44						
F 21	67	67	73	76				77		74						
T 1	325	327	253	353		354		343	352		375		332	330		
T 1a	320	324	346	347		349		340	345		366		330			
T 3	62	61		70		63		69	66					70		
T 8a	25	25	32	31		29		29	35	36	37	39				
T 9a	17	18	24	23		22		21	23	23	30	29				
T 10b	60	59	72	72		69		70	77	77	81	84				
Fi 1		312				336										
Fi 4a		30		36		35		43			43	43				
talus	43	44	49	50		47	49	48	50	50	57	57	57	56		

Slika 96 Mere postkranialnega skeleta.

	Ženske								Moški					
	Skelet 1		Skelet 3		Skelet 4		Skelet 7		Skelet 2		Skelet 5		Skelet 6	
	l	d	l	d	l	d	l	d	l	d	l	d	l	d
Cl 6/1									30,1					
H 7/1														
R 3/2									20,1					
U 3/2														
F 8/2	17,9	17,9	19,7	20,0			20,5	20,1	20,7	20,3				
T 10b/1	18,5	18,0	20,4	20,4			19,5	20,4	21,9		21,6			
Fi 4a/1		9,6					10,4							
F 10/9	62,1	64,3	74,2	77,4			74,2	71,9	80,6	80,6	87,9	90,6	77,4	71,9
T 9a/8a	68,0	72,0	75,0	74,2			75,9	72,4	65,7	63,9	81,1	74,4		
Višina		150,0		157,5			158,0	155,5		163,0		166,5		157,0
Širina ramen										38,0				
Ramenski indeks										23,3				

Slika 97 *Indeksi postkranialnega skeleta in telesna višina po Manouvrierju.*

ali tibije. Kost nog so bile namreč še kar dobro ohranjene, česar pa žal ne moremo reči za kosti rok. Mere in indekse postkranialnih kosti ter telesno višino prikazujeta *sl. 96* in *97*.

Moški v grobu 6 je bil majhen (157 cm) in po telesni konstituciji spominja na žensko (slabo izražena mišična narastišča, hiperplatimerični stegnenici, drobne kosti). Moški v grobu 5 je bil za 10 cm višji, meril je 166,5 cm, imel je bolj krepke kosti in je bil mišičast, še posebej dobro je imel razvite mišice trupa. Tretji moški iz groba 2 je po konstituciji nekje med obema prej omenjenima: velik je bil 163 cm, imel je srednje krepke kosti in slabo razvito mišičevje. Edino pri tem skeletu je bilo možno izmeriti ključnico in izračunati širino ramen, ki ga v razmerju do višine uvršča v telesni tip s širokimi rameni.

Med ženskami je bila najmanjša tista v grobu 1: velika je bila 150 cm, bila pa je tudi zelo drobne telesne postave. Preostale tri ženske (grobovi 3, 4 in 7) so bile nekoliko višje, med 155,5 cm in 158 cm, imele pa so tudi krepkejši kosti.

Epigenetski znaki

Tako število skeletov (nimamo celotnega grobišča) kot število opazovanih oziroma ohranjenih epigenetskih znakov pri štirih lobanjah sta premajhna, da bi lahko sklepali na sorodstvene povezave med pokojniki, poleg tega pa so znaki nespecifični. Nekoliko izstopa moški skelet št. 6, ki mu manjkata *foramen emissarium parietale* in *foramen zygomaticofaciale* (pri preostalih treh lobanjah sta ta dva znaka prisotna), ima pa suturalne koščice v lambdoidnem šivu (preostale tri lobanje jih nimajo). Obstaja možnost, da sta bili ženski iz grobov 1 in 7 v sorodu; obe imata namreč *sutura metopica* in dvojni *foramen zygomaticofaciale*. *Sutura metopica* je dedni znak, vendar pa bi bil lahko potrjen tudi zunanjim vplivom: v našem primeru bi bilo možno, da se *sutura frontalis* ni zarasla zaradi procesa umetnega preoblikovanja lobanj, ki sta mu bili potrjeni obe ženski. Epigenetski znak so tudi luknjice na bazi proksimalnih členkov palca na stopalu, ki jih imata skeleta 5 in 7.

Kazalci telesne aktivnosti

Na okostjih ni nobenih kazalcev, na osnovi katerih bi lahko sklepali, s kakšno telesno aktivnostjo ali poklicem so se ukvarjali pokojniki. Resda pa smo bili zaradi slabe ohranjenosti postkranialnega skeleta omejeni le na opazovanje kosti spodnjih okončin. Te ne kažejo nobenih anomalij v obliki sklepnih površin, tudi degenerativnih sprememb v sklepih ni, mišična narastišča pa so pri vseh skeletih razmeroma slabo izražena. Bolj mišičaste postave je bil le moški v grobu 5: na dobro razvite mišice trupa kažejo zelo robustna rebra, korpusi so na dorzalnem delu zelo visoki in imajo dobro izražena mišična narastišča; na dobro razvite mišice stegen kažeta izražena *linea aspera* in oblika stegnenic, ki nista ploščati, temveč evrimerični (dorzoventralna sploščenost, indeks F 10/9). Preostali skeleti imajo platimerične in hiperplatimerične stegnenice, *linea aspera* pa je slabo izražena.

Kosti rok so bile v zelo slabem stanju, epifize so bile uničene, ohranjeni so bili samo korpusi. Zato smo lahko izmerili le obode, mišičnih narastišč (večina se jih nahaja v bližini sklepov, blizu epifiz) pa nismo mogli opazovati, z izjemo *tuberositas deltoidea* na humerusu. Kot edini indikator preferenčne uporabe roke so nam preostali le obodi humerusa: levega in desnega smo lahko izmerili pri štirih skeletih, dveh moških in dveh ženskah. Moška sta bila desničarja, razlika med obodoma levega in desnega humerusa je pri skeletu št. 2 zaradi slabše razvitih mišic le 2 mm, pri skeletu št. 5, ki je bil bolj mišičast, pa kar 5 mm. Tudi *tuberositas deltoidea* je pri obeh moških nekoliko močnejše izražena na desnem humerusu. Pri obeh ženskah, ki sta imeli slabo razvite mišice, je razlika v obodih humerusov minimalna, le 1 mm, v nasprotju z moškima pa je pri obeh močnejši levi humerus. Ženska v grobu 1 je bila verjetno res levičarka, saj je tudi levi radius za 1 mm močnejši od desnega, na slabše razvite mišice desne roke pa kaže tudi perforacija *fosse olecrani*. Pri ženskem skeletu št. 7 pa levičarstvo ni zanesljivo: kljub nekoliko močnejši levi nadlahtnici ima namreč močnejši desni radius.

Patologija

Znakov poškodb, kot so zlomi kosti in udarci, zadani z ostrim ali s topim predmetom, na skeletih ni. Moški skelet št. 5 bi sicer lahko imel lepo zaceljen zlom leve podlakti pod komolcem, vendar zaradi slabe ohranjenosti kosti tega ne moremo zagotovo trditi.

Tudi degenerativnih sprememb na sklepnih površinah dolgih kosti ni. Običajno so najbolj pogoste na hrbtenici: v primeru, da so ohranjena vsa vretenca, lahko po tipu in vzorcu sklepamo, ali so posledica procesa staranja ali pa telesne aktivnosti. To velja za osteohondrozo, osteofitozo in osteoartrito, medtem ko so odtisi Šmorlovih vozlov (hernija medvretenčne ploščice) predvsem znak fizične aktivnosti oziroma indikator velike obremenitve hrbtenice. Vretenca žal niso bila ohranjena oziroma so se ohranili le fragmenti lokov, medtem ko so korpusi propadli (izjema je moški skelet št. 2, pri katerem so bila vretenca v razmeroma dobrem stanju). Znakov osteoartrite in odtisov Šmorlovih vozlov ni. Zelo majhni osteofiti na korpusih spodnjih ledvenih vretenc pri ženskem skeletu št. 3 so neznatni in verjetno posledica normalnega procesa staranja. Nasprotno pa je osteohondroza pri moškem skeletu št. 6, ki je lokalno omejena samo na en sklep v regiji spodnjih vratnih ali pa zgornjih prsnih vretenc, verjetno posledica telesne aktivnosti.

Znakov bolezni, ki so posledica kroničnih motenj metabolizma in pomanjkanja esencialnih snovi v prehrani, ni (npr. rahitis). Je pa nekaj znakov, ki kažejo, da so posamezniki v življenju doživeli kratkotrajne stresne situacije, ki pa v času smrti niso bile več »aktualne«. Z izrazom stresna situacija označujemo npr. obdobja podhranjenosti ali bolezni. Njihov pokazatelj so npr. defekti v formiranju zobne sklenine, do katerih pride v času nastajanja zobnih kron, to je v otroštvu (glej LEH pri opisu zob). Drugi kazalec so luknjice na stropih orbit, ki nastanejo zaradi povečanega kapilarnega sistema kot reakcija na pomanjkanje železa v krvi. Ker do pomanjkanja železa privede več vzrokov (pomanjkanje železa v hrani, akutna ali kronična anemija, motnje metabolizma, izguba krvi, nosečnost in dojenje, bolezni, infekcije itd.), so *cribra*

orbitalia nespecifičen znak stresnih situacij. Stropi orbit so bili ohranjeni pri štirih odraslih skeletih. Skeleta št. 1 in 5 nimata *cribra orbitalia* (tudi otroški skelet 1/2013 jih nima), skeleta št. 6 in 7 pa imata stopnjo II po Brothwellu, neaktivno obliko, ki pomeni, da stresni faktor v času smrti ni bil več aktualen.

Poleg omenjenega leva stran lobanje moškega skeleta št. 6 kaže znake destrukcije kostnega tkiva na mastoidnem odrastku senčnice in na sencih. Verjetno gre za spremembe, nastale *post mortem*, ker ni opaziti znakov remodeliranja oziroma nastanka novega kostnega tkiva. Podobne poškodbe so vidne tudi na levi strani mandibule, vendar pa so tu poleg destrukcije tkiva vidni tudi znaki nastanka novega tkiva in remodeliranja. Spremembe so vidne v celotni višini in širini korpusa, v regiji od I_1 do M_3 , samo na bukalni površini. Alveolarni del je poškodovan, tako da za regijo I_1 – PM_1 ni razvidno, ali so zobje izpadli *ante mortem* ali pa *post mortem* (ti zobje manjkajo, izoliranih zob pri skeletu ni bilo). Vsi trije molarji in PM_2 manjkajo *ante mortem*, atrofija ni popolna. Mandibula daje vtis, da so bili zobje kariozni in da je prišlo do procesa gnojenja ter do nastanka granulomov, ki so bili omejeni na notranjost kosti, saj do nastanka drenažnih odprtih abscesov ni prišlo. Moški je bil star okrog 50–60 let, ohranjeni zobje so obrabljeni do dlesni, granulome pa je imel tudi na zobeh v desni maksili: drenažna odprtina apikalnega abscesa na PM_1 , zaradi granuloma ali močne obrabe pa je izpadel I^1 (široka alveola z znaki remodeliranja, labialno odprta).

Primerjava s skeletnimi serijami z območja Slovenije

Primerjave so zgolj informativne narave, saj je za statistično podkrepitve primerjave skeletna serija iz Mirna premajhna, pri čemer enako velja tudi za vse antropološko obdelane skeletne serije iz pozne antike na območju današnje Slovenije.¹⁸⁶ V prihodnosti bi bilo smiselno narediti primerjave s skeleti z grobišča

V Lajhu v Kranju ter s skeleti iz Dravelj pri Ljubljani, saj obe nekropoli sodita v čas preseljevanja ljudstev, na katerih so pokopavali tudi Vzhodni Goti. To sta tudi edini dve najdišči, ki vsebujeta namensko preoblikovane lobanje, če izvzamemo posamično najdbo okostja mladega Huna iz leta 2000.¹⁸⁷

Grobišče v Dravljah je bilo antropološko obdelano že pred več desetletji,¹⁸⁸ zaradi česar bi bila potrebna revizija skeletne serije, ki sestoji iz 49 okostij. Podatke o spolu in starosti bi bilo zaradi napredka v metodologiji potrebno preveriti, antropometrično analizo pa dopolniti z drugimi analizami (zobje, epigenetski znaki, patologija). Predvsem pa bi bilo treba več pozornosti posvetiti posameznim skeletom, njihove antropološke karakteristike povezati z arheološkimi ter na osnovi različne »etnične« pripadnosti skelete obravnavati v okviru podskupin. Za grobišče je namreč značilna velika heterogenost v telesni višini in obliki lobanj, precej pa je tudi umetno preoblikovanih lobanj, trinajst, vendar v glavnem pri moških. Grobišče *V Lajhu* je veljalo za uničeno, saj se je od skoraj 800 skeletov, nestrokovno izkopanih na prelomu iz 19. v 20. stoletje, ohranilo le 73 nepopolnih okostij na Dunaju.¹⁸⁹ Objavljeni podatki za primerjavo niso uporabni, ker individualne mere niso objavljene. Zaščitna arheološka izkopavanja, ki so potekala *V Lajhu* v letih med 2004 in 2009, pa so poleg ostankov uničenih grobov odkrila tudi precej intaktnih grobov, ki so jih pred sto leti spregledali. V času priprave analize skeletov iz Mirna so bili žal obdelani le skeleti odkriti leta 2004 in 2005, šele kasneje pa tudi tisti, odkriti v letih 2007 in 2009.¹⁹⁰ Arheološka analiza, ki bi omogočila primerjave, še ni končana.

Stopnja kariesa

Stopnja kariesa pri skeletih iz Mirna je relativno visoka. Na zgodnjersrednjeveških grobiščih iz 8. do 11. stoletja, ki večinoma pripadajo Slovanom, je precej

186 Za pregled serij obdelanih do leta 2010 glej Leben Seljak, Jamnik 2011; za obdobje pozne antike tudi Leben Seljak 2011.

187 Leben Seljak 2002.

188 Tomazo Ravnik 1975.

189 Kiszely 1979.

190 Leben Seljak, neobjavljeni podatki.

najdišče/site *	st./cent.	adultus (20–40 let)			vsi odrasli (15-x let)		
		N	C %	AMTL %	N	C %	AMTL %
Miren – Japnišče	5.–6.	4	15,6	0,0	6	12,8	18,5
Ptuj – Caissa	3.–4.	28	2,5	1,4	45	2,5	5,0
Brezje pri Zrečah	3.–4.	6	17,4	10,6	23	14,8	33,4
Kranj – Lajh 1902	6.	27	-	-	34	17,0	-
Kranj – Lajh 2004	6.	5	14,8	5,5	8	11,0	6,4
Kranj – Lajh 2007	6.	18	6,4	5,7	25	4,7	4,4
Kranj – Lajh 2009	6.	18	9,6	6,3	46	8,5	8,0
Tonovcov grad	6.	--	--	--	4	2,5	5,3
Ajdna	6.	4	0,0	0,0	5	2,5	6,5
Bled – Pristava I	6.–7.	15	7,8	1,5	30	8,3	4,1
Vrjak	6.–7.	6	12,5	6,0	13	14,58	12,7
Rifnik	5.–7.	19	5,4	0,3	30	6,53	10,1

Slika 98 Stopnja kariesa pri odraslih skeletih s poznoantičnih najdišč v Sloveniji. Vir: Ptuj – Caissa in Brezje pri Zrečah (Leben Seljak, Štefančič 2001); Kranj – Lajh 1902 (Kiszely 1979), Kranj – Lajh 2004, 2007 in 2009 (Leben Seljak 2004b; 2012b; 2014), Tonovcov grad pri Kobaridu (Leben Seljak 2011), Ajdna na Potoki in Bled-Pristava I (Leben Seljak 1996), Vrjak pri Gorenjem Mokronogu (Leben Seljak 2003), Rifnik pri Šentjurju (Leben Seljak 2006).

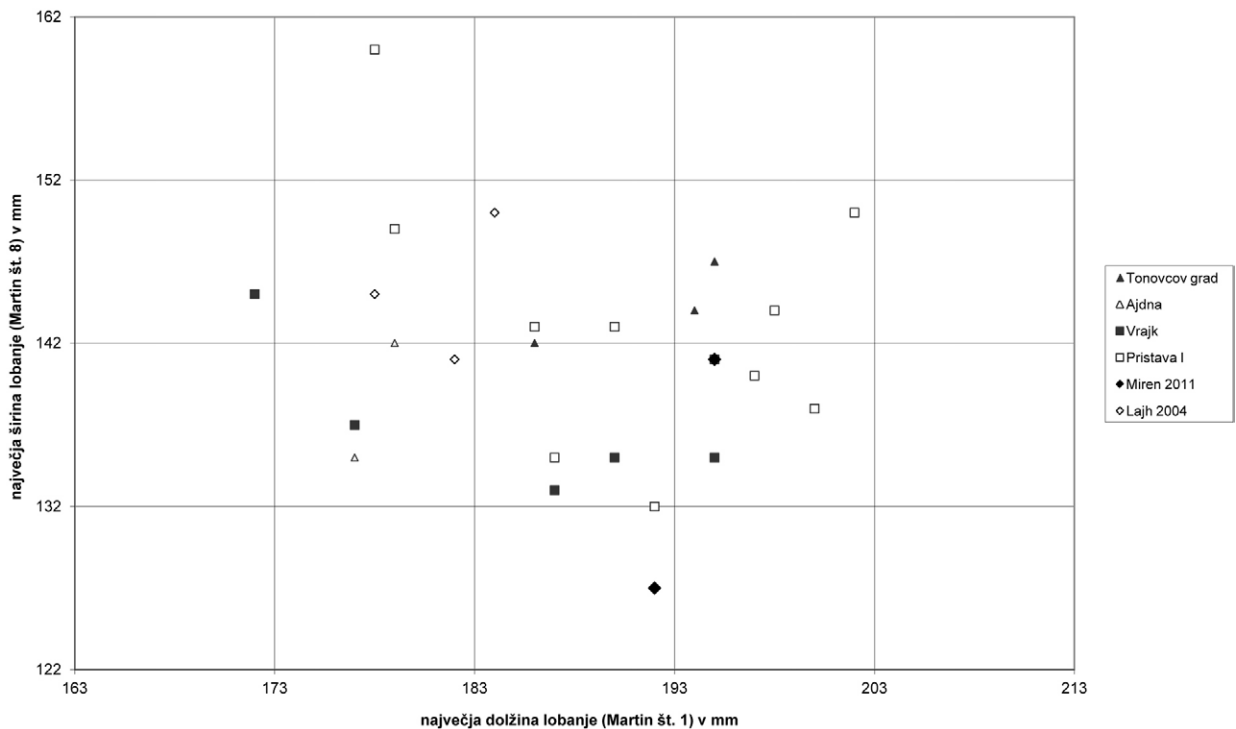
nižja in dokaj stabilna. Za skoraj vsa omenjena grobišča je namreč značilen približno enak odstotek karioznih zob, okrog 4 %, karies pa nastopa praviloma le na enem ali dveh zobeh in to šele pri starejših osebah. Za obdobje pozne antike imamo manj podatkov oziroma so le-ti manj zanesljivi zaradi majhnega števila skeletov v serijah. Razlike med serijami so precejšnje, frekvenca se giblje v okviru od 2,5 % do 17 % karioznih zob (sl. 98). Ne vemo, ali gre za dejanske razlike ali pa so razlike med serijami le navidezne, posledica majhnega števila skeletov, nepopolno ohranjenega zobovja ter različne starostne in spolne strukture. Kako to vpliva na rezultate, lahko npr. vidimo na primeru grobišča *V Lajhu*, od koder imamo podatke za štiri skeletne serije, pri vsaki pa je frekvenca kariesa drugačna. Da bi se izognili vplivu različnih starostnih struktur skeletnih serij, bomo za primerjavo vzeli le podatke o kariesu pri mlajših skeletih v starostnem obdobju *adultus* (20–40 let). Med 11 primerjalnimi serijami imajo podoben odstotek karioznih zob le tri serije, Brezje pri Zrečah, Kranj – Lajh 2004 in Vrjak pri Gorenjem Mokronogu. Pri vseh treh je dejanska stopnja kariesa celo nekoliko višja kot pri Mirnu, ker pri vseh najdemo tudi med 6 % in 10 % pred smrtjo izpadlih zob, ki jih v naši seriji ni. Pri preostalih primerjalnih serijah je frekvenca kariesa precej nižja kot v Mirnu. Visoka stopnja kariesa v Mirnu je verjetno

posledica prehrane, saj skleninskih defektov ni. Predvidevamo, da je prehrana vsebovala precej škroba v predelani obliki (npr. močnik, kaše, kruh; na mehko hrano kaže tudi rahla obraba grizne ploskve zob). Hrana se je lepila na zobe in se zadrževala v medzobnih prostorih. Na to kaže tip kariesa, saj gre v skoraj vseh primerih za interproksimalni karies na zobni kroni molarjev in premolarjev. Ker škrob sam po sebi ni zelo kariogen (glavni kariogeni faktor je rafinirani sladkor, ki pa ga zgodovinske populacije v Evropi niso poznale), je prehrana verjetno vsebovala tudi med in/ali sladko sadje.

Telesne značilnosti

Zaradi slabe ohranjenosti skeletov, ki ni značilna le za Miren, temveč tudi za druge skeletne serije, smo lahko primerjali le glavne mere nevrokranija in telesno višino. Lobanje samo pri moških, ker ženski lobanji zaradi umetne deformacije nista primerni za primerjavo oziroma bi ju lahko primerjali le z lobanjami, ki bi bile preoblikovane na enak način. Za primerjavo smo izbrali serijo Lajh 2004¹⁹¹ ter okostja s poznoantičnih grobišč, ki po arheoloških pridatkih pripadajo roma-

191 Leben Seljak 2004b.

Slika 99 Dolžina in širina moških lobanj s slovenskih poznoantičnih najdišč.

niziranim staroselcem: naselbini Ajdna nad Potoki¹⁹² in Tonovcov grad pri Kobaridu¹⁹³ ter grobišči Pristava I na Bledu¹⁹⁴ in Vrajk pri Gorenjem Mokronogu.¹⁹⁵

Lobanje

Večina moških lobanj, tudi obe iz Mirna, sodi v kategoriji dolgih in zelo dolgih lobanj. Glede na največjo širino se praktično vse lobanje uvrščajo v kategoriji srednje širokih in pa ozkih lobanj. Izstopata dve lobanji, skelet št. 5 iz Mirna zaradi zelo ozke lobanje ter skelet št. 23 s Pristave I na Bledu zaradi široke (sl. 99). Obe lobanji iz Mirna sta izrazito dolihokrani in visoki. Visoke so tudi lobanje z grobišča *V Lajhu* in večina lobanj s Pristave I na Bledu, vendar so te, za razliko od Mirna, mezokrane ali celo brahikrane. Tiste, ki so dolihokrane in hiperdolihokrane, pa so v primerjavi z lobanjama iz Mirna običajno nekoliko nižje (sl. 100). Ženskih lobanj ne moremo primerjati, ker sta obe iz Mirna namensko preoblikovani. V Sloveniji so bile na-

mensko preoblikovane lobanje doslej odkrite na treh lokacijah. V Dravljah pri Ljubljani so preoblikovane zlasti moške lobanje,¹⁹⁶ za več podatkov pa bi bilo treba izdelati revizijo serije. Tudi skelet s preoblikovano lobanjo, ki je bil odkrit leta 2000 na Ptuj, pripada moškemu, glede na grobne pridatke pa gre za Huna.¹⁹⁷ Tretje najdišče je nekropola *V Lajhu* v Kranju, kjer so bile tri namensko preoblikovane lobanje, najdene pred sto leti,¹⁹⁸ dve pa leta 2009.¹⁹⁹ Vseh pet lobanj pripada ženskam. V seriji Lajh 2009 so poleg dveh ženskih lobanj, ki sta preoblikovani z uporabo krožne preveze, tudi takšne z manjšo stopnjo in/ali drugačnim tipom deformacije (en moški, dve ali tri ženske).

Telesna višina

Če primerjamo kranialni indeks in telesno višino posameznikov (sl. 101), vidimo, da ima moški št. 5 iz Mirna izmed vseh najbolj dolihokrano lobanjo, po

192 Leben Seljak 1995; Leben Seljak 1996.

193 Leben Seljak 2011.

194 Leben Seljak 1996; Leben Seljak 2000.

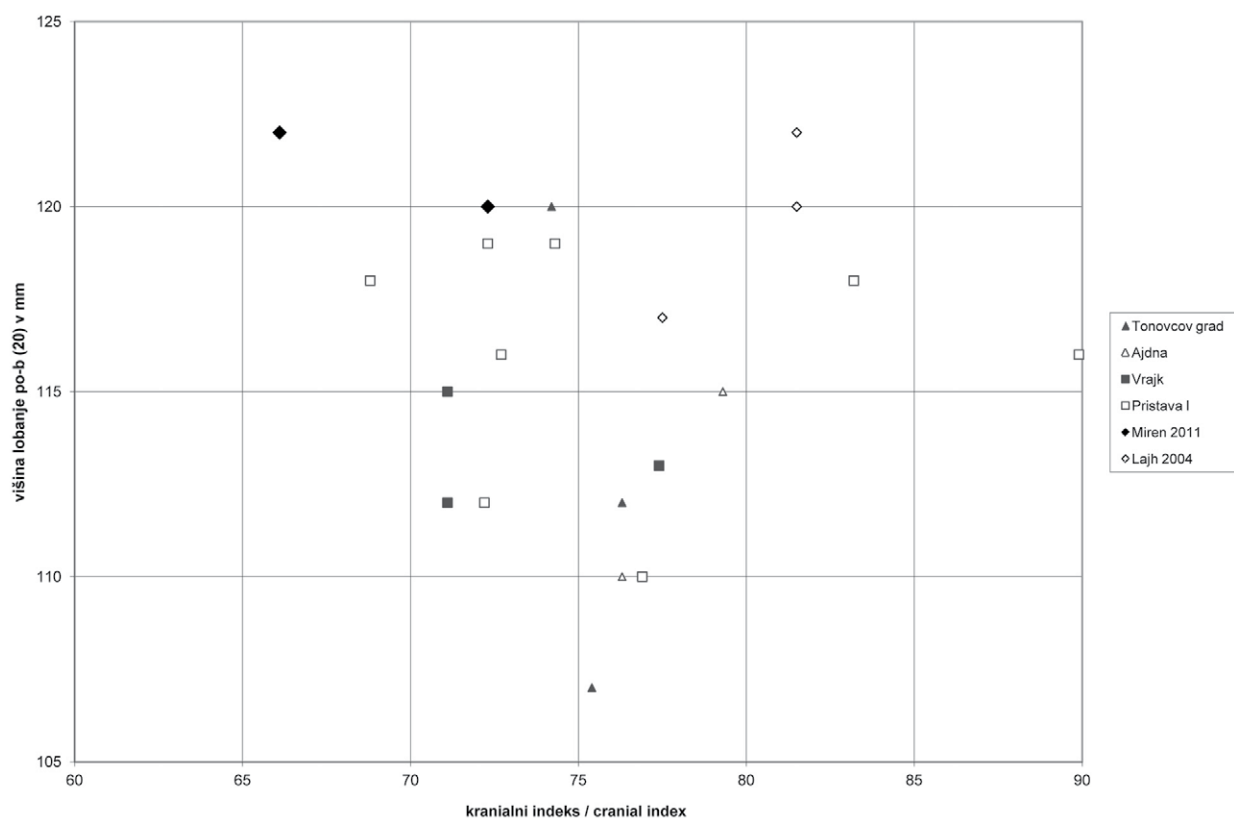
195 Leben Seljak 2003.

196 Tomazo Ravnik 1975.

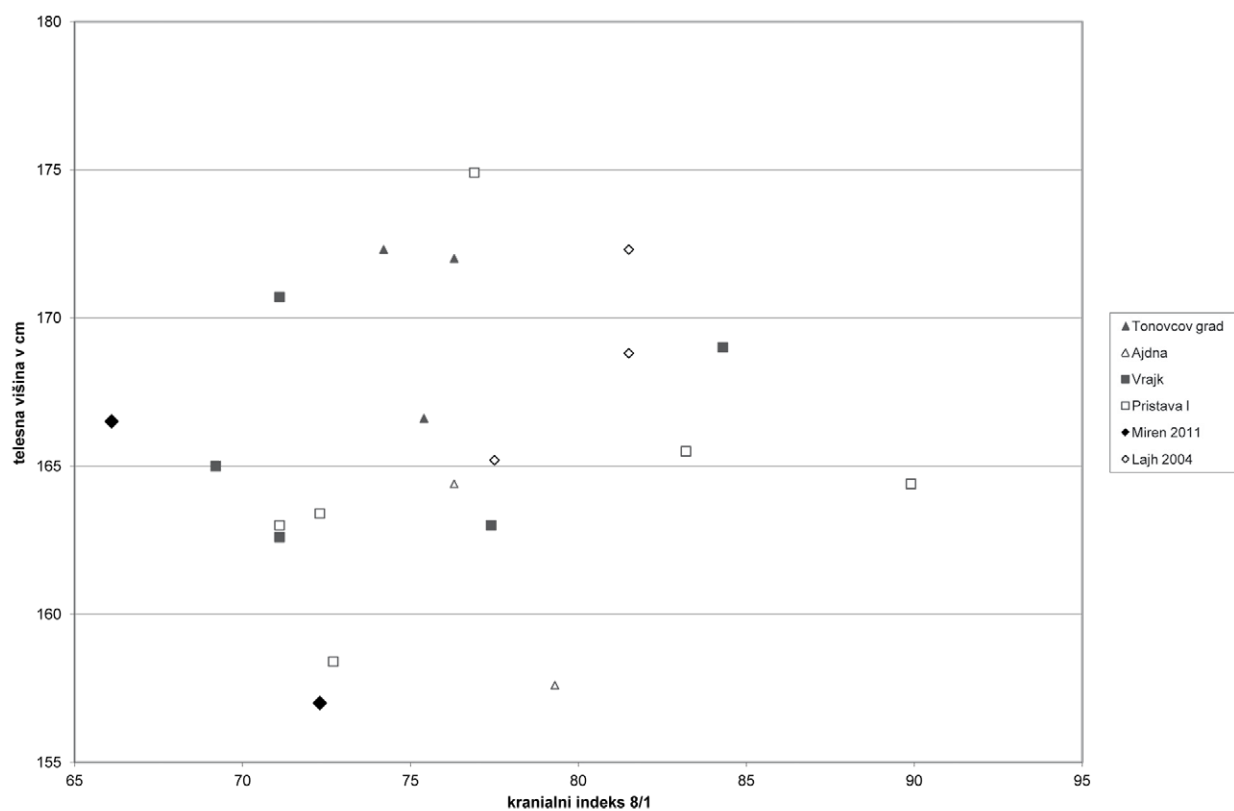
197 Leben Seljak 2002; Leben Seljak 2004a; Leben Seljak, Jamnik 2011.

198 Kiszely 1979.

199 Leben Seljak 2014.

Slika 100 *Kranialni indeks in ušesna višina moških lobanj s slovenskih poznoantičnih najdišč.*

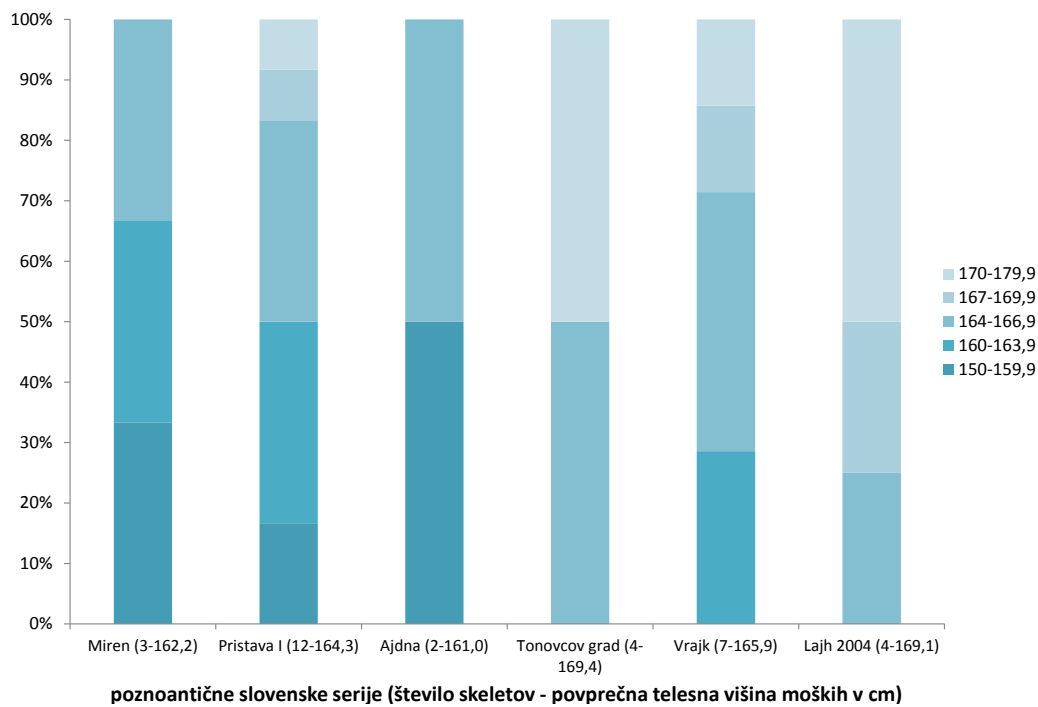

Slika 101 *Kranialni indeks in telesna višina moških s slovenskih poznoantičnih najdišč.*

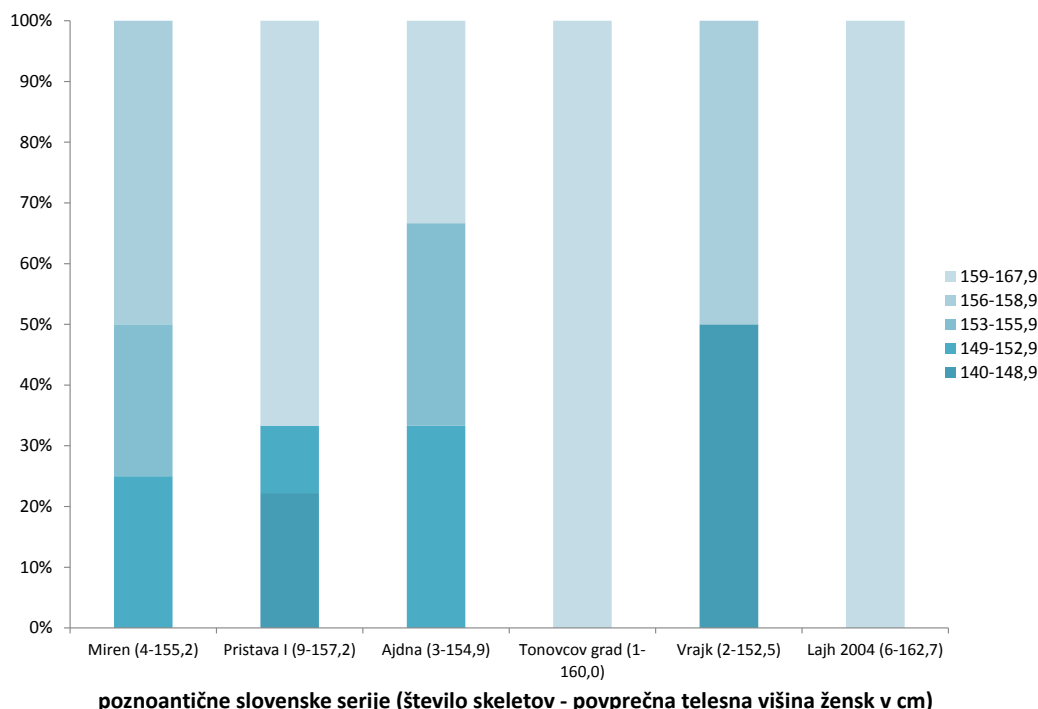
telesni višini pa ne izstopa. Dolihokrano lobanjo ima tudi drugi moški iz Mirna, ki pa je manjše postave. V kategorijo majhne telesne višine sodijo le trije posamezniki, poleg moškega iz groba št. 6 iz Mirna še en moški z Ajdne nad Potoki (skelet št. 7) in en s Pristave I na Bledu (skelet št. 25). Skelet s Pristave I na Bledu ima tudi podoben kranialni indeks, medtem

ko ima moški z Ajdne drugačno lobanjo, mezokrano z močno tendenco k brahikraniji.

Nekoliko več podatkov o telesni višini imamo, če je ne vezemo na kranialni indeks. Še vedno pa so skeletne serije premajhne za statistične primerjave in dovoljujejo le informativno primerjavo frekvenčnih distribucij in povprečnih telesnih višin (*sl. 102, 103*). Trije

Slika 102 Telesna višina moških v pozni antiki na območju Slovenije.

Slika 103 Telesna višina žensk v pozni antiki na območju Slovenije.

moški iz Mirna so bili visoki 157, 163 in 166,5 cm, štiri ženske pa med 150 in 158 cm. En moški spada v kategorijo nizke telesne višine, preostala moška in ženske pa v kategorijo srednje telesne višine. Skeleti moških nizke rasti so bili odkriti tudi na Pristavi I na Bledu in na Ajdnu nad Potoki; v obeh primerih gre za grobišči romaniziranih staroselcev. Skeleti odkriti pri raziskavah v Mirnu so po povprečni telesni višini primerljivi z odkritimi skeleti na Ajdnu nad Potoki, medtem ko je povprečna telesna višina oseb s Pristave I pri Bledu nekoliko večja. Ta serija je izmed vseh najbolj številna, vendar pa zaradi velike heterogenosti povprečje na Pristavi I pri Bledu ne odraža dejanskega stanja, saj se višina giblje v razponu 20 cm pri moških in 25 cm pri ženskah. Predvsem pri ženskah, v manjši meri tudi pri moških, je opazna izrazita dihotomija: na eni strani imamo majhne ljudi, na drugi visoke, srednje visokih pa je najmanj oziroma jih pri ženskah sploh ni. Podobna situacija, ki pa ni tako izrazita, je tudi na Vrajku pri Gorenjem Mokronogu. Nizke postave pa je bil s 163 cm tudi Hun s Ptuja, medtem ko so za Tonovcov grad pri Kobaridu in Kranj – Lajh 2004 značilni visoki ljudje. Se je pa izkazalo, da sta pri slednjem seriji z izkopavanj v letih 2007 in 2009 precej bolj heterogeni kot tista iz leta 2004. Sicer tudi v teh dveh serijah prevladujejo visoki ljudje, vendar pa so zastopane vse kategorije, od majhne do zelo visoke telesne višine: moški merijo med 155 in 191 cm, ženske pa med 140 in 174 cm.

Zaključki

Na lokaciji Japnišče v Mirnu so arheologi med zaščitnimi izkopavanji v letih 2009, 2011 in 2013 odkrili 9 skeletnih grobov: dva otoka, trije moški, štiri ženske. Dva moška sta umrla med 50. in 65. letom starosti, en moški in tri ženske pa med 22. in 30. letom.

Dva moška imata dolgi, ozki in visoki lobanji, ki sta dolihokrani, ortokrani, akrokrani in evrimetopični. Obe ohranjeni ženski lobanji sta namensko preoblikovani: v enem primeru gre za običajen tip cirkularne fronto-okcipitalne deformacije z uporabo krožne preveze (ta lobanja je po obliki podobna obe-

ma moškima lobanjama), v drugem primeru pa za fronto-okcipitalno deformacijo brez uporabe krožne preveze, katere rezultat je kratka, hiperbrahikrana lobanja. Moški so bili visoki med 157 in 166,5 cm, ženske med 150 in 158 cm. Za oba spola sta značilni razmeroma nizka telesna višina in drobna telesna konstitucija, mišičast je bil le moški iz groba 5. Dva moška sta bila desničarja, ena ženska levičarka, drugih kazalcev telesne aktivnosti ni.

Za Miren je značilna razmeroma visoka stopnja kariesa. Vzorec kariesa (interproksimalni karies na zobnih kronah molarjev in premolarjev v mandibuli) kaže, da je le-ta verjetno posledica prehrane, ki je morala vsebovati precejšen delež škroba v predelani obliki in verjetno tudi sladko sadje ali med. Patoloških sprememb je le malo: slabo stanje zobovja in lokalno omejena osteohondroza dveh vretenc pri moškem skeletu št. 6, možna fraktura podlahti pri skeletu št. 5, znaki prebolelih stresnih situacij pri skeletih št. 2 (linerna hipoplazija sklenine) ter št. 6 in 7 (*cribra orbitalia*).

Primerjava s skeleti z drugih poznoantičnih slovenskih najdišč kaže, da moška skeleta iz Mirna po obliki lobanje in telesni višini bistveno ne izstopata, čeprav sta med manjšimi ter imata bolj dolihokrani in visoki lobanji kot ostali skeleti. Primerjalne serije večinoma pripadajo romaniziranim staroselcem, čeprav velika heterogenost v telesni višini kaže, da gre pri Pristavi I na Bledu verjetno za etnično mešano populacijo. Smiselna bi bila primerjava s skeleti iz Dravelj pri Ljubljani ter s skeleti iz Lajha v Kranju, ki sodijo v isto obdobje kot Miren, to je v čas preseljevanja ljudstev. Žal ni bila mogoča, ker bi bilo treba pred tem Dravlje ponovno antropološko obdelati, Lajh pa je bil obdelan kasneje kot Miren – obe skeletni seriji pa bi bilo treba pred antropološko primerjavo tudi uskladiti z arheološkimi izsledki, saj gre za etnično mešani nekropoli. Za obe grobišči je podobno kot za Miren značilna prisotnost namensko preoblikovanih lobanj, vendar so v Dravljah preoblikovane zlasti moške lobanje, v Lajhu pa ženske. Dosedanje raziskave ta običaj povezujejo z germanskimi plemenimi, živečimi ob Črnem morju (Vzhodni Goti, Alani) ter s Huni; namensko preoblikovano lobanjo je imel npr. tudi skelet Huna najden leta 2000 na Ptujju.

8.3 Živalski ostanki

Borut Toškan

Nabor živalskih ostankov, ki so jih dala zaščitna izkopavanja na območju Japnišča v Mirnu, vključuje več deset (odlomkov) kosti in zob. Taksonomsko jih je bilo mogoče opredeliti 56, zgolj anatomsko pa še dodatnih šest. Vse najdbe pripadajo sesalcem. Gradivo označuje izrazita fragmentiranost; edina nepoškodovana ostanka sta namreč po en izoliran zob drobnice in prašiča. Stopnja ohranjenosti kostnine je sicer večinoma dobra.

Metode

Arheozoološke najdbe so bile med samimi izkopavanji pobirane ročno, vendar pa so bila polnila odkritih grobov in nekaterih drugih vkopov tudi mokro presejana. Vsaj kar zadeva omenjene kontekste lahko zato domnevamo, da delež manjših ostankov ni podcenjen.²⁰⁰

Taksonomski opredelitvi so bili podvrženi vsi živalski ostanki z izjemo reber, so pa sicer vsi trije v gradivu prisotni odlomki omenjenega skeletnega elementa skoraj zagotovo pripadali domačemu govedu. Količina ostankov je izražena kot število določenih primerkov (NISP oziroma *Number of Identified Specimens*),²⁰¹ vendar na način, da so različni odlomki iste kosti obravnavani kot ena sama najdba (tj. NISP = 1). Zajemanje metričnih podatkov je sledilo v stroki uveljavljenim smernicam,²⁰² je pa bil nabor merljivih kosti zaradi močne fragmentiranosti ostankov izjemno skromen (sl. 106).

Obravnavano arheozoološko gradivo iz Mirna hrani Goriški muzej Kromberk.

Taksonomija

Vrstna pestrost analiziranega gradiva je povprečna, saj taksonomsko opredeljeni ostanki velikih sesalcev (N = 52) pripadajo največ petim različnim vrstam iz treh družin (sl. 104). Najdbe je treba pripisati izključno domačim živalim, med katerimi z daleč najvišjim deležem izstopa domače govedo (*Bos taurus*). Razlika v količini ostankov glede na drugouvrščeno drobnico (Caprinae) je statistično značilna (χ^2 test: $\chi^2 = 10,95$, stop. prostosti: 1, $p < 0,001$). Deleži zastopanosti drobnice, konja (*Equus caballus*) in domačega prašiča (*Sus domesticus*), se med seboj bistveno ne razlikujejo (sl. 104).

Ob ostankih velikih sesalcev nabor analiziranih arheozooloških najdb z Japnišča vključuje še po dva odlomka sekalca in nadlahtnice taksonomsko ožje neopredeljenih glodavcev (Rodentia). Sekalca velikostno ustrezata mišjim (Murinae), najmanj ena od obeh nadlahtnic pa je zagotovo pripadala nekoliko večji živali.

Porazdelitev najdb v prostoru

V polnilu posameznih grobnih jam je bilo vsega skupaj najdenih zgolj devet taksonomsko opredeljenih živalskih kostnih odlomkov oziroma zob, pa še med temi so štirje glodavski (sl. 105). Da so se slednji v polnilu groba znašli po naključju, je gotovo, bržčas pa enako velja tudi za ostanke velikih sesalcev. Zgolj v grobu 6 je bil namreč najden več kot le posamezen izoliran zob.²⁰³ Ob tretjem spodnjem meljaku drobnice sta namreč tam ležala še odlomek diafize ovčje ali kozje nadlahtnice ter drobec konjske spodnje čeljustnice. Tudi omenjeni nabor najdb pa seveda niti po stopnji ohranjenosti niti po izboru ne kaže na to, da bi lahko predstavljal bodisi simbolni pridatek bodisi ostanek pogrebne popotnice. Tezo o naključni prisotnosti živalskih ostankov v polnilu grobov sicer podkrepljuje tudi dejstvo, da so bili v omenjenih polnilih

200 Toškan 2015.

201 Grayson 1984, 17–26.

202 von den Driesch 1976.

203 V grobovih 1 in 2 sta ležala le spodnji meljak goveda oziroma drobnice.

Takson	Cranium	Maxilla	Mandibula	Dentes	Vertebrae	Scapula	Humerus	Radius	Ulna	Metacarpalia	Tibia	Metatarsalia	Skupaj
<i>Bos taurus</i>	2	–	2	24	4	–	1	1	2	1	1	1	39
Caprinae	–	–	1	5	–	–	1	–	1	–	–	–	8
<i>Sus domesticus</i>	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	1	–	3
<i>Equus caballus</i>	–	–	1	–	–	1	–	–	–	–	–	–	2
Rodentia	–	–	–	2	–	–	2	–	–	–	–	–	4

Slika 104 Zastopanost živalskih taksonov v gradivu z območja Japnišča v Mirnu po posameznih skeletnih elementih. Količina najdb je podana kot število določenih primerkov (NISP).

Takson	Grob 1	Grob 2	Grob 5	Grob 6	Grob 7	SE 1	SE 33	SE 44
<i>Bos taurus</i>	1*	–	–	–	–	6	6	26
Caprinae	–	1*	–	2	–	1	–	4
<i>Sus domesticus</i>	–	–	–	–	–	1	2	–
<i>Equus caballus</i>	–	–	–	1	–	1	–	–
Rodentia	–	1*	2*	–	1*	–	–	–

Slika 105 Zastopanost živalskih taksonov v gradivu z območja Japnišča v Mirnu po posameznih kontekstih. Zvezdica (*) označuje najdbe, ki so bile pobrane iz presejanih frakcij sedimenta. Količina najdb je podana kot število določenih primerkov (NISP).

najdeni številni odlomki rimskodobnega gradbenega materiala.²⁰⁴

Živalski ostanki, ki niso bili pobrani iz grobov, so ležali bodisi v plasti ornice (SE 1) bodisi v novodobnih vkopih (SE 33 in SE 44; *sl. 105*). Arheozoološka vrednost omenjenega gradiva je temu ustrezno majhna. V vseh treh stratigrafskih enotah prevladujejo kosti in zobje domačega goveda, nobenih očitnih razlik pa sicer ni opaziti niti glede zastopanosti drugih taksonov. Na podlagi velikosti prašičjih ostankov, izmed katerih pa je bil sicer razmeroma dobro ohranjen zgolj odlomek diafize golenice iz SE 1 (*sl. 106*), se zdi te utemeljeno pripisati domačemu prašiču.²⁰⁵

Poseben komentar zaslužijo ugotovitve v zvezi z zastopanostjo posameznih skeletnih elementov, saj podatki izpostavljajo očitno prevlado zob (*sl. 104*). Izmed 52 taksonomsko opredeljenih ostankov velikih sesalcev jih tako več kot polovico predstavljajo prav izolirani primerki sekalcev, ličnikov in (predvsem) kočnikov. Naslednji najbolj zastopan skeletni element – vretenca – je v istem gradivu zastopan z zgolj štirimi najdbami. Takšnega nesorazmerja seveda ni

mogoče pripisati siceršnji neenakosti v številu zob in vretenec znotraj skeleta parkljarjev, saj ta še zdaleč ni tako izrazita. Prej bi v tem smislu kazalo upoštevati dejstvo, da so ostanki sesalcev v novodobnih vkopih ležali v t. i. skupkih. Vsaj oba največja med njimi (tj. skupka 1 in 3) sta vključevala predvsem skeletne elemente glave in oplečja, kar se do neke mere nato seveda odraža tudi v podatkih s *sl. 104*. Dodatno je k tako dobri zastopanosti izoliranih zob prispeval še način zajemanja najdb, ki je vključeval tudi sejanje izkopanega sedimenta skozi sita (glej tako pridobljene ostanke v *sl. 104*).

Takson	Skeletni element	Dimenzija	Mera
<i>Bos taurus</i>	Radius	Najmanjša širina diafize	27,5 mm
Caprinae	Humerus	Najmanjša širina diafize	13,5 mm
<i>Sus domesticus</i>	Tibia	Najmanjša širina diafize	19,5 mm

Slika 106 Mere dovolj dobro ohranjenih živalskih ostankov v gradivu z območja Japnišča v Mirnu. Dimenzije so povzete po von den Driesch (1976).

²⁰⁴ Glej poglavje 5.

²⁰⁵ Prim. Bökönyi 1984, 188–189.

SE	Sektor/kvadrant	Takson	Skeletni element	Stran	Število
1	A2	<i>Bos taurus</i>	<i>Tibia</i>	sin.	1 fr.
1	C1	<i>Bos taurus</i>	<i>Humerus</i>	?	1 fr.
1	E2	<i>Bos taurus</i>	<i>Cranium</i>	—	1 fr.
1	E2	<i>Bos taurus</i>	<i>Vertebra</i>	—	3 fr.
1	B4	<i>Equus caballus</i>	<i>Scapula</i>	dex.	1 fr.
1	C4	Caprinae	<i>Ulna</i>	dex.	1 fr.
1	B2	<i>Sus domesticus</i>	<i>Tibia</i>	dex.	1 fr.
3	D3	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens inf.</i>	?	1 fr.
5	A4	Caprinae	<i>Dens inf.</i>	dex.	1 fr.
5	A4	Rodentia	<i>Dens</i>	?	1
27	B4	Rodentia	<i>Dens</i>	?	1
27	B4	Rodentia	<i>Humerus</i>	?	1
33	B2 ob preseku	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens sup.</i>	sin.	1 fr.
33	B2 ob preseku	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens sup.</i>	dex.	2 fr.
33	B2 ob preseku	<i>Bos taurus</i>	<i>Cranium</i>	dex.	1 fr.
33	B2 ob preseku	<i>Bos taurus</i>	<i>Metacarpus</i>	?	1 fr.
33	B2 ob preseku	<i>Bos taurus</i>	<i>Metatarsus</i>	sin.	1 fr.
33	B2 ob preseku	<i>Sus domesticus</i>	<i>Maxilla</i>	dex.	1 fr.
33	B2 ob preseku	<i>Sus domesticus</i>	<i>Dens sup.</i>	dex.	1
37	C, D4	<i>Equus caballus</i>	<i>Mandibula</i>	?	1 fr.
37	C, D4	Caprinae	<i>Dens sup.</i>	sin.	1
37	C, D4	Caprinae	<i>Humerus</i>	dex.	1 fr.
39	E4	Rodentia	<i>Humerus</i>	sin.	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Mandibula</i>	sin.	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens sup.</i>	sin.	2 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens sup.</i>	?	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens inf.</i>	sin.	3 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens inf.</i>	dex.	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Mandibula</i>	sin.	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Radius</i>	dex.	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Ulna</i>	dex.	2 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Vertebra</i>	—	1 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens sup.</i>	?	4 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens inf.</i>	sin.	2 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens inf.</i>	dex.	2 fr.
44	44	<i>Bos taurus</i>	<i>Dens inf.</i>	?	5 fr.
44	44	Caprinae	<i>Mandibula</i>	sin.	1 fr.
44	44	Caprinae	<i>Dens sup.</i>	?	1 fr.
44	44	Caprinae	<i>Dens inf.</i>	?	2 fr.

Slika 107 Seznam taksonomsko opredeljenih živalskih ostankov v gradivu z območja Japnišča v Mirnu.

Razprava in sklep

Izmed arheozooloških najdb, ki so jih dala zaščitna izkopavanja na območju Japnišča v Mirnu, bi si pozornost zaslužile predvsem tiste iz posameznih grobnih jam (sl. 107). Rezultati radiokarbonskega datiranja (sl. 36), antropološke analize in analize arheoloških najdb ter sam zgodovinski kontekst namreč nakazujejo, da so bili na raziskani lokaciji najverjetneje pokopani Vzhodni Goti. Žal o vlogi posameznih domačih živali in divjadi v lokalni ekonomiji tega germanskega ljudstva ne vemo še praktično ničesar, čeprav postajajo odkritja sledov vzhodnogotske prisotnosti na Slovenskem v zadnjem času vse številčnejša.²⁰⁶ Tudi podatki o arheozooloških najdbah iz grobov so za naš prostor izjemno pičli. V literaturi je mogoče zaslediti kvečjemu poročila o odkritju posameznih koščenih artefaktov,²⁰⁷ če pri tem ob strani pustimo površno omembo številnih najdb svinjskih zob z grobišča *V Lajhu* v Kranju,²⁰⁸ ki pa se v luči pičlega števila tam izkopanih vzhodnogotskih grobov²⁰⁹ teh najbrž sploh ne tičejo.

Kot je bilo že omenjeno zgoraj, živalske kosti in zobje iz polnila grobnih jam v Mirnu (sl. 105) po vsej verjetnosti ne predstavljajo niti pridatkov niti ostanke pogrebnih popotnic/pojedin, zato žal ne morejo pripomoči k iskanju odgovorov na zgornja vprašanja. Bržčas gre pri vsem skupaj zgolj za material, ki se je v grobovih znašel kot del zasutja. V tem primeru bi nemara lahko sklepali, da so te najdbe – podobno kot to velja za številne ostanke gradbenega materiala – rimskodobne starosti. Upoštevajoč dejstvo, da vse pripadajo domačim živalim, to ne bi bilo v ničemer presenetljivo.²¹⁰

206 Ciglencečki 2006, 119.

207 Npr. Slabe 1975, 16–17, 20.

208 Stare 1980, 15.

209 Vinski 1980, 18.

210 Toškan 2013, 42–43.

9 Zaključek

Vesna Tratnik, Špela Karo

Grobovi iz obdobja preseljevanja ljudstev so bili na Japnišču v Mirnu prvič odkriti pri predhodnih arheoloških raziskavah v letu 2009. V jeseni 2011 so sledila zaščitna arheološka izkopavanja, omejena na obseg predvidene novogradnje na parceli št. 476/4, k.o. Miren. Ob izkopu za dostopno pot in komunalno infrastrukturo, ki vodi čez parcelo, kjer so bile že potrjene ohranjene intaktne arheološke strukture, je bilo v letu 2013 predpisano in opravljeno arheološko

dokumentiranje ob gradnji. Pri tem je bil odkrit in izkopan še en otroški grob.²¹¹

Vsaj od 19. stoletja dalje je bil na raziskanem delu parcele vinograd, v sodobnem času pa je bila ta zatravljena. Danes je pozidan severni rob, ob poti Miren–Rupa, glede na obseg zazidalnega območja pa lahko v bodoče pričakujemo intenzivno pozidavo tudi v južnem delu in na sosednjih parcelah (sl. 5).

Slika 108 Tloris vseh odkritih grobov na Japnišču v letih 2009, 2011 in 2013; M 1: 250 (izris V. Tratnik).

211 Turk, Rupnik 2013.

Med arheološkimi izkopavanji je bilo odkritih sedem skeletnih grobov iz obdobja preseljevanja ljudstev, trije vkopi, ki jih ne moremo jasno interpretirati, in več jarkov, ki jih povezujemo z novoveško kmetijsko obdelavo parcele. Grobišče nedvomno sega tudi severno, izven obsega izkopnega polja, grobove pa lahko pričakujemo še zahodno, na parceli št. 480/1, in vzhodno, na parceli št. 474/1, k.o. Miren.

Obrisi grobov so se pokazali na meji med spodnjim nivojem ornice in zgornjim nivojem proda (soški nanosi), na globini približno 40 cm. Razporejeni so bili posamično po severni polovici izkopnega polja in usmerjeni proti vzhodu (*sl. 108*). Dva grobova sta bila predhodno poškodovana ob kmetijski obdelavi parcele, drugi so bili ohranjeni srednje dobro. Grobne jame so bile preprosto vkopane v prod, posebnih grobnih konstrukcij ali ostankov krst nismo zasledili. Glede na to, da se grobovi med sabo niso prekrivali, domnevamo, da so bili v času uporabe grobišča na površini jasno označeni in zamejeni.

Sodeč po opravljeni antropološki analizi vseh sedem skeletov pripada odraslim osebam, trije so bili moški, tri ženske, pri skeletu iz groba 3 pa je določitev žen-

skega spola vprašljiva. Dva moška sta umrla med 50. in 65. letom starosti, en moški in tri ženske pa med 22. in 30. letom. Za oba spola sta značilni razmera nizka telesna višina (moški med 157–166 cm, ženske 150–157 cm) in drobna telesna konstitucija. Bolj robustne telesne konstitucije je bil le moški iz groba 5. V prostoru so se ženski grobovi 1, 4 in 7 nahajali na vzhodnem delu izkopnega polja, moški grobovi 2, 5 in 6 pa na zahodnem delu. Izjema je le poškodovan grob 3, kjer gre domnevno za ženski grob, nahaja pa se na zahodnem delu. Grobova, odkrita v letih 2009 in 2013, sta bila otroška, ležala sta na severnem delu parcele, izven obsega izkopavanja. V isti čas kot grobišče domnevno spadajo tudi trije vkopi, ki so v tlorisu ležali v liniji in so bili interpretirani kot jame za kole oziroma vkopi za temelje (*sl. 35*). Morda jih lahko razumemo kot ostanke lesenih struktur, ki so bile istočasne z grobiščem. Lahko pa so ti vkopi tudi starejši in se navezujejo na rimskodobno poselitev prostora. V polnilih teh vkopov ni bilo človeških kosti, torej ne gre za morebitne starejše žgane grobove.

Slika 109 Lega prdatkov v grobu 1 (foto T. Fabec).

Predmeti so bili najdeni v petih grobovih (1, 2, 5–7); dva sta bila brez pridakov (3 in 4). Večinoma so ležali še na mestih, kamor predvidevamo, da so bili prvotno položeni ob pokopu (*sl.* 109). Ohranili so se kovinski deli noše, to so nakit, okrasje in drugi predmeti za vsakdanjo rabo. Izjemoma so se na nekaterih kovinskih predmetih ohranila tudi tekstilna vlakna.

Glede na dele noše, ohranjene v grobovih, sklepamo, da sta bili ženski iz grobov 1 in 7 ob pokopu oblečeni na podoben način. Par ločnih fibul z roglji in samostrelnih fibul s trdnim nosilcem igle je verjetno služil za spenjanje zgornjega oblačila. Spodnja obleka je bila prepeta s pasom, od katerega se je v predelu pasu ohranila kovinska spona. V grobu 1 sta pod prsmi ležali jantarni jagodi, v grobu 7 pa na približno isti višini poleg večje jantarne jagode še nekaj steklenih jagod različnih velikosti in barv. Glede na lego domnevamo, da so bile nanizane na daljši ogrlici.²¹² Obe ženski sta imeli pridano vreteno za prejo. V grobu 1 se je koščeno vretence ohranilo še na mestu, ob desni roki, v grobu 7 pa smo delno ohranjeno glineno vretence odkrili med mokrim sejanjem polnila groba. Ob stopalih ženske iz groba 1 je bil še zapognjen okov iz srebrne pločevine, za katerega domnevamo, da spada k obuvalu. Ženska v grobu 7 je imela ob nogah pridano stekleno posodico, čašo.

V vseh treh moških grobovih (2, 5 in 6) smo odkrili podoben zbir predmetov. Ohranili so se kovinski deli pasu – srebrne ali železne pasne spona, za pasom, na križu, pa je v vsakem grobu ležal skupek predmetov. Po konservaciji smo lahko v njih prepoznali železne nože, pinceti, šilo in kresilna kamna. Glede na lego in najdbo železnega okova s spono ter najdbo manjše bronaste spona predvidevamo, da so bili predmeti za vsakdanjo rabo shranjeni v torbici za pasom. V grobu 5 je ob nogah pokojnika ležal uvit srebrn okov, ki je prav tako spadal k torbici oziroma pokrovu torbi-

ce, kot kažejo, sicer maloštevilne, primerjave na grobiščih iz obdobja preseljevanja. Tako kot v ženskem grobu 1 je bil tudi v moškem grobu 2 ob stopalih najden okov iz srebrne pločevine, nekaj verjetno pritrjen na jermen obuvala. V mirenskem grobu 6 je ob levi goleni ležal še glinen lonc z izvihanim ustjem in ravnim dnom.

Odkriti predmeti iz grobov so tipološko in oblikovno dokaj enotni. Glede na primerjave arheološkega gradiva jih lahko uvrstimo v čas zadnjih desetletij 5. stoletja in v prva desetletjih 6. stoletja. Upoštevajoč zgodovinske kot tudi arheološke podatke je širša (2Σ) radiokarbonska datacija kosti iz groba 1, ki grobišče umešča v sicer široko obdobje med leto 390 in 540, časovno ustrezna, medtem ko je ožja datacija – 1Σ kalibriran rezultat z 68 % verjetnostjo 410–430 n. št. – vsekakor prezgodnja.

Na grobišču odkriti predmeti so značilni za pripadnike germanskega ljudstva Vzhodnih Gotov, ki so prek našega ozemlja prodirali naprej proti Italiji. Med pridatki sta eden izmed bolj prepoznavnih vzhodnogotskih oziroma gepidskih elementov pozlačeni ločni fibuli s petimi roglji, s katerima je pokojnica obleko po germanski modi spenjala na ramenih. Na enak način sta bili uporabljeni tudi železni fibuli iz groba 7, ki pripadata tipu samostrelnih fibul s trdnim nosilcem igle. Te so bile v uporabi tako pri staroselskem prebivalstvu kot pri germanskih ljudstvih. Ženski v obeh mirenskih grobovih pa poleg noše povezuje tudi preoblikovanost lobanj. V primeru skeleta iz groba 7 gre za običajen tip deformacije z uporabo krožne preveze, kjer je lobanja zelo visoka, v primeru skeleta iz groba 1 pa za fronto-okcipitalno deformacijo brez uporabe krožne preveze, katere rezultat je kratka, hiperbrahikrana lobanja. Preoblikovanost lobanje je sicer značilnost, ki se v obdobju preseljevanja pojavlja pri različnih ljudstvih.²¹³ Na bližnjih grobiščih so bile preoblikovane lobanje ugotovljene še v Dravljah, kjer so preoblikovane zlasti moške lobanje, in *V Lajhu* v Kranju, kjer po dozdajšnjih analizah pet preoblikovanih lobanj pripada ženskam. V seriji Lajh 2009 so poleg dveh ženskih lobanj, ki sta preoblikovani z

212 V ženskih grobovih iz obdobja preseljevanja so steklene in jantarne jagode nanizane na ogrlicah, zapestnicah ali na trakovih, ki visijo s pasu. Njihovo uporabo lahko rekonstruiramo na podlagi lege v grobu. Okoli vratu so bile obešene krajše ali daljše ogrlice, lahko tudi več nizov. Jagode krajših ogrlice so tako najdene na predelu okoli vratu, daljših pa tudi na predelu spodnjega dela prsnega koša (prim. Podobnik 2016, 53; Urek *et al.* 2016a, 237–238).

213 Slabe 1975, 81.

uporabo krožne preveze, tudi takšne z manjšo stopnjo in/ali drugačnim tipom deformacije (en moški, dve ali tri ženske).

Na podlagi ohranjenih delov noše in upošteva je primerjave arheoloških najdb na sosednjih ozemljih, antropološke analize, radiokarbonsko datacijo in zgodovinski kontekst lahko upravičeno domnevamo, da so bili v Mirnu na Japnišču najverjetneje pokopani predstavniki Vzhodnih Gotov. Na širšem območju Vipavske doline zaenkrat še ni poznanih najdišč, ki bi jih lahko pripisali temu germanskemu ljudstvu.

V zgodovinskih virih se Vzhodni Goti na tem prostoru omenjajo v zvezi z bitko ob Soči, ki je potekala 28. avgusta 489. Vzhodnorimski cesar Zenon je z gotskim kraljem Teoderikom sklenil pogodbo, da v njegovem imenu odstavi Odoakra in zavzame Italijo. Goti so krenili z območja severne Bolgarije po najkrajši poti, sledeč Donavi, in nato domnevno naprej vzdolž Drave, dokler niso dosegli Petovione.²¹⁴ Od tam naj bi nadaljevali pot proti zahodu prek Celeje in Emone. Brez težav naj bi obšli Julijske Alpe in se spustili prek Vipavske doline proti Italiji. O številu Vzhodnih Gotov ne poroča noben vir, zato se ocene raziskovalcev zelo razlikujejo; množica bojevnikov skupaj z družinami naj bi obsegala od 40 tisoč do okrog 100 tisoč ljudi.²¹⁵ Odoaker se je pri obrambi Italije odločil za spopad na Soči in se je utrdil ob prehodu čez reko, vendar je bil poražen in Teoderik si je tako s svojimi Goti utrl pot v Italijo. Prehod Vzhodnih Gotov prek Soče hkrati simbolno pomeni tudi začetek obstoja gotske države v Italiji.²¹⁶

Čeprav so literarni viri o tem obdobju za naš prostor redki, je poznan odlok kralja Teoderika, ki se nanaša na območje ob Soči in je bil izdan med letoma 507 in 511. Kralj je z odlokom svojim podanikom, Lukristanom, naročil, da državi vrnejo zemljišča, ki so pred tem služila za preskrbo konj v cestnem in poštnem

prometu in so si jih njihovi posestniki prilastili.²¹⁷ Odlok se nanaša na Lukristane, živeče »nad Sočo«, z italške perspektive torej na njenem vzhodnem bregu. Verjetno gre za gotsko ali Gotom pridruženo plemensko skupino, živečo ob pomembni cestni povezavi v Vipavski dolini, manj verjetno pa je, da gre za avtohtono staroselsko prebivalstvo.²¹⁸

Vzhodnogotska država v Italiji, s središčem v Ravenni, ki je obstajala okoli šest desetletij, je v začetku 6. stoletja dosegla svoj največji vzpon in razprostranjenost. Zajemala je Italijo s Sicilijo in Provanso, obsegala obe Reciji in območje nekdanjega Zahodnega Ilirika (oba Norika, panonske province in Dalmacija). Današnje slovensko ozemlje na stičišču severne Italije, južnega Norika in jugozahodne Panonije je bilo v neposredni sosesčini njenega severnoitalskega jedra.²¹⁹ V tem kontekstu moramo grobišče v Mirnu obravnavati kot najdišče na samem obrobju središča gotskega kraljestva. Z njegovim odkritjem se povečuje število gotskih sledov na slovenskem ozemlju, ki so, zaenkrat, razmeroma redki.²²⁰ Čeprav je bilo vzhodnogotsko kraljestvo najbolj dolgotrajna germansko-romanska državna tvorba na našem ozemlju v poznoantičnem času, so Goti kot politično in vojaško vodilno ljudstvo predstavljali le majhen odstotek prebivalstva.²²¹ Domnevno so se naseljevali v že obstoječih naselbinah ali v njihovi neposredni bližini kot sosedje staroselskih Romanov ali pa so prebivali v vojaških postojankah.²²² Ker se gotske naselitve na območju današnje Slovenije, z izjemo omembe Lukristanov v Posočju, v literarnih virih ne omenja, so arheološke najdbe dragocen vir za prepoznavanje njihove prisotnosti na tem prostoru.²²³ Posamezne najdbe vzhodnogotskega oziroma gepidskega izvora so bile odkrite v kontekstih nižinskih in višinskih naselbin. Med njimi so okov pasne spone in odlomek

214 Npr. Bratož 2014, 372 z izbranimi literarnimi viri, ki prinašajo okviren opis poti, in z objavami avtorjev, ki domnevajo pot vzdolž reke Drave; Gračanin 2006, 104–108. Alternativno nekateri drugi avtorji zagovarjajo pot ob Savi (za problematiko z navedeno literaturo, glej Gračanin 2006, 106, op. 129–132).

215 Bratož 2014, 372–373, op. 6.

216 Bratož 2014, 372–375.

217 Bratož 2014, 408–409.

218 Bratož 2014, 408–409, op. 141.

219 Bratož 2014, 375.

220 Razprostranjenost najdišč v Zahodnem Iliriku: Tica 2017, sl. 66.

221 V Italiji po ocenah le okoli dva odstotka, na celotnem območju Alp, delu srednjega Podonavja in zahodnem Balkanu, pa še manj (Bratož 2014, 377).

222 Bratož 2014, 378.

223 Bratož 2014, 383.

ločne fibule iz Emone,²²⁴ ločna fibula s Ptuja,²²⁵ odlomek ločne fibule in novc iz naselbinski plasti Kranja,²²⁶ odlomki ločnih fibul in odlomek okova pasne spona z glavo ujede z Gradca pri Veliki Strmici,²²⁷ odlomki ločnih fibul, baza trna pasne spona in odlomek srebrne žličke z luknjicami z Zidanega gabra nad Mihovim,²²⁸ odlomek ločne fibule s Puštala nad Trnjem pri Škofji Loki²²⁹ ter odlomki ločnih fibul in pasne spona s Sv. Lamberta pri Pristavi nad Stično.²³⁰ Tem najdbam se pridružuje še več kot trideset novcev vzhodnogotskih vladarjev, predvsem zlatnikov in srebrnikov, s petnajstih najdišč.²³¹

Arhitekturni ostanki vzhodnogotskih naselbin ali postojank zaenkrat skorajda niso bili prepoznani, razen domnevna cerkvena na Rifniku, morda tudi na Tonovcovem gradu,²³² in ostanki lesenih hiš v Kranju, v katerih so bili najdeni tudi gotski novci iz časa Teoderika Velikega (novec skovan pred letom 522) in Atalarika (vladal v letih med 527 in 534).²³³

Naselbinam pripadajoča grobišča iz časa vzhodnogotske italске države so bila prav tako le redko odkrita na slovenskem ozemlju. Arheološke raziskave v mestnem jedru današnjega Kranja so razkrile, da je

naselbina na skalnem pomolu nad sotočjem rek Save in Kokre doživela pravi razcvet v poznoantičnem obdobju. Iz tega obdobja so tako drobni predmeti kot tudi naselbinski ostanki, ki jih lahko povežemo ne le s staroselskimi Romani, ampak tudi z germanskimi ljudstvi, predvsem z Langobardi, pa tudi z Vzhodnimi Goti.²³⁴ Odkritja naselbinskih ostankov lepo dopolnjujejo že dolgo pred tem znano grobišče na ledini *V Lajhu*, ki se je razprostiralo pod skalnim pomolom ob sotočju obeh rek in je bilo raziskovano v več etapah že od konca 19. stoletja naprej. Grobišče z več kot 700 do zdaj odkritimi grobovi priča o številčnosti in blagostanju prebivalcev Karnija v poznoantičnem obdobju.²³⁵ Na grobišču prevladujejo grobovi staroselskih Romanov in Langobardov; med njimi so tudi grobovi z značilnimi vzhodnogotskimi elementi ter predmeti, ki jih je moč primerjati z izdelki merovinškega prostora, predvsem z Alamani in s Franki, ter dokazujejo, da so imeli prebivalci Karnija raznovrstne stike z različnimi ljudstvi.²³⁶ Vzhodnogotski elementi se kažejo predvsem v bogato okrašenih pasnih sponah z granati, manjših sponah z ravno odrezanim trnom, ločnih fibulah z roglji in novcih vzhodnogotskih vladarjev.²³⁷

Poleg Karnija, nižinskega središča poznoantične Karneole, je bila v času italске vzhodnogotske države na današnjem slovenskem ozemlju razvejana tudi mreža utrjenih višinskih naselbin, v odmaknjenih krajih ali v bližini glavnih prometnih poti, kjer so lahko poleg staroselskega prebivalstva občasno prebivale tudi druge barbarske, predvsem germanske, skupine. Njihovo prisotnost lahko domnevamo na najdiščih, kjer so bili naključno odkriti že omenjene posamezne najdbe in novci, naselbino pa lahko z grobiščem, kjer

224 Slabe 1978, sl. 1; Bitenc, Knific 2001, 68, kat. št. 211; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 14.

225 Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 1.

226 Sagadin 2008, 142, sl. 29; 30.

227 Klasinc 1999, 32–35, 82, t. 1: 1–3; Bitenc, Knific 2001, 67–68, kat. št. 209; Knific 2005, sl. 3: 1; Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 4; 2: 7, 8; 4: 3.

228 Bitenc, Knific 2001, 68–69, kat. št. 215; Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 3; 2: 9–13; 4: 5, 6.

229 Bitenc, Knific 2001, 68, kat. št. 212; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 5; Knific, Lux 2015, 36–37, sl. 12.

230 Bitenc, Knific 2001, 68, kat. št. 213; Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 2; 2: 6; 4: 4.

231 Ajdna nad Potoki, Ajdovski gradec nad Vranjem pri Sevnici, Gradec pri Prapretnem, Gradec pri Veliki Strmici, Korinjski hrib nad Velikim Korinjem, Kranj (grobišče V Lajhu in naselbina), Predjama, Puštal nad Trnjem pri Škofji Loki, Rifnik pri Šentjurju, Sv. Lambert pri Pristavi nad Stično, Šmarna gora pri Ljubljani, Tonovcov grad pri Kobaridu, Trebelno, Vipota nad Pečovnikom, Zidani gaber nad Mihovim (Demo 1994, 183; Kos 2000, 113, Map 3; Bitenc, Knific 2001, 64–65, kat. št. 194–201; Kos 2011, 226, 229, 237; Bratož 2014, 411–412; Knific, Lux 2015, 33, 37–38, sl. 8; 12).

232 Ciglencečki 2006, 107–122; Bratož 2014, 422.

233 Knific, Lux 2015, 31, sl. 4 c, op. 11 in 12; Tica 2017, 293.

234 Knific, Lux 2015, 30–31.

235 Stare 1980; Knific 1995; Knific 2005; Lux, Ravnik 2008; Knific, Lux 2010; Urankar, Bešter 2014, 26–28, 37–39, 42; Knific, Lux 2015; Podobnik 2016; Urek *et al.* 2016a; Urek *et al.* 2016b.

236 Knific, Lux 2015, 31–32.

237 Bitenc, Knific 2001, 63–64, kat. št. 191, 192, 195 in 196; Knific 2005, 331–334, sl. 1; 2 d; Bitenc, Knific 2008, 101–103, Fig. 2: 1–4; 4: 1, 2; Knific, Lux 2015, 33, sl. 8: 1, 2; sl. 9 zgoraj; Podobnik 2016, 89, t. 8: 1, 2 (grob 12/2004); Urek *et al.* 2016a, 231–232, 242, 246; Urek *et al.* 2016b, t. 82: 4; 101; 109.

so bili najdeni posamezni germanski elementi, povežemo le na Rifniku nad Šentjurjem. Med pridatki iz nekaj več kot sto grobov, ki so se nahajali na južnem pobočju izven naselbine, je sicer več predmetov germanskega izvora (predvsem langobardskega), vendar lahko kot vzhodnogotsko opredelimo le ločno fibulo z roglji iz ženskega groba 9, v katerem so bili še ogrlica iz jagod in par uhanov. Fibula je bila najdena v predelu pod vratom in je bila nošena po staroselski modi, torej posamično.²³⁸ Čeprav pridatki niso tako izraziti, bi Gotom morda lahko pripisali še grob moškega št. 21, v katerem so bili pod glavo najdeni glavnik, železno kresilo, železen nož, ovalna spona, pravokoten okov spone in del okova, bronasta igla in železna palčica, v predelu pasu pa še železna ovalna spona z ravno odrezanim trnom.²³⁹ Skupek predmetov, najdenih za glavo, bi lahko bil shranjen v torbici, kot je bila pogosta navada pri moških v obdobju preseljevanja ljudstev.

Med vsemi grobišči, ki so bila do zdaj raziskana na slovenskem ozemlju, lahko kot pretežno gotško, poleg mirenskega, opredelimo le še grobišče v Dravljah v Ljubljani.²⁴⁰ Na njem je bilo izkopanih 49 grobov, od tega jih je bilo 21 brez pridatkov. Draveljsko grobišče je izjemno tudi po številu preoblikovanih lobanj. Teh je bilo kar trinajst, od tega večina, enajst, pri moških skeletih, le dve pa pri ženskih.²⁴¹ Med grobovi po bogastvu najdb izstopa predvsem ženski grob 1 s parom ločnih fibul s petimi roglji, podobnimi kot sta bili tudi v mirenskem ženskem grobu 1, le da sta v draveljskem grobu obleko pokojnice spenjali v predelu pasu. Poleg para fibul so bili v grobu še trak z zlatimi nitmi na predelu čela, železna igla ali lasnica z zlatimi nitmi, zlat prstan, večja pozlačena pasna spona s pravokotnim okovom, ogrlica iz steklenih in jantarnih jagod, jezičasta okova iz srebrne pločevine ob golenih in še dve večji jantarjevi jagodi ter prevrtan rimski novc ob nogah.²⁴² Med moškimi grobovi je nenavaden grob 19, v katerem je, poleg

sicer tipičnih pridatkov, kot so železen nož, železna pasna spona in sprimek neidentificiranih železnih predmetov, ob levem boku skeleta s preoblikovano lobanjo ležal železen enorezni meč z ostanki lesenih delov in železnega okova nožnice.²⁴³ Pridajanje orožja v grobove vzhodnogotskih vojščakov je namreč zelo redek pojav.²⁴⁴ V ostalih draveljskih grobovih so pridatki bolj ali manj tipični za vzhodnogotsko nošo. Mirenskim predmetom smo našli primerjave med bronastimi in železnimi pasnimi sponami, steklenimi in jantarnimi jagodami, železnimi noži, srebrnimi okovi in domnevnim okovom torbice, medtem ko so v draveljskih grobovih razmeroma številni tudi glavniki, ki jih na mirenskem grobišču ni bilo.

Grobišče v Dravljah je datirano v obdobje vzhodnogotske nadvlade v naših krajih, tj. od konca 5. stoletja do konca četrtega desetletja 6. stoletja.²⁴⁵ V njegovi bližini lahko domnevamo tudi obstoj manjše naselbine oziroma postojanke, ki je bila izven nekdanjega emonskega središča postavljena na strateško pomembni lokaciji, vendar do zdaj še ni bila odkrita.²⁴⁶ Prav tako lahko tudi za mirensko grobišče naselbino iščemo v neposredni bližini. Za poznoantična grobišča je značilno, da so bili grobovi usmerjeni na vzhod, v Mirnu grobovi ležijo v smeri vzpetine Mirnskega gradu z Marijino cerkvijo. Ta vzpetina je znana kot arheološko najdišče, na katerem so bile odkrite najdbe iz prazgodovinskega in rimskega obdobja.²⁴⁷ Pomisliti bi smeli na to, da se je rimskodobna poselitev na njej nadaljevala tudi v poznoantično obdobje.²⁴⁸

238 Bolta 1981, 31, t. 2: 10.

239 Bolta 1981, 31–32, t. 4: 6–14; Tica 2017, 329.

240 Slabe 1975.

241 Pogačnik, Tomazo Ravnik 1975, 147–151.

242 Slabe 1975, 12–14, t. 1; 2: 1–13; Bitenc, Knific 2001, 65–66, kat. št. 202.

243 Slabe 1975, 18–19, t. 6; Bitenc, Knific 2001, 66, 67, kat. št. 204 in 205.

244 Slabe 1975, 73–74.

245 Slabe 1975, 80.

246 Slabe 1975, 93–94.

247 Podatki iz arhiva ZVKDS OE Nova Gorica.

248 V tem oziru je podobno grobišču v italijanskem Frascaru, na katerem je bilo odkritih 17 grobov, in je ležalo na stičišču poti ter v bližini domnevne rimske vile, katere opeke so uporabili za izgradnjo vodnjaka (Micheletto 2003, 698).

10 Miren - a Migration Period Cemetery

Vesna Tratnik, Špela Karo

The first Migration period graves at Japnišče in Miren were discovered during a preliminary archaeological evaluation in 2009. This was followed by a rescue excavation in autumn 2011, which was limited to the area of a planned new building on plot no. 476/4, Miren cadastral municipality. In 2013, archaeological documentation was required and conducted during the construction of an access road and municipal infrastructure across the cadastral plot. The grave of a child was discovered and excavated on this occasion.²⁴⁹ The excavated part of the cadastral plot was occupied by a vineyard from at least the 19th century onwards, but the area was under grass (was used as a meadow) in the recent past. The northern edge of the plot near the Miren–Rupa road has recently been subject to housing development. Intensive future development can be expected also on the southern part of the plot and on the neighbouring plots, when the extent of the building land is taken into account (*Fig. 5*). The archaeological excavations resulted in the discovery of seven inhumation graves from the Migration period, along with three pits of uncertain function, and several trenches associated with modern agricultural activities on the site. It is certain that the cemetery extends further north, beyond the excavated area. More graves can also be expected to the west, on plot no. 480/1, and to the east, on plot no. 474/1, Miren cadastral municipality.

The grave cuts became visible between the base of the topsoil and the upper surface of gravel subsoil, which was deposited by the river Soča, that is at a depth of about 40 cm. They were individual burials located in the northern half of the excavated area and oriented west-east (*Fig. 108*). Two of the graves had been damaged by agricultural activity, but the

rest were relatively well preserved. The graves were cut into the gravel subsoil without any additional mortuary constructions or coffins. It is assumed that they were clearly marked and defined on the surface during the use of the cemetery, because none of the graves were cut by later burials.

Physical anthropological analysis showed that all seven skeletons were those of adults, three male and three female. The identification of the skeleton from Grave 3 as female is uncertain. Two of the males died at between 50 and 65 years of age, whilst one of the males and three of the females died at between 22 and 30 years of age. Both the males and females were relatively low in stature (males 157–166 cm, females 150–157 cm) and gracile. Only the male in Grave 5 was more robust. The female burials (Graves 1, 4, and 7) were located in the eastern part of the excavated area, whilst the male burials (Graves 2, 5, and 6) were located in the western part of the excavated area. The only exception is the disturbed Grave 3, which was presumably female, but is located in the western part of the excavated area. The two graves discovered in 2009 and 2013 were graves of children, which were located in the northern part of the plot, outside the excavated area.

A row of three pits was also excavated and they are presumed to be contemporary with the cemetery (*Fig. 35*). They have been interpreted as either post-holes or foundation pits. They might be explained as the remains of wooden structures, which were contemporary with the cemetery. However, they might be associated with the earlier Roman settlement in the area. The lack of human skeletal remains in their fills excludes their interpretation as earlier cremation burials.

Artefacts were found in five graves (1, 2, 5–7), whilst the remaining two graves (3 and 4) contained no

²⁴⁹ Turk, Rupnik 2013.

grave goods. The artefacts were largely found in what is assumed to have been their original position on burial (*Fig. 109*). The surviving artefacts are metal elements of attire, i.e. jewellery, decorative artefacts, and other everyday objects. Textile remains were exceptionally preserved on some metal artefacts.

The surviving dress elements suggest that the two women in Graves 1 and 7 were dressed in a similar fashion at the time of burial. A pair of bow fibulae with projecting knobs and a pair of crossbow fibulae with a firm catch plate were probably used for fastening the upper garment. The under garment was girded with a belt whose buckle was preserved in the waist area. The burial in Grave 1 had two amber beads below the bosom, whilst the burial in Grave 7 had a large amber bead and a number of glass beads of various sizes and colours in approximately the same position. Consideration of their position suggests that the beads were strung as a large necklace.²⁵⁰ The graves of both women contained a single spindle whorl. The bone spindle whorl in Grave 1 was preserved in situ, next to the right arm, whilst the partly extant fired clay spindle whorl in Grave 7 was discovered during the wet sieving of the grave fill. A folded fitting made of sheet silver, found at the feet of the woman in Grave 1, was presumably part of the footwear. A glass beaker was found at the feet of the woman in Grave 7.

The suites of artefacts in the three male graves (2, 5, and 6) were similar to each other. In addition to the extant metal belt fittings, i.e. silver or iron buckles, each of the graves contained a group of artefacts behind the waist, on the small of the back. These artefacts were identified after the conservation as iron knives, two pairs of tweezers, an awl, and two strike-a-lights. On consideration of their position, as well

as the location of the iron fitting with a buckle and the small bronze belt buckle, it is assumed that these everyday objects were kept in a pouch or purse on the belt. Grave 5 contained a folded silver fitting at the feet of the deceased. This artefact, too, belonged to a pouch – or perhaps its lid, as suggested by (rare) analogies from other Migration period cemeteries. In a similar fashion to the female burial in Grave 1, the male burial in Grave 2 had a sheet silver fitting by his feet, which was probably once attached to a footwear strap. Grave 6 contained a clay pot with an everted lip and flat base by the left lower leg.

The artefacts discovered in the graves are typologically and chronologically quite uniform. They can be dated on the basis of analogies to the final decades of the 5th century and the first decades of the 6th century. On consideration of historical as well as archaeological data, the wider (2 Σ) radiocarbon date for the bones from Grave 1 that dates the cemetery to between AD 390 and AD 540 is plausible. However, the narrower date from the 1 Σ (68% confidence level) calibrated age range of AD 410–AD 430 is certainly too early.

The artefacts discovered in the cemetery are characteristic of the members of the Germanic Ostrogoths, who crossed the area of what is now Slovenia into Italy. The two gilded bow fibulae with five projecting knobs are a recognizable Gothic or Gepidic element among the artefacts. They were used for fastening the garments of the deceased woman at her shoulders, according to Germanic fashion. The two iron fibulae from Grave 7 were used in the same manner. These are crossbow fibulae with a firm catch plate, a type that was used both by the indigenous population and the Germanic peoples. However, the two women in the graves at Miren have more in common than just their attire: their skulls exhibit deliberate cranial deformation. The skeleton from Grave 7 shows the usual type of cranial deformation, achieved with the use of a circular band, which resulted in a very high skull. Grave 1, on the other hand, is a case of fronto-occipital deformation without a circular band, which resulted in a short, hyper-brachycephalic skull. Skull deformation is a feature that can be found with

²⁵⁰ Glass and amber beads are strung into necklaces, bracelets, or bands hanging from the belt in graves with female burials from the Migration period. Their use can be reconstructed based on their position in the grave. Short or long necklaces hung from the neck, sometimes in several strings. The beads of short necklaces are found in the neck area, whilst those from longer necklaces can also be found in the lower chest area (cf. Podobnik 2016, 53; Urek *et al.* 2016a, 237–238).

various peoples during the Migration period.²⁵¹ In the area of modern Slovenia, deformed skulls have been discovered in the Dravlje cemetery in Ljubljana, where it is mostly male skulls that exhibit deformation. However, the results of on-going analysis in the *V Lajhu* cemetery in Kranj have identified five female deformed skulls. In addition to the two female skulls that had been deformed with a circular band, the *V Lajhu* 2009 series also includes skulls with a lower degree and/or different type of deformation (one man, two or three women).

Based on the extant costume fittings, archaeological analogies from neighbouring regions, the results of physical anthropological analysis, radiocarbon dating, and historical context, it is reasonable to assume that the deceased buried at Japnišče in Miren were Ostrogoths. As yet there are no other known sites that can be attributed to this Germanic people in the wider area of the Vipava Valley.

In historical sources, the Ostrogoths are mentioned in this area in connection with a battle on the river Soča, which took place on 28th August AD 489. The Gothic king Theoderic made a pact with the Eastern Roman emperor Zeno to depose Odoacer in his name and conquer Italy. The Goths set out from an area in northern Bulgaria, taking the shortest route along the Danube, and then presumably further along the Drava, until they reached Poetovio.²⁵² From there, they purportedly continued towards the west, through Celeia and Emona. Without difficulty, they circumvented the Julian Alps and descended through the Vipava Valley towards Italy. Since no sources report the number of the Ostrogoths, the estimates made by different researchers vary greatly: the estimates of the numbers of warriors and their families range from 40,000 to around 100,000 people.²⁵³

251 Slabe 1975, 81.

252 E.g. Bratož 2014, 372 with selected literary sources, which provide a basic description of their route, as well as the publications by the authors who assume that their route led along the Drava; Gračanin 2006, 104–108. Alternatively, other authors argue in favour of the route along the Sava (for this issue, with references, see Gračanin 2006, 106, notes 129–132).

253 Bratož 2014, 372–373, note 6.

Odoacer decided to offer battle near the river Soča to defend Italy. He fortified his position at a river crossing, but was defeated and the way into Italy was open for Theoderic and his Goths. The Ostrogoths crossing of the Soča is the symbolic beginning of the Ostrogothic state in Italy.²⁵⁴

Although literary sources on the territory of Slovenia in this period are sparse, an edict was issued by king Theoderic between the years 507–511, which applies to the territory near the Soča. In this edict, the king ordered his subjects, the Lucristani, to return to the state the lands that they had appropriated, which had previously been used to provide for the horses used in road and postal transport.²⁵⁵ The edict was addressed to the Lucristani living »above the Soča«, which from the Italian perspective means on its eastern bank. As they lived near the important road through the Vipava Valley, they were probably either a Gothic tribal group or a group that had joined the Goths. The possibility of them being part of the indigenous population is less likely.²⁵⁶

The Ostrogothic state in Italy, with its centre in Ravenna, existed for about sixty years and reached its peak and maximum extent at the beginning of the 6th century. It included Italy with Sicily and Provence, both of the provinces of Raetia, and the territory of the former West Illyricum (both of the provinces of Noricum, the provinces of Pannonia, as well as Dalmatia). The modern territory of Slovenia at the meeting point of northern Italy, southern Noricum, and south-western Pannonia, lay in the immediate vicinity of core area of this state in northern Italy.²⁵⁷

In this context, the Miren cemetery should be seen as a site at the very edge of the centre of the Ostrogothic kingdom. Its discovery increases the number of the relatively few Gothic remains that have been discovered in the territory of Slovenia.²⁵⁸ While the Ostrogothic kingdom was the longest-lasting Romano-Germanic state in the territory of Slovenia during

254 Bratož 2014, 372–375.

255 Bratož 2014, 408–409.

256 Bratož 2014, 408–409, note 141.

257 Bratož 2014, 375.

258 The distribution of sites in West Illyricum: Tica 2017, Fig. 66.

the Late Antique period, the Ostrogoths, who were the leading people in a political and military sense, only represented a small percentage of the population.²⁵⁹ They presumably settled in pre-existing settlements, or in their immediate vicinity as the neighbours of the indigenous Roman population, or lived in military outposts.²⁶⁰ The settlement of the Goths in the territory of present-day Slovenia is not mentioned in literary sources, with the exception of the Lucristani in the Soča Valley, which makes archaeological finds a valuable resource that permits recognition of their presence in this area.²⁶¹ Individual artefacts of Gothic or Gepidic origin have been discovered in settlement contexts in lowland and hilltop settlements. These include a belt buckle fitting and a fragment of a bow fibula from Emona,²⁶² a bow fibula from Ptuj,²⁶³ a bow fibula fragment and a coin from the occupation deposits in Kranj,²⁶⁴ fragments of bow fibulae and a fragment of a belt buckle fitting with the head of a bird of prey from Gradec near Velika Strmica,²⁶⁵ fragments of bow fibulae, the base of a belt buckle prong and a fragment of a small silver spoon with perforations from Zidani gaber above Mihovo,²⁶⁶ a bow fibula fragment from Puštal above Trnje near Škofja Loka,²⁶⁷ and fragments of bow fibulae and a belt buckle from Sv. Lambert near Pristava above Stična.²⁶⁸ In addition to these finds, more than 30, predominantly gold and silver, coins

of Ostrogothic rulers are known from 15 different sites.²⁶⁹

Few architectural remains of Ostrogothic settlements have been identified so far, with the exception of a supposed church at Rifnik, and perhaps one at Tonovcov grad.²⁷⁰ The remains of wooden houses have been found in Kranj, in which Gothic coins from the time of Theoderic the Great (struck before the year 522) and Athalaric (ruled between 527 and 534) were found.²⁷¹

Equally few cemeteries that were associated with settlements dating to the period of the Ostrogothic state in Italy have been discovered in what is now Slovenia. Archaeological investigations in the centre of the modern town of Kranj have revealed a settlement that flourished on the rocky promontory at the confluence of the rivers Sava and Kokra in the Late Antique period. Small finds and occupation deposits date to this period. They can be ascribed not only to the indigenous Romanised population, but also to Germanic peoples, especially the Longobards, but also the Ostrogoths.²⁷² The settlement complements the previously discovered *V Lajhu* cemetery, which lay at the foot of the rocky promontory at the confluence of both rivers. The latter site has seen several phases of excavation since the end of the 19th century. Over 700 graves have been discovered in the cemetery so far, which shows just how large and wealthy the population of Carnium

259 According to the estimates, only about 2% in Italy, and even less in the entire territory of the Alps, part of the middle Danube region, and western Balkans (Bratož 2014, 377).

260 Bratož 2014, 378.

261 Bratož 2014, 383.

262 Slabe 1978, Fig. 1; Bitenc, Knific 2001, 68, cat. no. 211; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 14.

263 Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 1.

264 Sagadin 2008, 142, Fig. 29; 30.

265 Klasinc 1999, 32–35, 82, Pl. 1: 1–3; Bitenc, Knific 2001, 67–68, cat. no. 209; Knific 2005, Fig. 3: 1; Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 4; 2: 7, 8; 4: 3.

266 Bitenc, Knific 2001, 68–69, cat. no. 215; Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 3; 2: 9–13; 4: 5, 6.

267 Bitenc, Knific 2001, 68, cat. no. 212; Bitenc, Knific 2008, Fig. 2: 5; Knific, Lux 2015, 36–37, Fig. 12.

268 Bitenc, Knific 2001, 68, cat. no. 213; Bitenc, Knific 2008, Fig. 1: 2; 2: 6; 4: 4.

269 Ajdna above Potoki, Ajdovski gradec above Vranje near Sevnica, Gradec near Prapretno, Gradec near Velika Strmica, Korinjski hrib above Veliki Korinj, Kranj (the *V Lajhu* cemetery and the settlement), Predjama, Puštal above Trnje near Škofja Loka, Rifnik near Šentjur, Sv. Lambert near Pristava above Stična, Šmarna gora near Ljubljana, Tonovcov grad near Kobarid, Trebelno, Vipota above Pečovnik, Zidani gaber above Mihovo (Demo 1994, 183; Kos 2000, 113, Map 3; Bitenc, Knific 2001, 64–65, cat. no. 194–201; Kos 2011, 226, 229, 237; Bratož 2014, 411–412; Knific, Lux 2015, 33, 37–38, Fig. 8; 12).

270 Ciglencečki 2006, 107–122; Bratož 2014, 422.

271 Knific, Lux 2015, 31, Fig. 4 c, notes 11 and 12; Tica 2017, 293.

272 Knific, Lux 2015, 30–31.

was in the Late Antique period.²⁷³ The most common burials are those of the indigenous Romanised population and those of the Longobards, but there are also graves with typical Ostrogothic elements, as well as artefacts that can be compared with material from the Merovingian area, especially that associated with the Alemanni and the Franks. All of this proves that the inhabitants of Carnium had diverse contacts with various peoples.²⁷⁴ Most prominent among the Ostrogothic elements are the richly decorated belt buckles with garnets, smaller buckles with a straight-cut prong, bow fibulae with projecting knobs and the coins of Ostrogothic rulers.²⁷⁵

Although Carnium was the lowland centre of Late Antique Carniola, there was also a network of fortified hilltop settlements in what is now the territory of modern Slovenia during the time of the Ostrogothic state in Italy. These settlements, built either in remote locations or close to the main lines of communication, not only sheltered the indigenous population, but occasionally also other barbarian, mostly Germanic groups. Their presence can be assumed on the sites, where the above-mentioned stray finds and coins were discovered. However, it is only in the case of Rifnik above Šentjur that a connection can be established between the settlement and the cemetery, in which individual Germanic elements were found. Although there are several artefacts of Germanic (mostly Longobard) origin among the grave goods from a little over one hundred graves on the south slope outside the Rifnik settlement, only a bow fibula with projecting knobs from the female burial in Grave 9 can be identified as Ostrogothic. The grave also contained a bead necklace and a pair of earrings. The fibula was found in the neck area and was worn

according to indigenous fashion, i.e. as a single piece.²⁷⁶ The male burial in Grave 21 might also be attributed to the Ostrogoths, despite the fact that the grave goods are not as typical. It contained a comb under the head, an iron strike-a-light, an iron knife, an oval buckle, a rectangular buckle fitting, a fitting fragment, a bronze pin, a small iron rod, and a second oval iron buckle with a straight-cut prong, located in the waist area.²⁷⁷ The artefacts assemblage found behind the head might have been kept in a pouch, as was the custom for men during the Migration period.

The cemeteries at Miren and Dravlje in Ljubljana are the only cemeteries that can be described as predominantly Gothic of all the cemeteries that have been investigated in Slovenia so far.²⁷⁸ In Dravlje, 49 graves were excavated and 21 contained no grave goods. The Dravlje cemetery is exceptional also because of a great number of deformed skulls. There were no less than 13 examples, the majority of which belonged to men: 11 were male and 2 were female.²⁷⁹ The female burial in Grave 1 with its rich finds stands out among them. It contained a pair of bow fibulae with five projecting knobs, similar to the two fibulae from the female burial in Grave 1 at Miren, although the two fibulae from Dravlje were used to fasten the garments of the deceased woman in the waist area. In addition to the pair of fibulae, the grave contained a band with thin gold wire in the forehead area, an iron pin or hairpin decorated with thin gold wire, a gold ring, a large gilded belt buckle with a rectangular fitting, a necklace of glass and amber beads, two tongue-shaped fittings made of sheet silver at the shins, as well as two larger amber beads and a perforated Roman coin at the feet.²⁸⁰ Grave 19 is an unusual example of a male burial which not only contained typical grave goods such as an iron knife, an iron belt buckle, and a mass of fused unidentified iron objects, but also a single-edged iron sword with the remains of the iron fittings and wooden parts of the scab-

273 Stare 1980; Knific 1995; Knific 2005; Lux, Ravnik 2008; Knific, Lux 2010; Urankar, Bešter 2014, 26–28, 37–39, 42; Knific, Lux 2015; Podobnik 2016; Urek *et al.* 2016a; Urek *et al.* 2016b.

274 Knific, Lux 2015, 31–32.

275 Bitenc, Knific 2001, 63–64, cat. no. 191, 192, 195 and 196, ; Knific 2005, 331–334, Fig. 1; 2 d; Bitenc, Knific 2008, 101–103, Fig. 2: 1–4; 4: 1, 2; Knific, Lux 2015, 33, Fig. 8: 1, 2; Fig. 9 upper; Podobnik 2016, 89, Pl. 8: 1, 2 (Grave 12/2004); Urek *et al.* 2016a, 231–232, 242, 246; Urek *et al.* 2016b, Pl. 82: 4; 101; 109.

276 Bolta 1981, 31, Pl. 2: 10.

277 Bolta 1981, 31–32, Pl. 4: 6–14; Tica 2017, 329.

278 Slabe 1975.

279 Pogačnik, Tomazo Ravnik 1975, 147–151.

280 Slabe 1975, 12–14, Pl. 1; 2: 1–13; Bitenc, Knific 2001, 65–66, cat. no. 202.

bard at the left side of the skeleton, which also had a deformed skull.²⁸¹ Weapons are an extremely rare occurrence in the graves of Ostrogothic warriors.²⁸² The rest of the graves in Dravlje contained grave goods that are more or less typical of the Ostrogothic costume. Analogies for the artefacts from Miren can be found amongst the bronze and iron belt buckles, glass and amber beads, iron knives, silver fittings and a supposed pouch fitting. While combs were relatively common in the graves at Dravlje, none were discovered in the cemetery at Miren.

The Dravlje cemetery is dated to the period of the Ostrogothic rule in the territory of modern Slovenia, that is from the end of the 5th century to the end of the 540s.²⁸³ It can be assumed that there was a small as yet undiscovered settlement or outpost in its vicinity, located at a strategically significant location just outside Emona.²⁸⁴ Similarly, the settlement that belonged to the cemetery at Miren should be sought in its immediate vicinity. It is typical for the graves in Late Antique cemeteries to be oriented towards the east. The graves in Miren face the direction of the hill with the Miren castle and the church of St. Mary. The hill is well known as an archaeological site with finds from the Prehistoric and Roman periods.²⁸⁵ It may be posited that the Roman settlement on the hill continued into the Late Antique period.²⁸⁶

281 Slabe 1975, 18–19, Pl. 6; Bitenc, Knific 2001, 66, 67, cat. no. 204 and 205.

282 Slabe 1975, 73–74.

283 Slabe 1975, 80.

284 Slabe 1975, 93–94.

285 Data from the archives of the Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia, Regional Office Nova Gorica.

286 In this respect, it is similar to the cemetery in Frascaro, Italy, where 17 graves were discovered. It was located at the crossroads of communications, in the vicinity of a supposed Roman villa, which provided bricks for the construction of a well (Micheletto 2003, 698).

11 Literatura

(uredila: Vanja Celin)

- ARTHUR, P. in D. WILLIAMS 1992, Campanian wine, Roman Britain and the third century A.D. – *Journal of Roman Archaeology* 5, Portsmouth, 250–260.
- ACSÁDI, G. in J. NEMESKÉRI 1970, *History of Human Life Span and Mortality*. – Budapest.
- AUFDERHEIDE, A. C. in C. RODRÍGUEZ-MARTÍN 1998, *The Cambridge Encyclopedia of Human Paleopathology*. – Cambridge.
- BIERBRAUER, V. 1975, *Die ostgotischen Grab- und Schatzfunde in Italien*. – V: Biblioteca degli Studi medievali VII, Spoleto.
- BIERBRAUER, V. 2005, Verbreitung und Interpretation der ostgotischen Bügelfibeln. Ostgoten außerhalb ihrer italischen patria? – V: C. Dobiati (ur.), *Reliquiae Gentium*. Festschrift für H. W. Böhme, Teil I, Internationale Archäologie, Studia Honoraria 23, Rahden/Westf., 37–47.
- BIERBRAUER, V. 2007, Neue ostgermanische Grabfunde des 5. und 6. Jahrhunderts in Italien. – *Acta Praehistorica et Archaeologica* 39, Berlin, 93–124.
- BITENC, P. in T. KNIFIC (ur.) 2001, *Od Rimljanov do Slovanov. Predmeti*. – Ljubljana.
- BITENC, P. in T. KNIFIC 2008, Oggetti origine Ostrogota e ceramiche domestiche de epoca gota rinvenute in Slovenia. – V: M. Buora in L. Villa (ur.), *Goti dall'oriente alle Alpi*, Archeologia di frontiera 7, Udine, 98–108.
- BOLTA, L. 1981, *Rifnik pri Šentjurju. Poznoantična naselbina in grobišče*. – Katalogi in monografije 19, Ljubljana.
- BÖKÖNYI, S. 1984, *Animal husbandry and hunting in Tàc-Gorsium. The vertebrate fauna of a Roman town in Pannonia*. – Studia Archaeologica 8, Budapest.
- BONIFAY, M. 2004, *Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique*. – BAR International Series 1301, Oxford.
- BOSIO, L. 1991, *Le strade romane della Venezia e dell' Istria*. – Padova.
- BRATINA, P. 2001, Miren. – *Varstvo spomenikov* 38, Poročila, Ljubljana, 73.
- BRATINA, P. 2009, Miren. – *Varstvo spomenikov* 45, Poročila, Ljubljana, 124–125.
- BRATOŽ, R. 2014, *Med Italijo in Ilirikom. Slovenski prostor in njegovo sosedstvo v pozni antiki*. – Zbirka Zgodovinskega časopisa 46, Ljubljana.
- CALLIGARO, T., S. COLINART, J. P. POIROT in C. SUDRES 2002, Combined external-beam PIXE and μ -Raman characterisation of garnets used in Merovingian jewellery. – *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B: Beam Interactions with Materials and Atoms* 189/1, Amsterdam, 320–327.
- CALLIGARO, T., PÉRIN, P., VALLET, F. in J.-P. POIROT 2008, Contribution à l'étude des grenats mérovingiens (Basilique de Saint-Denis et autres collections du musée d'Archéologie nationale, diverses collections publiques et objets de fouilles récentes). – *Antiquités Nationales* 38, Saint-Germain-en-Laye, 111–114.
- CARE EVANS, A. 1986, *Sutton Hoo Ship Burial*. – London.
- CARVER, M. 1998, *Sutton Hoo – Burial ground of Kings?* – London.
- CAVADA, E. 1994, Trento in età gota. – V: V. Bierbrauer, O. von Hessen in E. A. Arslan (ur.), *I Goti*. Milano, Palazzo Reale 28. gennaio–8 maggio 1994, Milano, 224–231.
- CHIARELLI, A. B. (ur.) 1980, Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons. – *Journal of Human Evolution* 9, London, New York, 517–549.
- CIGLENEČKI, S. 1994, Höhenbefestigungen als Siedlungsgrundeinheit der Spätantike in Slowenien. – *Arheološki vestnik* 45, Ljubljana, 239–266.
- CIGLENEČKI, S. 2006, Insediamenti ostrogoti in Slovenia. – V: M. Buora in L. Villa (ur.), *Goti nell'arco alpino orientale*, Archeologia di frontiera 5, Udine, 107–122.
- CIVIDINI, T. 2010, Ceramica grezza di epoca tardo antica e altomedievale dal sito di Castelraimondo (Forgaria, Udine). Le forme aperte. – V: S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci in G. Guiducci (ur.), *LRCW:3 Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean. Archaeology and archaeometry. Comparison between Western and Eastern Mediterranean*, BAR International series 2185, Oxford, 559–566.
- CUNJA, R. 2004, Zbirka/Collezione Gajšek. – V: M. Guštin (ur.), *Srednjeveška in novoveška keramika iz Pirana in Svetega Ivana*, Koper, 69–135.
- CUNJA, R. in M. MLINAR (ur.) 2010, *S fibulo v fabulo. Fibule iz Istre, s Krusa, iz Notranjske in Posočja med prazgodovino in zgodnjim srednjim vekom*. – Koper.
- CUNTZ, O. 1902, Die römische Strasse Aquileia – Emona, ihre Stationen und Befestigungen. – *Jahreshefte des österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 5, Wien, 139–160.
- DANNHEIMER, H. 1987, *Auf den Spuren der Bajuwaren. Archäologie des frühen Mittelalters in Altbayern. Ausgrabungen – Funde – Befunde*. – Pfaffenhofen.
- DEMO, Ž. 1994, *Ostrogothic Coinage From Collections in Croatia, Slovenia and Bosnia & Herzegovina*. – Situla 32, Ljubljana.
- DRIESCH, A. von den 1976, A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. – *Peabody Museum Bulletin* 1, Cambridge, 1–136.

- FABEC, T. in V. TRATNIK 2010, 126. Miren. – *Varstvo spomenikov* 46, Poročila, Ljubljana, 221–222.
- GEISLER, H. 1998. Das frühbairische Gräberfeld Straubing-Bajuwarenstraße. Katalog der archäologischen Befunde und Funde. – *Internationale Archäologie* 30, Rahden/Westf.
- GLASER, F. 2006, L'epoca ostrogota nel Norico (493–536). Le chiese sull'Hemmaberg e la necropoli nella valle. – V: M. Buora in L. Villa (ur.), *Goti nell'arco alpino orientale*, Archeologia di frontiera 5, Udine, Trieste, 83–105.
- GLASER, F. 2008, Catalogo dei materiali provenienti da Slovenia e Austria. Cat. nn. 47–70: materiali provenienti Globasnitz (Austria) a cura di Franz Glaser. – V: M. Buora in L. Villa (ur.), *Goti dall'Oriente alle Alpi*, Archeologia di frontiera 7, Trieste, 132–136.
- GOMOLKA-FUCHS, G. 1995, Die Kleinfunde und ihre Aussagen zur Bevölkerung von Iatrus. – V: *Iatrus-Krivina. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau*, Band 5, Studien zur Geschichte des Kastells Iatrus (Forschungsstand 1989), Schriften zur Geschichte und Kultur der Antike 17, Berlin, 81–105.
- GOMOLKA-FUCHS, G. 2007, Die Kleinfunde. – V: *Iatrus-Krivina. Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau*, Band 6, Ergebnisse der Ausgrabungen 1992–2000, Limesforschungen 28, Mainz am Rhein, 265–304.
- GORDON COOK, J. 1993, *Handbook of Textile Fibres: Natural Fibres*. – Trowbridge, Wiltshire.
- GRAČANIN, H. 2006, Goti i južna Panonija. – *Scrinia Slavonica* 6, Slavonski Brod, 83–126.
- GRAYSON, D. K. 1984, *Quantitative zooarchaeology: topics in the analysis of archaeological faunas*. – Orlando.
- HAUSER, G. in G. F. De STEFANO 1989, *Epigenetic Variants of the Human Skull*. – Stuttgart.
- HILLSON, S. 1996, *Dental Anthropology*. – Cambridge.
- HÖFLER, J. 2001, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Primorska: Oglejski patriarbat, Goriška nadškofija, Tržaška škofija*. – Nova Gorica.
- IVANIŠEVIĆ, V., M. KAZANSKI in A. MASTYKOVA 2006, *Les nécropoles de Viminacium à l'époque des grandes migrations*. – Monographies 22, Paris.
- KENNEDY, K. A. R. 1989, Skeletal Markers of Occupational Stress. – V: M. Y. Işcan in K. A. R. Kennedy (ur.), *Reconstruction of life from the skeleton*, New York, 129–160.
- KISZELY, I. 1979, *The Anthropology of the Lombards*. – BAR International Series 61, Oxford.
- KLASINC, R. 1999, *Gradec pri Veliki Strmici v obdobju preseljevanja ljudstev*. – Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Ljubljana.
- KNIFIC, T. 1995, Vojščaki iz mesta Karnija. – V: *Kranjski zbornik* 1995, Kranj, 23–40.
- KNIFIC, T. 2005, Gospe iz mesta Karnija. – V: *Kranjski zbornik* 2005, Kranj, 331–343.
- KNIFIC, T. in J. LUX 2010, Otroci iz mesta Karnija. – V: B. Jenčič (ur.), *Jubilejni Kranjski zbornik* 2010, Kranj, 26–36.
- KNIFIC, T. in J. LUX 2015, Kranj z okolico v pozni antiki – zapis geografa iz Ravene in arheološki podatki. – V: B. Jenčič (ur.), *Kranjski zbornik* 2015, Kranj, 29–41.
- KOCH, U. 2001, *Das alamannisch-fränkische Gräberfeld bei Pleidelsheim*. – Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 60, Stuttgart.
- KOS, M. 2005, *Beloprstena keramika na Slovenskem: zbirka Narodnega muzeja Slovenije*. – Ljubljana.
- KOS, P. 2000, The numismatic evidence for the period from the 5th to the 10th centuries in the area of modern Slovenia. – V: R. Bratož (ur.), *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze*, Situla 39, Ljubljana, 107–118.
- KOS, P. 2011, Novčne najdbe. – V: Z. Modrijan in T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 24, Ljubljana, 221–238.
- KRIŽANAC, M. 2015, 5th-6th Century Glass in Serbia and Territory of Kosovo. – V: I. Lazar (ur.), *Annales du 19e Congrès de l'Association internationale pour l'histoire du verre*, Piran, 17th-21st September 2012, Koper, 337–349.
- KRIŽANAC, M. 2016, Early Byzantine Glas in the Territory of Serbia and Kosovo. – *Journal of Glass Studies* 58, Cornig, 87–103.
- KROGMAN, W. M. in M. Y. IŞCAN 1986, *The human skeleton in forensic medicine*. – Springfield.
- KÜHN, H. 1974, *Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit in Süddeutschland*. – Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit. Teil II, Graz.
- KÜHN, H. 1981, *Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit in Mitteledeutschland*. – Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit. Teil III, Graz.
- LEBEN SELJAK, P. 1995, Antropološka analiza poznoantičnih skeletov z Ajdne nad Potoki. – *Jeseniški zbornik* 7, Jesenice, 237–250.
- LEBEN SELJAK, P. 1996, *Antropološka analiza poznoantičnih in srednjeveških grobišč Bleda in okolice*. – Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo, Ljubljana.
- LEBEN SELJAK, P. 2000, Etnogeneza Slovencev: rezultati antropoloških raziskav. – V: R. Bratož (ur.) *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo*, Situla 19, Ljubljana, 549–558.
- LEBEN SELJAK, P. 2002, A Hun skeleton with intentionally deformed skull from Ptuj. – *Collegium Antropologicum* 26 (suppl.), Zagreb, 119–120.
- LEBEN SELJAK, P. 2003, Antropološka analiza poznoantične nekropole na Vrajkju v Gorenjem Mokronogu. – *Arheološki vestnik* 54, Ljubljana, 397–420.
- LEBEN SELJAK, P. 2004a, The skeleton of a Hun warrior from Ptuj. – V: *Program in zbornik povzetkov. Človek med avtonomijo in okoljem, Škerljevi dnevi, 23.–25. september 2004*, Ljubljana, 41.

- LEBEN SELJAK, P. 2004b, *Antropološka analiza skeletov z Lajha v Kranju*. – Kranj (neobjavljeno poročilo, hrani OE Kranj ZVKDS).
- LEBEN SELJAK, P. 2006, Antropološka analiza poznoantične skeletne serije z Rifnika. – *Arheološki vestnik* 57, Ljubljana, 427–455.
- LEBEN SELJAK, P. 2011, Antropološka analiza poznoantičnih skeletov. – V: Z. Modrijan in T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe*, Opera Instituti archaeologici Sloveniae 24, Ljubljana, 279–302.
- LEBEN SELJAK, P. 2012a, *Antropološka analiza skeletov: Miren – Japnišče 2011*. – Ljubljana (neobjavljeno poročilo, hrani CPA ZVKDS).
- LEBEN SELJAK, P. 2012b, *Kranj – Lajh 2007, postizkopavalna antropološka analiza*. – Kranj (neobjavljeno poročilo, hrani OE Kranj ZVKDS).
- LEBEN SELJAK, P. 2013a, *Antropološka analiza: Miren – Japnišče, sporadične najdbe kosti*. – Ljubljana (neobjavljeno poročilo, hrani CPA ZVKDS).
- LEBEN SELJAK, P. 2013b, *Antropološka analiza skeleta: Miren – Japnišče, april 2013*. – Idrija (neobjavljeno poročilo, hrani Avgusta, d.o.o.).
- LEBEN SELJAK, P. 2014, *Kranj – Lajh 2009, postizkopavalna antropološka analiza*. – Kranj (neobjavljeno poročilo, hrani MAGELAN Skupina, d.o.o.).
- LEBEN SELJAK, P. in M. ŠTEFANČIČ 2001, Dental caries in skeletal samples from northeastern Slovenia. – *Anthropological notebooks* 7, Ljubljana, 84–99.
- LEBEN SELJAK, P. in P. JAMNIK 2011, Slovenia/Republika Slovenija. – V: N. Marquez-Grant in L. Fibiger (ur.), *The Routledge Handbook of Archaeological Human Remains and Legislation*, Oxford, New York, 403–421.
- LOSERT, H. in A. PLETESKI 2003, *Altenerding in Oberbayern. Struktur des frühmittelalterlichen Gräberfeldes und »Ethnogenese« der Bajuwaren*. – Berlin, Bamberg, Ljubljana.
- LUX, J. in J. RAVNIK 2008, Poskus rekonstrukcije obsega poznoantičnega grobišča Lajh v Kranju. – *Varstvo spomenikov* 44, Ljubljana, 43–69.
- MARCHESETTI, C. 1903 (ponatis 1981), *I Castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia*. – Trieste.
- MARTIN, R. in K. SALLER 1957, *Lehrbuch der Anthropologie I*. – Stuttgart.
- MATHIS, F., O. VRIELYNCK, K. LACLAVETINE, G. CHÊNE in D. STRIVAY 2008, Study of the provenance of Belgian Merovingian garnets by PIXE at IPNAS cyclotron. – *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B* 226, Amsterdam, 2348–2352.
- MICHELETTO, E. 2003, Materiali di età gota in Piemonte: un aggiornamento. – V: R. Fiorillo in P. Peduto (ur.), *III Congresso nazionale di archeologia medievale*, Salerno 2.–5. ottobre 2003, Firenze, 697–704.
- MILAVEC, T. 2009, Crossbow fibulae of the 5th and 6th centuries in the southeastern Alps. – *Arheološki vestnik* 60, Ljubljana, 223–248.
- MILAVEC, T. 2011a, Kovinske najdbe. – V: Z. Modrijan in T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe*, Opera Instituti archaeologici Sloveniae 24, Ljubljana, 21–81.
- MILAVEC, T. 2011b, Steklene najdbe. – V: Z. Modrijan in T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe*, Opera Instituti archaeologici Sloveniae 24, Ljubljana, 83–119.
- MILAVEC, T. 2015, Late Antique glass in Slovenia. – V: I. Lazar (ur.), *Annales du 19e Congrès de l'Association internationale pour l'histoire du verre*, Piran, 17th - 21st September 2012, Koper, 277–285.
- MILETIĆ, N. 1970, Ranosrednjovekovna nekropola u Rakovčanima kod Prijedora. – *Glasnik Zemaljskog muzeja* 25, Sarajevo, 119–177.
- MODRIJAN, Z. 2011, Keramika. – V: Z. Modrijan in T. Milavec, *Poznoantična utrjena naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu. Najdbe*, Opera Instituti archaeologici 24, Ljubljana, 121–219.
- NEWMAN, R., J. R. DENNIS in E. FARELL 1982, A technical note on niello. – *Journal of the American Institute for Conservation* 21/2, Washington, 80–85.
- OSMUK, N. 1979, *Elaborat mapa Miren*. – Nova Gorica (hrani ZVKDS, OE Nova Gorica).
- PANELLA, C. 2001, Le anfore di età Imperiale del Mediterraneo occidentale. – V: J. P. Morel in P. Lévêque (ur.), *Céramiques hellénistiques et romaines III*, Paris, 177–275.
- PAVLOVEC, R. 1961, Nekaj misli o sprijemanju mlajšega prodnega nanosa v Ljubljanski kotlini. – *Geologija* 7, Ljubljana, 287–298.
- PERGAR, M. 2007, 118. Miren. – *Varstvo spomenikov* 43, Poročila, Ljubljana, 141.
- PFLAUM, V. 2000, *Claustra Alpium Iuliarum in barbari. Najdbe poznorimske vojaške opreme in orožja ter sočasne zgodnje barbarske najdbe na ozemlju današnje Slovenije*. – Magistrska naloga. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Ljubljana.
- PODOBNIK, T. 2016, *Arheološke raziskave grobišča Kranj–Lajh v letih 2004 in 2005*. – Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Ljubljana.
- POGAČNIK, T. in T. TOMAZO RAVNIK 1975, Antropološka obdelava osteološkega gradiva. – V: M. Slabe, *Dra-vlje. Grobišče iz časov preseljevanja ljudstev*, Situla 16, Ljubljana, 143–157.
- PRUS, T., T. KRALJ, B. VRŠČAJ, M. ZUPAN in H. GRČMAN 2015, *Slovenska klasifikacija tal*. – Univerza v Ljubljani, Biotehniška Fakulteta in Kmetijski inštitut Slovenije, Ljubljana.
- PUSCHI, A. 1903, La strada romana da Aquileia ad Emona ed una recente pubblicazione che la riguarda. – *Archeografo Triestino* 1, Trieste, 109–125.
- RIHA, E. 1986, *Römisches Toilettgerät und medizinische Instrumente aus Augst und Kaiseraugst*. – *Forschungen in Augst* 6, Augst.

- ROES, A. 1967, Taschenbügel und Feuerstahle. – *Bonner Jahrbücher* 167, Bonn, 285–299.
- RUTAR, S. 1899, Rimska cesta ‚Aquileia–Siscia‘. – *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 9/1, Ljubljana, 27–35.
- SAGADIN, M. 2006, 233. Potoki pri Žirovnici. – *Varstvo spomenikov* 39–41, Ljubljana, 155–156.
- SAGADIN, M. 2008, Od Karnija do Kranja. Arheološki podatki o razvoju poselitve v antičnem in zgodnj srednjem obdobju. – Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Kranj.
- SAGE, W. 1984, *Das Reibengrüberfeld von Altenerding in Oberbayern I.* – Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit A 14, Berlin.
- SANNAZARO, M. 2006, Elementi di abbigliamento e ornamentali »barbarici« da alcune sepolture della necropoli tardoantica di Sacca di Goito (MN). – V: M. Buora in L. Villa (ur.), *Goti nell'arco alpino orientale*, Archeologia di frontiera 5, Udine, Trieste, 59–80.
- SCHULZE DÖRRLAMM, M. 1986, Romanisch oder germanisch? Untersuchungen zu den Armbrust- und Bügelknopffibrillen des 5. und 6. Jahrhunderts nach Chr. aus den Gebieten westlich des Rheins und südlich der Donau. – *Jahrbuch des römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz* 33/1, Mainz, 593–720.
- SLABE, M. 1975, *Dravljje. Grobišče iz časov preseljevanja ljudstev.* – Situla 16, Ljubljana.
- SLABE, M. 1978, Kulturna sled iz obdobja preseljevanja ljudstev v Ljubljani. – *Arheološki vestnik* 29, Ljubljana, 425–431.
- STARE, V. 1980, *Kranj. Nekropola iz časa preseljevanja ljudstev.* – Katalogi in monografije 18, Ljubljana.
- STEELE, D. G. 1976, The Estimation of Sex on the Basis of the Talus and Calcaneus. – *American Journal of Physical Anthropology* 45, New York, 581–588.
- STEELE, J. 2000, Skeletal indicators of handedness. – V: M. Cox in S. Mays (ur.), *Human Osteology: In Archaeology and Forensic Science*, London.
- STICOTTI, P. 1951, *Inscriptiones Italiae* Vol. X, Regio X, Fasc. IV, Tergeste, št. 380. – Roma, 124–125.
- SVOLJŠAK, D. in T. KNIFIC 1976, *Vipavska dolina. Zgodnj srednjeevropska najdišča.* – Situla 17, Ljubljana.
- ŠKERLJ, B. in Z. DOLINAR 1950, Staroslovanska okostja z Bleda. – V: J. Kastelic in B. Škerlj, *Slovanska nekropola na Bledu*, Dela SAZU 1. razreda 2, Ljubljana.
- TICA, G. 2017, *Goti med Jadranom in Panonijo.* – Doktorska disertacija. Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper.
- TOMAZO RAVNIK, T. 1975, Dravljje – antropološka obdelava osteološkega gradiva. – V: M. Slabe, *Dravljje. Grobišče iz časov preseljevanja ljudstev.*, Situla 16, Ljubljana, 143–153.
- TOMŠIČ, B., B. SIMONČIČ, D. CVIJIN, B. OREL, M. ZORKO in A. SIMONČIČ 2008, Elementary nano sized silver as antibacterial agent on cotton fabric. – *Tekstilec* 7/9, Ljubljana, 199–215.
- TOŠKAN, B. 2013, Domače govedo v romaniziranem jugovzhodnoalpskem prostoru: arheozoološki pogled. – *Keria* 15(1), Ljubljana, 35–72.
- TOŠKAN, B. 2015, Sejati ali ne sejati, to je tu vprašanje. O pomenu drobnih živalskih najdb v arheo(zoo)logiji. – *Arheo* 32, Ljubljana, 37–64.
- TRATNIK, V. 2008, *Poročilo o predhodnih arheoloških raziskavah na območju arheološke dediščine Miren.* – Nova Gorica (neobjavljeno poročilo, hrani ZVKDS OE Nova Gorica).
- TURK, M. in J. RUPNIK 2013, *Končno poročilo o arheološki raziskavi. Arheološko dokumentiranje/raziskava ob gradnji v Mirnu (Arheološko območje Japnišče).* – Nova Gorica (neobjavljeno poročilo, hrani ZVKDS OE Nova Gorica).
- UBOLDI, M. 1995, Diffusione delle lampade vitree in età tardoantica e altomedievale e spunti per una tipologia. – *Archeologia Medievale* 22, Firenze, 93–145.
- UENZE, S. 1992, *Die spätantiken Befestigungen von Sadovec (Bulgarien).* – Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 43, München.
- URANKAR, R. in H. BEŠTER 2014, *Arheološka izkopavanja v Kranju, mestno jedro Kranja, Trubarjev trg s Pungertom, Cankarjeva, Vodopivčeva ulica, Glavni trg, Poštna ulica in vrt Kieselsteina.* – Slovenska Bistrica (Prvo strokovno poročilo o raziskavi, hrani PJP, d.o.o.)
- UREK, M., T. PODOBNIK, Š. TOMAŽINČIČ in S. DJOKIĆ 2016a, *Končno strokovno poročilo o arheoloških raziskavah grobišča v Lajbu in prazgodovinske poselitve na območju Savske ceste in Sejmišča v Kranju. 1. del: Poročilo o raziskavi.* – Kranj (neobjavljeno poročilo, hrani MAGELAN Skupina, d.o.o.).
- UREK, M., T. PODOBNIK, Š. TOMAŽINČIČ in S. DJOKIĆ 2016b, *Končno strokovno poročilo o arheoloških raziskavah grobišča v Lajbu in prazgodovinske poselitve na območju Savske ceste in Sejmišča v Kranju. 2. del: Katalogi in tabele.* – Kranj (neobjavljeno poročilo, hrani MAGELAN Skupina, d.o.o.).
- VINSKI, Z. 1972–73, O rovašenim fibula Ostrogota i Tirnižana povodom rijetkog tirinškog nalaza u Saloni. – *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3/6–7, Zagreb, 177–228.
- VINSKI, Z. 1980, Ovrednotenje grobnih pridakov. – V: V. Stare, *Kranj. Nekropola iz časa preseljevanja ljudstev*, Katalogi in monografije 18, Ljubljana, 17–32.
- WALDRON, T. 2009, *Palaeopathology.* – Cambridge.
- WERNER, J. 1961, *Katalog der Sammlung Diergardt (Völkerwanderungszeitlicher Schmuck). Band 1. Die Fibeln.* – Berlin.
- ŽBONA TRKMAN, B. 1981, Miren. – *Varstvo spomenikov* 23, Ljubljana, 243–244.
- ŽBONA TRKMAN, B. 1985, Miren. – *Varstvo spomenikov* 27, Ljubljana, 214–219.

12 Katalog najdb

Vesna Tratnik, Špela Karo

Pri opisu fakture keramike je velikost in pogostost dodatkov povzeta po standardih Z. Modrijan in T. Milavec (2011, 63).¹⁶⁶

Uporabljene okrajšave:

dl.	dolžina
inv. št.	inventarna številka
kv.	kvadrant
ohr.	ohranjen/-a
PN	posebna najdba
pr.	premer
š.	širina
TJ	testni jarek
vel.	velikost
v.	višina
rek.	rekonstruiran/-a

Gradivo hrani Goriški muzej Kromberk – Nova Gorica.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Velikost delcev: na podlagi ocene velikosti zrnč je določenih pet razredov: do 0,25 mm zelo fina; 0,26–0,50 mm fina; 0,51–1,0 mm drobna; 1,1–2,0 mm groba; nad 2,0 mm zelo groba. Pogostost delcev: gre za povprečno število zrnč dodatka na cm² v jedru. Določeni so štirje razredi: brez vidnih primesi; redka (do 5 zrnč/cm²); zmer-na (5–10 zrnč/cm²); obilna (nad 10 zrnč/cm²).

¹⁶⁷ Na tem mestu se najlepše zahvaljujeva kustosinji Goriškega muzeja Kromberk Ani Kruh za podatke in popravke pri kataloških opisih, ki so bili dopolnjeni in medsebojno usklajeni ob inventarizaciji predmetov.

Predhodne arheološke raziskave leta 2009

Testni jarek 1

Ni najdb.

Testni jarek 2

1 Odlomek ustja in vratu amfore, oblike Dressel 6A. Barva preloma: 2,5 YR 6/8, svetlo rdeča. Faktura: prečiščena glina, vidni posamezni beli delci apnenca (fini delci, posamezno) in posamezna zrna zdrobljene keramike. Površina je gladka, malo prahasta. Pr. ustja 16–17 cm. TJ 2, na 55. m. Inv. št. AG 12280.

2 Odlomek ročaja afriške amfore. Barva preloma: 2.5YR 5/8, rdeča. Prečiščena glina, vidni vključki apnenca (fina zrna, posamezno). Površina je gladka, prekrita z rjavo patino. Dl. 10,5 cm. TJ 2, struktura na 25. m. Inv. št. AG 12279.

3 Odlomek paličastega ročaja amfore, oblike Dressel 2–4. Barva preloma: 2.5Y 7/4, blede rumena. Prečiščena glina, vidni temni delci (fina zrna, zmerno). Površina je na otip groba, luknjičasta. Dl. 6,8 cm. TJ 2, na 51. m. Inv. št. AG 12278.

4 Kresilni kamen, kremen. Dl. 2,8 cm. TJ 2, na 51. m. Inv. št. AG 12277.

5 Odlomek ustja lonca. Barva preloma: 7.5YR 7/6, rdečkasto rumena. Prečiščena glina. Vidna posamezna zrna zdrobljene keramike. Površina je gladka, zelo prahasta. Pr. ustja 15,5 cm. TJ 2, struktura na 39.–51. m. Inv. št. AG 12285.

6 Odlomek prstanastega dna vrča. Barva preloma: rumenkasto siva, prežgano. Prečiščena glina. Površina je gladka. Pr. dna 6 cm. TJ 2, struktura na 39.–51. m. Inv. št. AG 12284.

7 Odlomek paličastega ročaja amfore, oblike Dr. 2–4. Barva preloma: 2,5Y 7/4, blede rumena. Prečiščena glina, vidna posamezna zrna apnenca in posamezna zrna zdrobljene keramike. Dl. 11 cm. TJ 2, struktura na 39.–51. m. Inv. št. AG 12283.

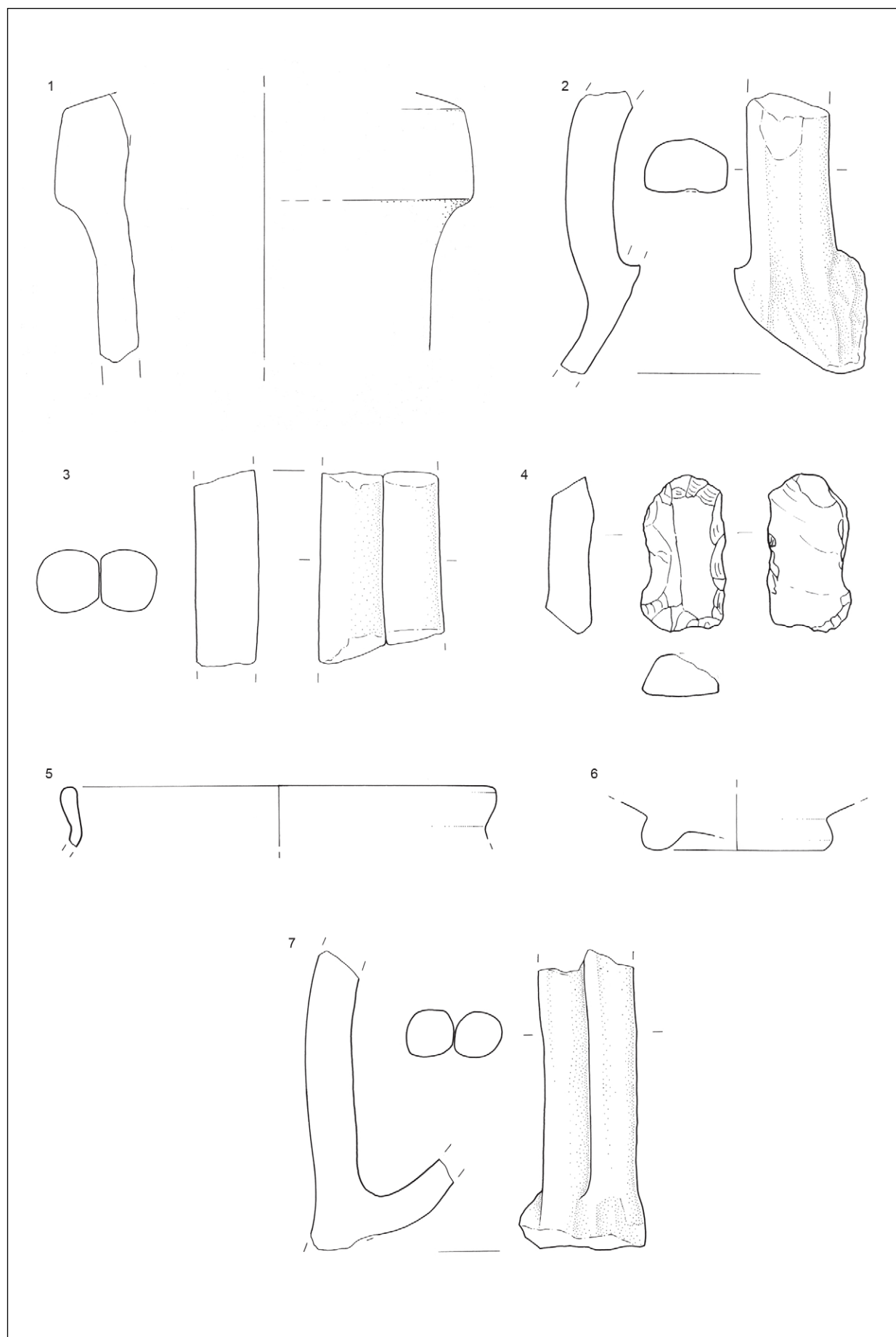

Tabla 1 1–3, 5–7 *keramika*, M 1:2; 4 *kamen*, M 1:1.

8 Odlomek ročaja amfore. Barva preloma: 10YR 7/6, rumena. Prečiščena glina, vidna posamezna zrna zdrobljene keramike. Površina je prahasta. Dl. 10,5 cm. TJ 2, struktura na 39.–51. m. Inv. št. AG 12282.

9 Odlomek dna in ostenja amfore. Barva preloma: 7.5YR 7/4, roza. Prečiščena glina, v prelomu, predvsem pa na površini so vidni črni vključki vulkanskega peska (zrna velikosti do 2 mm, obilo). Površina je na otip groba. Vel. 7,8 × 9 cm. TJ 2, struktura na 39.–51. m. Inv. št. AG 12281.

Testni jarek 3

10 Odlomek ročaja amfore. Barva preloma: 5YR 6/6, rdečkasto rumena. Vidni vključki apnenca (fina zrna, obilo). Površina je na otip groba. Dl. 6,5 cm. TJ 3, poglobitev na 28,5. m. Inv. št. AG 12287.

11 Odlomek ustja afriške amfore. Barva preloma: 2,5YR 6/8, svetlo rdeča. Prečiščena glina, površina je na otip gladka. Pr. ustja 13 cm. TJ 3, poglobitev na 28,5. m. Inv. št. AG 12288.

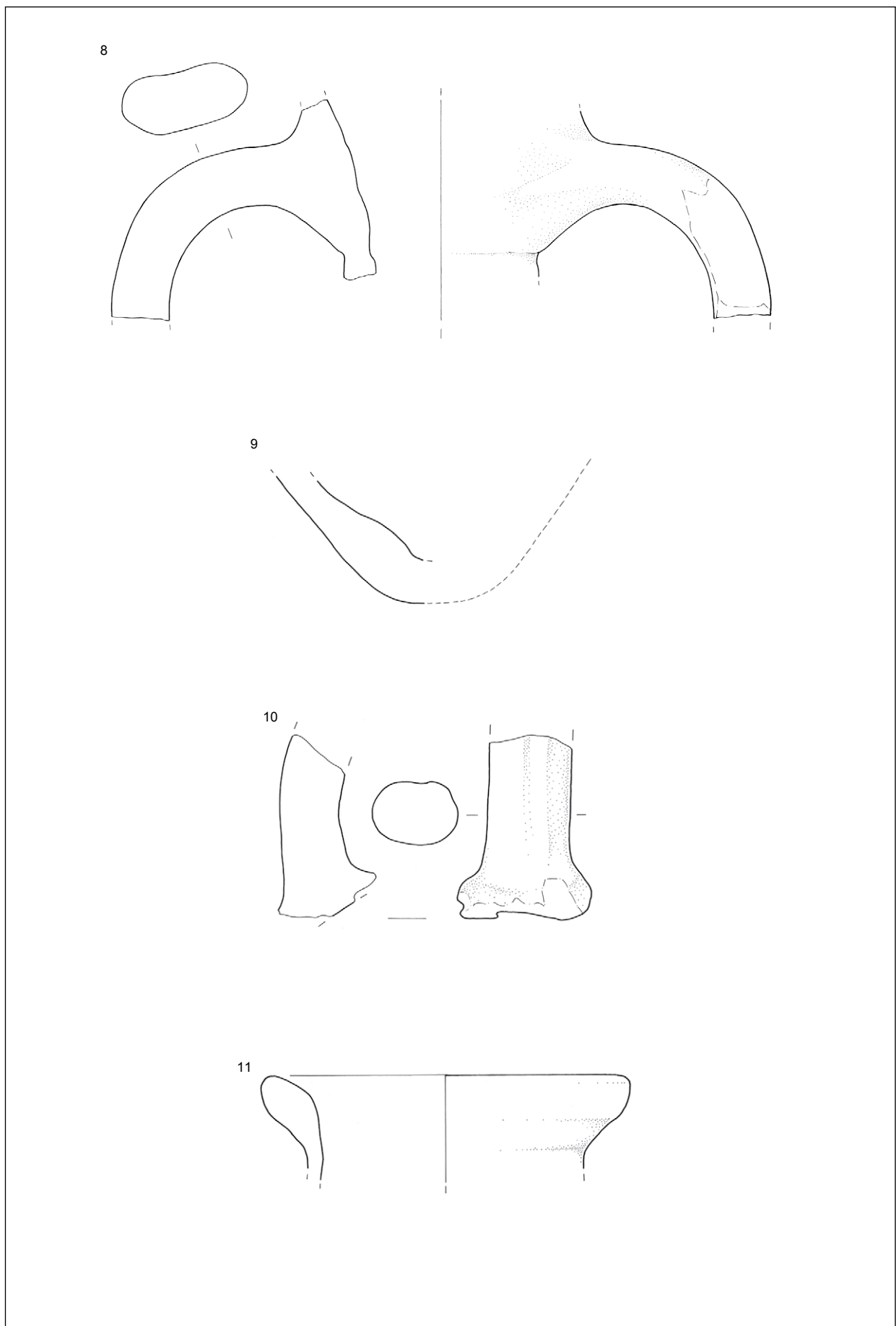

Tabla 2 *Keramika, M 1:2.*

Izkopavanja leta 2011

Najdbe izven grobov

12 Železen žebelj. V. 6 cm. SE 1, kv. A2. Inv. št. AG 12258.

13 Odlomek ravnega dna posode z rumeno glazuro na notranji strani. V prelomu prečiščena, rumeno rjavo žgana keramika. Vel. $2 \times 1,5$ cm. SE 1, kv. A2. Inv. št. AG 12271.

14 Odlomek železnega predmeta. V. 4 cm. SE 1, kv. B2. PN 24 (neinventarizirano).

15 Odlomek izvihanega ustja posode, sledi zelene glazure na notranji strani. V prelomu prečiščena, rdeče rumeno žgana keramika. Vel. $4 \times 1,2$ cm. SE 1, kv. C2. Inv. št. AG 12272.

16 Železna konica z vidnim šivom in luknjico na tulcu. V. 5,5 cm. SE 1, kv. C3. Inv. št. AG 12255.

17 Odlomek okrašenega ostenja posode, površina engobirana in glazirana z vrezanim ter slikanim okrasom zelene barve. Na notranji strani je delno ohranjena rjava glazura. V prelomu prečiščena, rdeče rjavo žgana keramika. Vel. $2,5 \times 3,2$ cm. SE 1, kv. C3. Inv. št. AG 12264.

18 Manjši železen žebelj. V. 1,3 cm. SE 1, kv. C4. Inv. št. AG 12257.

19 Odlomek ustja lonca, sledi zelene glazure na zunanji in notranji površini. V prelomu vidni vključki zdrobljene keramike in apnenca, rdeče rjavo žgana keramika. Pr. ustja 19,5 cm. SE 1, kv. D2. Inv. št. AG 12267.

20 Železen žebelj. Vel. 4,2 cm. SE 1, kv. D3. Inv. št. AG 12259.

21 Odlomek ploščatega bronastega obročka z okrasom krogcev. Vel. $2,4 \times 0,7$ cm. SE 1, kv. D3. Inv. št. AG 12254.

22 Odlomek železnega noža z zvitim trnastim nastavkom za ročaj. Dl. 7 cm. SE 1, kv. E2. Inv. št. AG 12256.

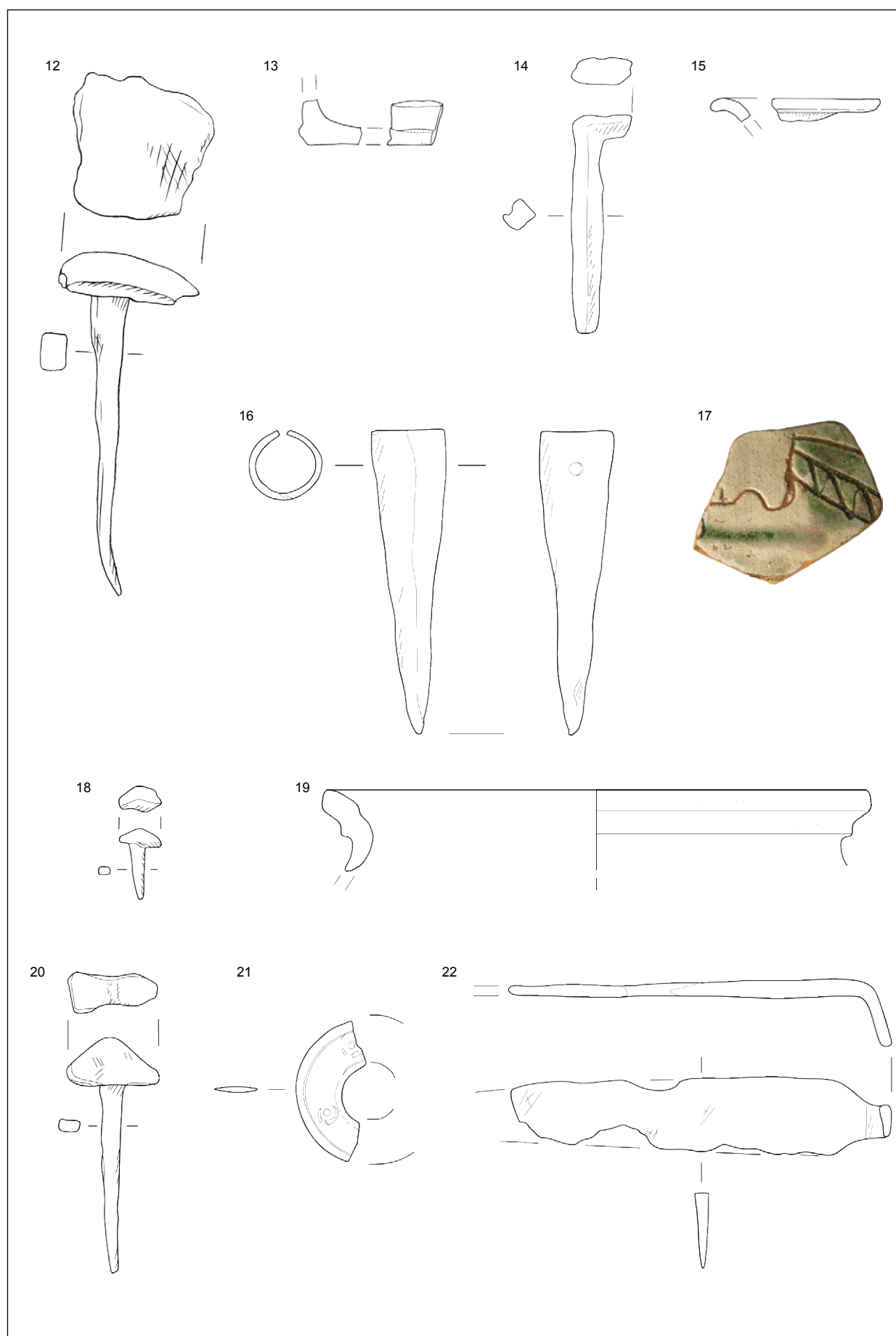

Tabla 3 12, 14, 16, 18, 20, 22 železo, 21 bron, M 1:1; 13, 15, 17, 19 keramika, M 1:2.

23 Železen žebelj. V. 7 cm. SE 1, čiščenje. Inv. št. AG 12260.

24 Odlomek ustja posode. V prelomu grobo prečiščena, svetlo rjavo žgana keramika. Vel. $2,4 \times 2,6$ cm. SE 1, čiščenje. Inv. št. AG 12268.

25 Odlomek ustja posode, rjavo zelena glazura na notranji in deloma ohranjena tudi na zunanji površini. V prelomu grobo prečiščena, rdeče rumeno žgana keramika. Vel. $3,4 \times 2,5$ cm. SE 1, čiščenje. Inv. št. AG 12269.

26 Odlomek prstanastega dna posode. V prelomu prečiščena, rdeče rumena žgana keramika. Pr. dna 14 cm. SE 1, čiščenje. Inv. št. AG 12273.

27 Odlomek dna posode. V prelomu grobo prečiščena, rdeče rumeno žgana keramika. Vel. $3,4 \times 2$ cm. SE 1, čiščenje. Inv. št. AG 12274.

28 Odlomek roba krožnika, zelen cvetlični okras na beli podlagi. Porcelan. Vel. $2,4 \times 2,9$ cm. SE 1, čiščenje. PN 76/5 (neinventarizirano).

29 Odlomek roba krožnika, rjav geometrijski okras na beli podlagi. Beloprstena keramika. Vel. $2,8 \times 2,7$ cm. SE 1, čiščenje. Inv. št. AG 12275.

30 Železen žebelj. V. 2,5 cm. SE 13, kv. A3. Inv. št. AG 12244.

31 Odlomek ostenja in ustja vrča s kljunasto oblikovanim izlivom. Na zunanji površini temno rjav premaz z ostanki svetlejše glazure. V prelomu prečiščena, svetlo roza žgana keramika. Pr. ustja 9,5 cm. SE 15, kv. B4. Inv. št. AG 12245.

32 Odlomek ustja amfore oblike Keay 25. Barva preloma: 5YR 5/8 rumenkasto rdeča. Prečiščena glina, vidni so vključki apnenca (fini delci, zmerno). Oksidacijsko žganje, srednje trdo, površina ni prahasta, na otip grobo, pust. Pr. ustja 12 cm. SE 19, kv. E3–4. Inv. št. AG 12246.

33 Bronasta ali bakrena igla z okroglo glavico. Glavica je narejena z uvijanjem in se na vrhu zaključi v droben gumb. Dl. pribl. 7,5 cm. SE 19, kv. E3. Inv. št. AG 12247.

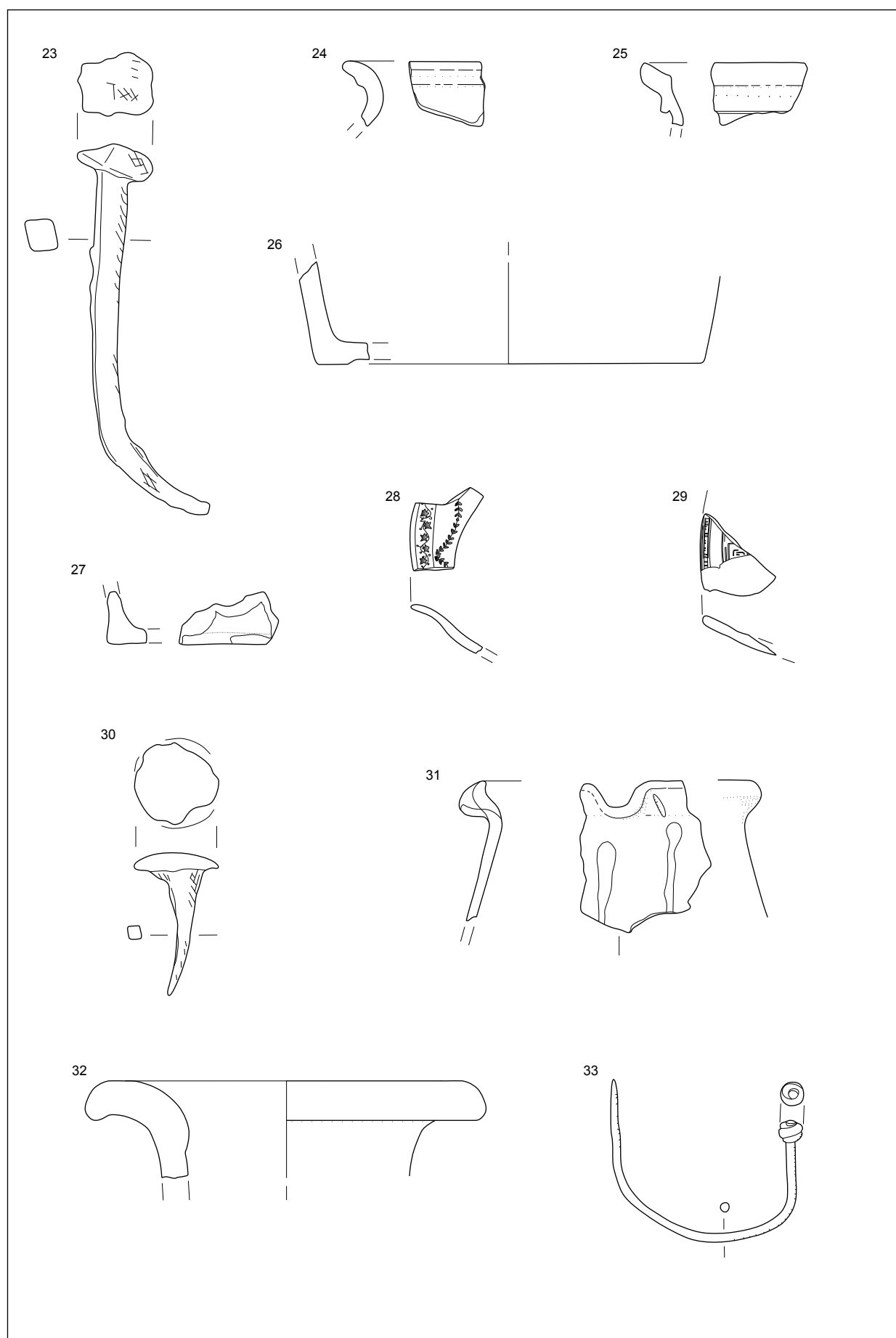

Tabla 4 23, 30 železo, 33 bron, M 1:1; 24–29, 32 keramika, M 1:2.

34 Odlomek ročaja amfore. Barva preloma: 2,5Y 7/4, blede rumena. Prečiščena glina, v prelomu organski delci (fini, posamezno), delci srebrne sljude (fini, zmerno), delci zdrobljene keramike (fini, posamezno). Oksidacijsko žganje, srednje trdo, površina ni prahasta, na otip gladka. Dl. 21,5 cm. SE 29, kv. E3. Inv. št. AG 12243.

35 Železen žebelj. Dl. 7,8 cm. SE 33, kv. C2. Inv. št. AG 12250.

36 Železen žebelj. Dl. 8,4 cm. SE 33, kv. B2–D2. Inv. št. AG 12251.

37 Železen žebelj. Dl. 4,5 cm. SE 33, kv. B2–D2. Inv. št. AG 12252.

38 Odlomek železnega žeblja. Dl. 3,8 cm. SE 33, kv. B2–D2. PN 81/3 (neinventarizirano).

39 Bronast prstan. Pr. 2,5 cm. SE 33, kv. D2. Inv. št. AG 12249.

40 Odlomek, verjetno diska oljenke, okras ni prepoznaven. Barva preloma: 5YR 5/8, rumenkasto rdeča. Prečiščena glina, v prelomu vidna zrna apnenca (fina, posamezno). Oksidacijsko žganje, kalup, mehko, površina srednje prahasta. Vel. 2,6 × 2,5 cm. SE 33, kv. C2. Inv. št. AG 12248.

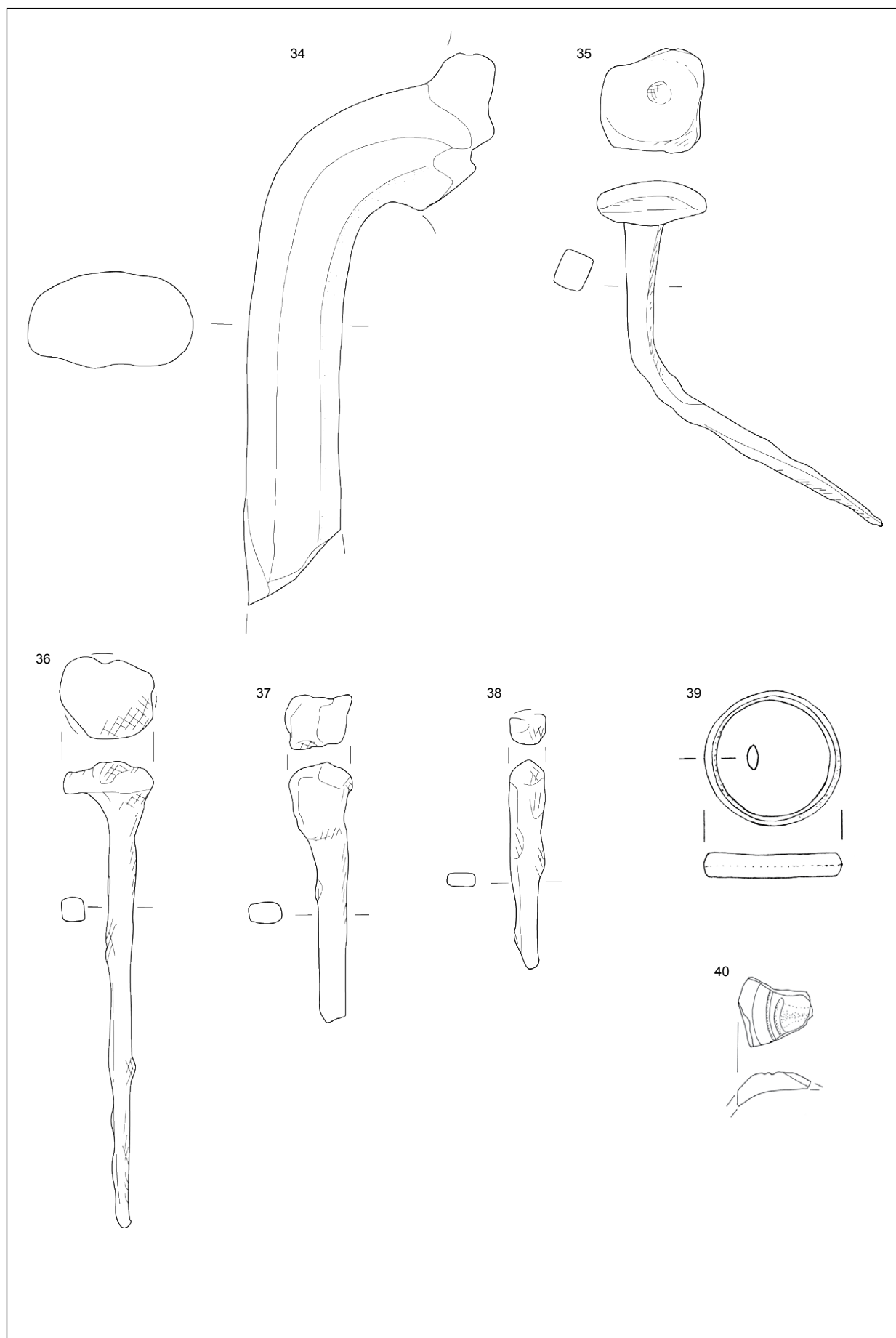

Tabla 5 35–38 železo, 39 bron, M 1:1; 34, 40 keramika, M 1:2.

Grob 1

41 Pozlačena srebrna ločna fibula z okrasom, izdelanim v tehniki klinastega vreza. Polkrožno oblikovana glava fibule s petimi rogli je okrašena z vrezanima simetrično postavljenima spiralama. Osrednji greben loka je rahlo dvignjen, vanj so vrezani neenakomerno razporejeni trikotniki, okrašeni v tehniki *niello*. Rombasto oblikovana noga je okrašena z vrezi, rob pa z dvojnim nizom nasproti si postavljenih vrezanih trikotnikov. Na vsaki strani noge je okroglo ležišče za okrasni kamen; ležišči sta delno poškodovani, kamna nista ohranjena. Noga se zaključuje s stilizirano živalsko glavico. Na hrbtni strani fibule so nosilec igle in ležišče zanjo ter ostanki železne igle, ohranjeni pa so tudi ostanki tkanine, najverjetneje lana. Vel. $7,3 \times 3,45$ cm. Inv. št. AG 12199.

42 Pozlačena srebrna ločna fibula z okrasom, izdelanim v tehniki klinastega vreza. Polkrožno oblikovana glava fibule s petimi rogli je okrašena z vrezanima simetrično postavljenima spiralama. Osrednji greben loka je rahlo dvignjen, vanj so vrezani neenakomerno razporejeni trikotniki, okrašeni v tehniki *niello*. Rombasto oblikovana noga je okrašena z vrezi, rob pa z dvojnim nizom nasproti si postavljenih vrezanih trikotnikov. Na vsaki strani noge je okroglo ležišče za okrasni kamen; ohranjen je le en okrasni kamen rdeče barve – granat. Noga se zaključuje s stilizirano živalsko glavico. Na hrbtni strani fibule so nosilec igle in ležišče zanjo ter ostanki železne igle. Vel. $7,2 \times 3,4$ cm. Inv. št. AG 12200.

43 Srebrna pasna spona. Obroč okroglega preseka je ovalne oblike in stanjša na delu, kjer je nanj pritrjen trn. Trn je na enem koncu ravno odrezan, na drugem sega čez rob spona. Vel. $3,9 \times 1,8$ cm, dl. trna 2,4 cm. Inv. št. AG 12201/1.

44 Okrogel svinčen obroček štirikotnega preseka. Pr. 1,8 cm. Inv. št. AG 12202.

45 Odlomki zapognjene srebrne pločevine (okov?) in zakovica. Rob je okrašen z iztolčenimi pikami, na dveh odlomkih je okrogla luknjica za zakovico. Rek. dl. 2,2 cm, š. do 1,1 cm. Inv. št. AG 12204.

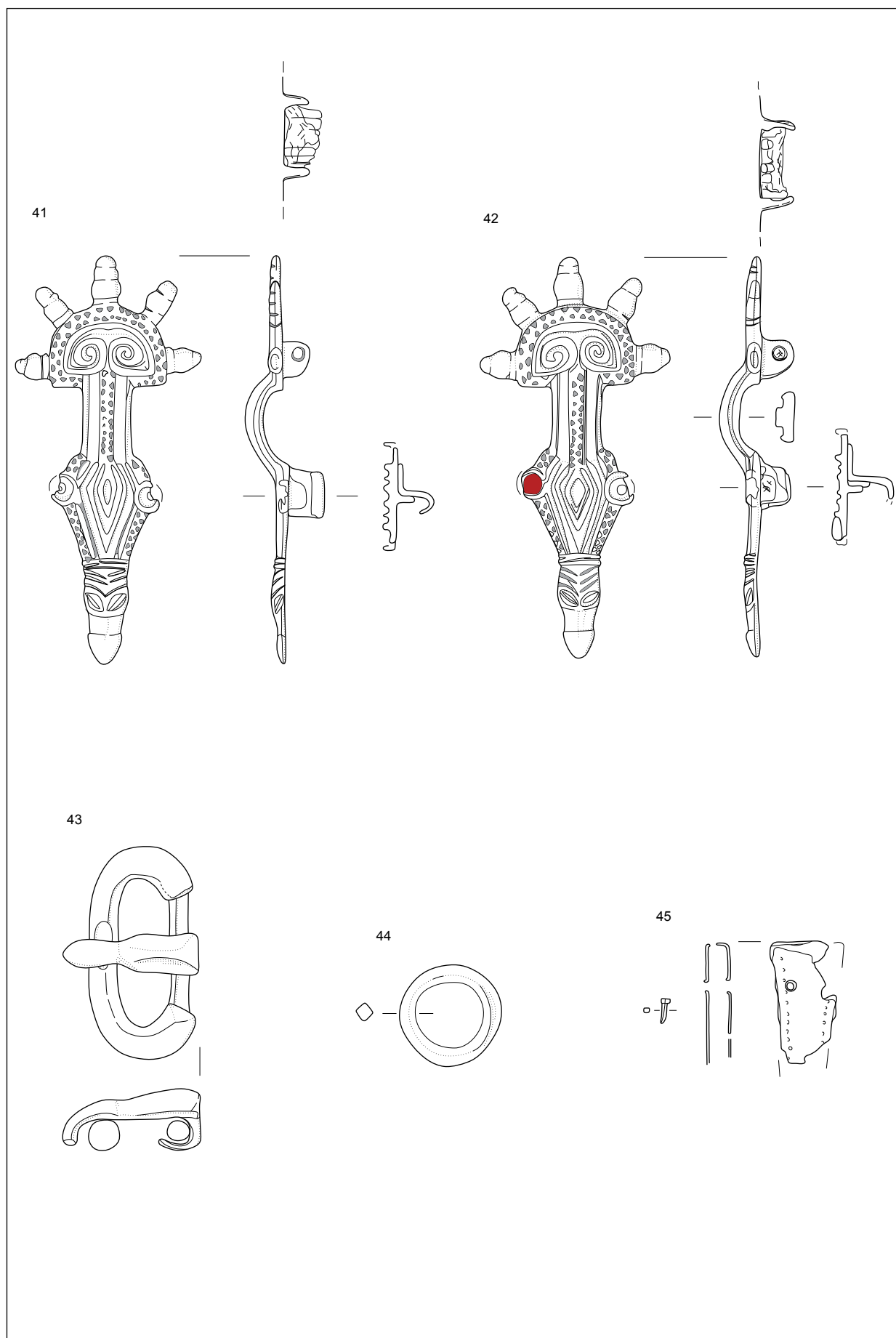

Tabla 6 Grob 1: 41, 42 pozlačeno srebro, 43, 45 srebro, 44 svinec, M 1:1.

46 Srebrn žebliček z okroglo glavico. Na zunanem robu glavice je izrezana polkrožna luknjica. V. 0,55 cm, pr. 0,75 cm. Inv. št. AG 12201/2.

47 Odlomek bronastega predmeta okroglega preseka, ki je na enem koncu rahlo uvit. Dl. 1,9 cm. Inv. št. AG 12235.

48 Odlomek železnega paličastega predmeta pravokotnega preseka. Dl. 5,2 cm Inv. št. AG 12206.

49 Odlomek železnega predmeta nepravilnega preseka. Dl. 2,65 cm. Inv. št. AG 12207.

50 Jantarna jagoda, okrogla ploščata. V. 0,8 cm, pr. 1,6 cm. Inv. št. AG 12203/1.

51 Jantarna jagoda, okrogla bikonična. V. 1,3 cm, pr. 2,35 cm. Inv. št. AG 12203/2.

52 Koščeno vretence, okroglo ploščato, na delu zunanjega oboda okrašeno z vzporednimi vrezi. V. 1,05 cm, pr. 3,15 cm. Inv. št. AG 12205.

V polnilu groba še: dva majhna odlomka stekla (rumenkasto in prozorno), odlomek tanke železne palčke in 17 drobnih odlomkov lončenine (odlomek novoveške lončenine, 16 odlomkov grobe kuhinjske lončenine).

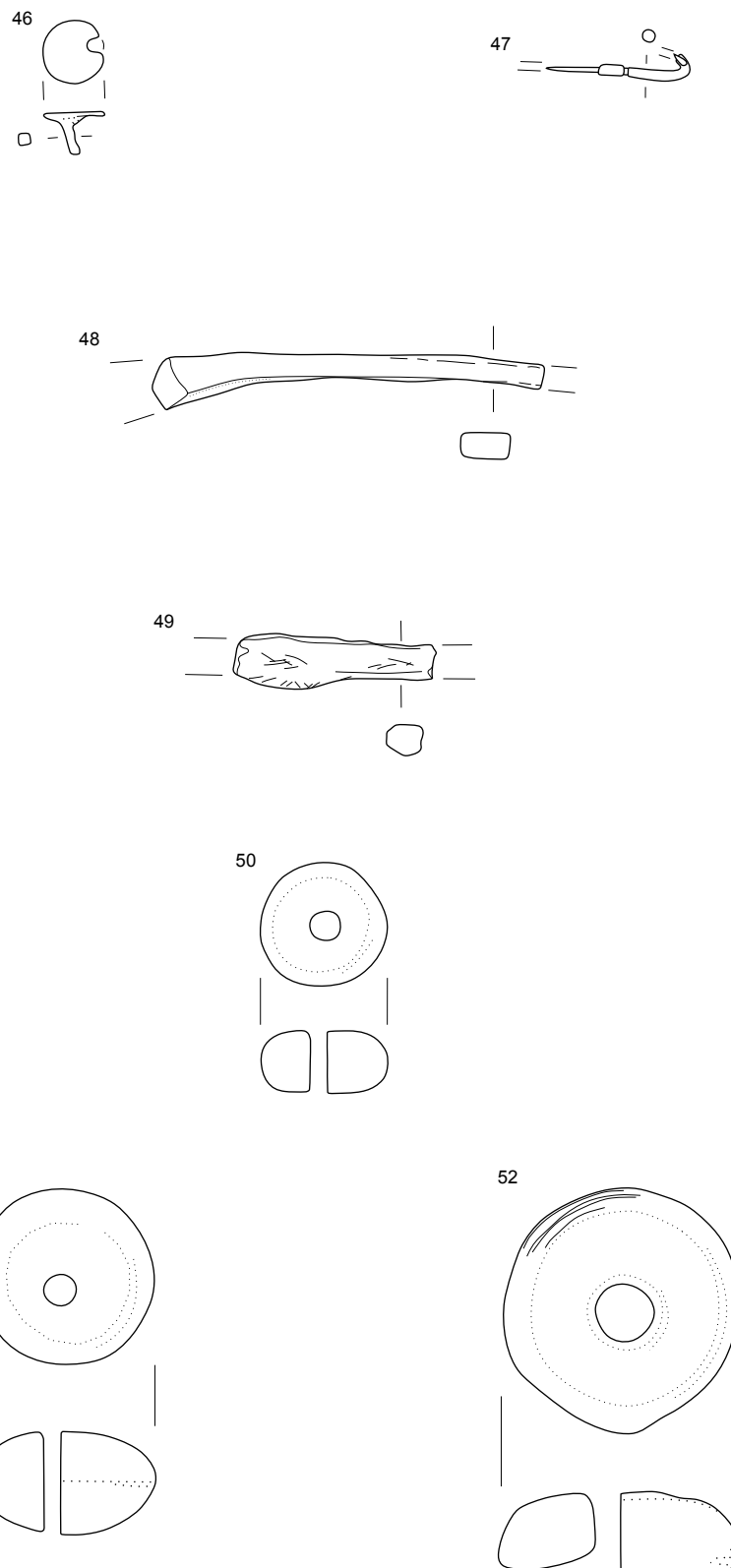

Tabla 7 Grob 1: 46 srebro, 47 bron, 48, 49 železo, 50, 51 jantar, 52 kost, M 1:1.

Grob 2

53 Srebrna pasna spona. Obroč ovalnega preseka je ovalne oblike in stanjšana na delu, kjer je nanj pritrjen trn. Trn je na enem koncu ravno odrezan, na drugem sega čez rob spona. Vel. $3,2 \times 2,1$ cm, dl. trna 2,6 cm. Inv. št. AG 12208/1.

54 Odlomek zapognjene srebrne pločevine (okov?). Rob je okrašen z vtolčenimi pikami; na zgornjem delu sta pritrjeni dve zakovici, ki spenjata spodnji in zgornji del okova. Dl. 1,9 cm, š. do 1,5 cm. Inv. št. AG 12214.

55 Srebrn žebliček z okroglo glavico. V. 0,5 cm, pr. glavice 0,6 cm. Inv. št. AG 12208/2.

56 Bronasta pinceta s trapezasto razširjenima konce-
ma krakov. Kraki so pravokotnega preseka. Na pre-
hodu v razširjen del krakov so štirje vzporedni vrezi.
Dl. 6,8 cm, š. krakov do 1,7 cm. Inv. št. AG 12210.

57 Majhna bronasta spona ovalne oblike z ostankom
trna in s sledovi pozlate na površini. Vel. $1,55 \times 1,2$
cm. Inv. št. AG 12209 (del istega predmeta kot **kat.**
št. 58).

58 Odlomek zapognjene bronaste pločevine z zako-
vico – jermenski zaključek oziroma okov z vložkom iz
tankega prozornega stekla ledvičaste oblike. Vel. oko-
va $1,5 \times 1,2$ cm; vel. steklenega vložka $1,0 \times 0,6$ cm.
Inv. št. AG 12209 (del istega predmeta kot **kat. št. 57**).

59 Odlomka železnega noža s trnastim nastavkom
in z ostanki lesenega ročaja. Dl. 8,5 cm, š. do 1,6 cm.
Inv. št. AG 12211.

60 Odlomek železnega predmeta. Dl. 3,8 cm. Inv. št.
AG 12212.

61 Kresilni kamen zelene barve in trikotne oblike.
Vel. $2,4 \times 1,8$ cm. Inv. št. AG 12213.

V polnilu groba je bilo tudi pet odlomkov časovno
nedoločljive lončenine.

Grob 3

(ohranjenega samo pol groba)

Brez najdb.

Grob 4

(uničen)

Brez najdb.

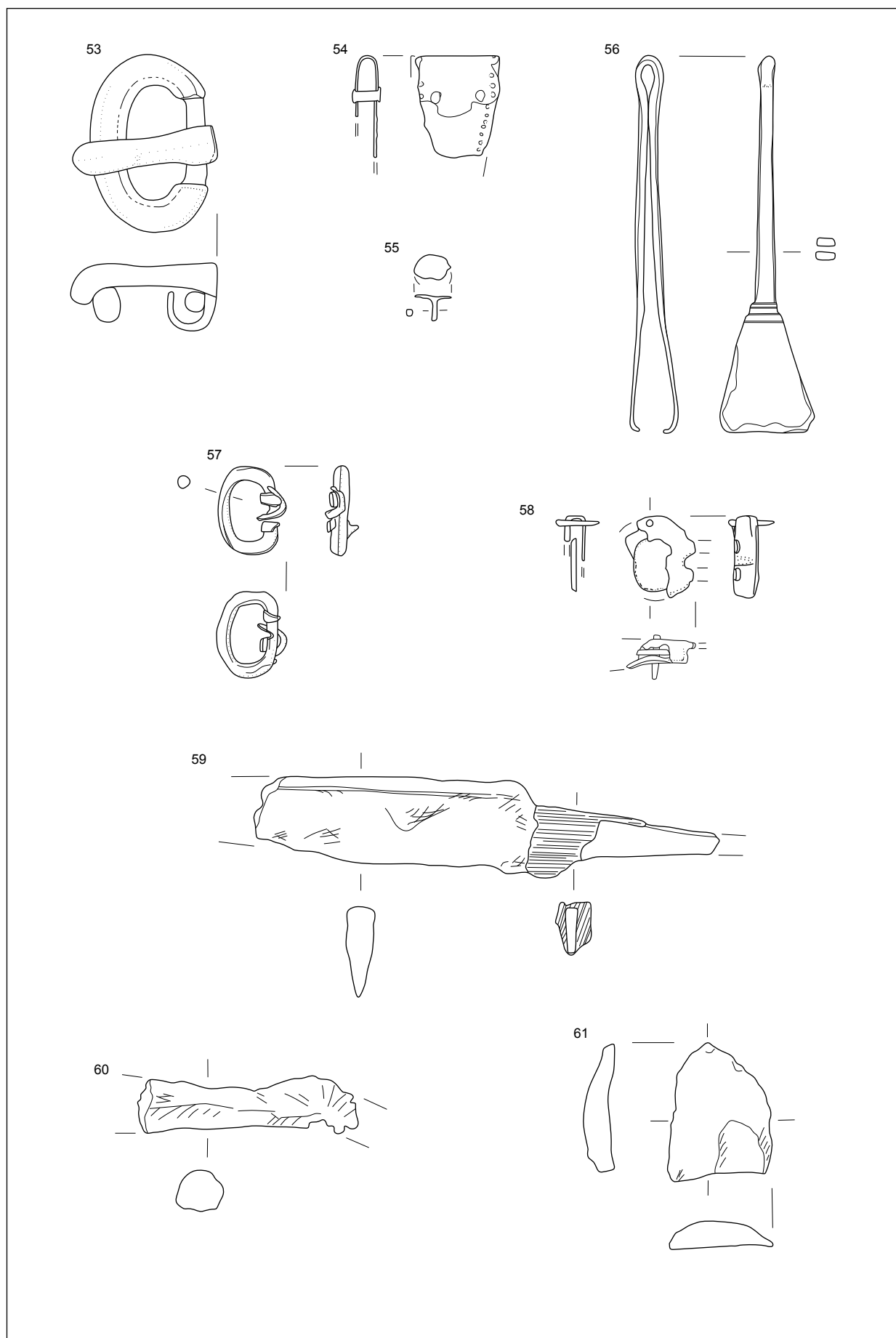

Tabla 8 Grob 2: 53–55 srebro, 56–58 bron, 59, 60 železo, 61 kamen, M 1:1.

Grob 5

62 Odlomki uvitega srebrnega pločevinastega traku in bronast obroček. Na obodu traku so ohranjeni trije drobni narebreni okovi, speti z zakovico. Na okroglem bronastem obročku je obešena zanka v obliki črke omega. Dl. traku ok. 27,5 cm, pr. obročka 1,8 cm. Inv. št. AG 12216.

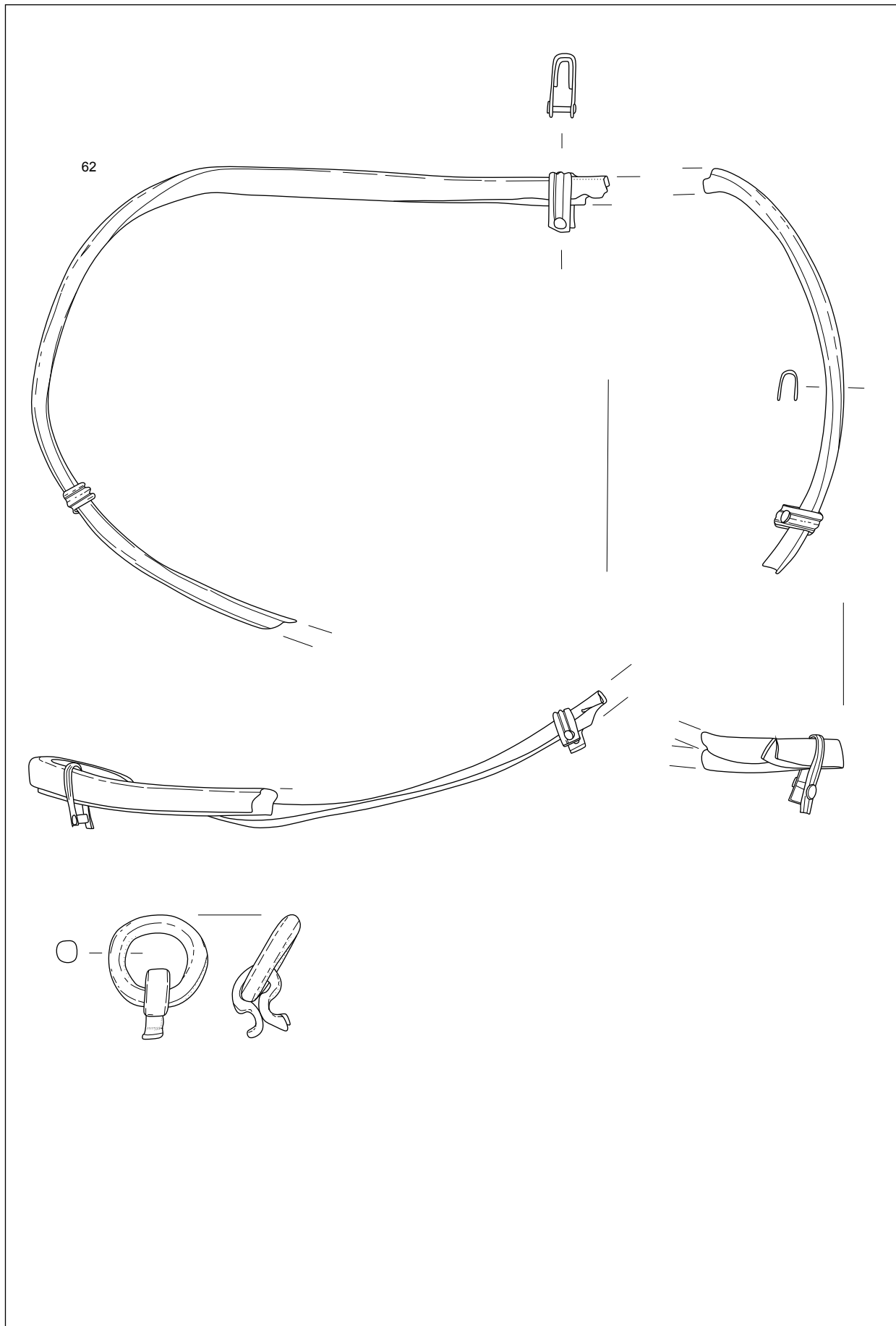

Tabla 9 *Grob 5: 62 srebro, M 1:1.*

63 Srebrna pasna spona. Obroč ovalnega preseka je ovalne oblike in rahlo stanjša na delu, kjer je nanj pritrjen trn. Trn je na enem koncu ravno odrezan, na drugem sega čez rob spona. Na spodnjem delu obroča spona so ohranjeni sledovi tkanine – lana. Vel. $4,15 \times 2,3$ cm, dl. trna 3,3 cm. Inv. št. AG 12215.

64 Odlomek bronaste pincete. Ohranjen je okrogel obroček z zanko paličaste oblike z odlomljenima krakoma. Pr. obročka 1,4 cm, ohr. dl. krakov 3,3 cm. Inv. št. AG 12217.

65 Železen nož z ravnim hrbtom in s trnastim nastavkom za ročaj. Dl. 12,8 cm, š. do 1,7 cm. Inv. št. AG 12218.

66 Kresilni kamen rumeno rjave barve, z ostanki rje na zadnji strani. Vel. $2,6 \times 2,4$ cm. Inv. št. AG 12219.

V polnilu groba so bili še sedem odlomkov časovno nedoločljive lončenine in drobci železa.

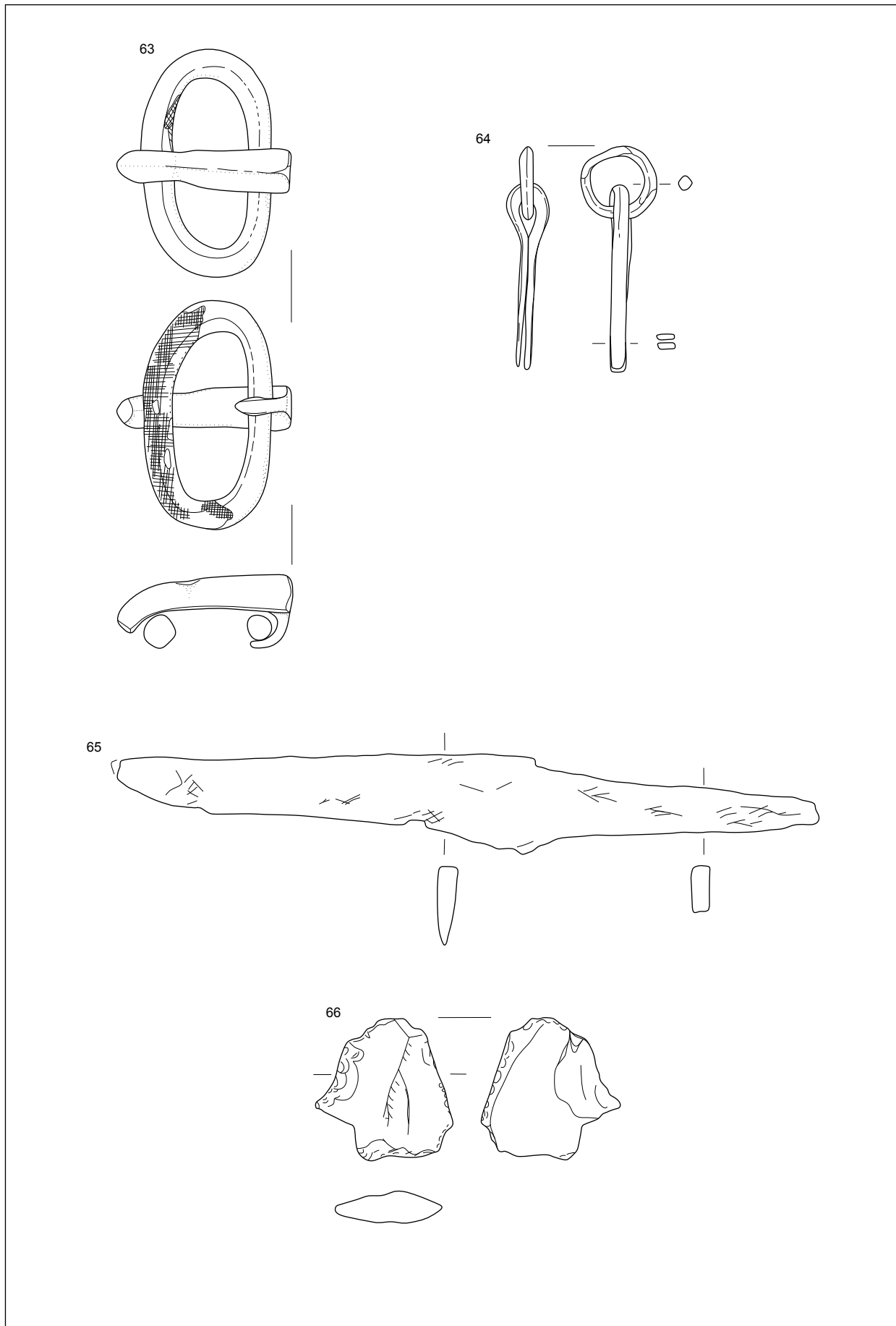

Tabla 10 Grob 5: 63 srebro, 64 bron, 65 železo, 66 kamen, M 1:1.

Grob 6

67 Železna pasna spona ledvičaste oblike. Zgornja površina je okrašena z vzporednimi poševnimi vrezi. Posamezni prečni vrezi so vidni tudi na presegajočem trnu. Na hrbtni strani spona so bila ohranjena posamezna vlakna tkanine – prepoznavna je platnena vezava, vrsta tkanine je nedoločljiva. Vel. $5,0 \times 3,0$ cm, dl. trna 3,0 cm. Inv. št. AG 12220.

68 Železna pasna spona. Obroč okroglega preseka je ovalne oblike in rahlo stanjša na delu, kjer je nanj pritrjen trn. Trn sega čez rob spona. Na obroču spona so bili ohranjeni sledovi nedoločljive vrste tkanine. Vel. $3,0 \times 1,7$ cm, dl. trna 2,1 cm. Inv. št. AG 12221.

69 Železen okov torbice. Zaključka na obeh straneh sta zavita nazaj, osrednji del z zaponko je poškodovan. Dl. 8,8 cm. Inv. št. AG 12222.

70 Odlomek rezila železnega noža. Dl. 10,7 cm, š. do 2,0 cm. Inv. št. AG 12223.

71 Železno šilo z zanko. Dl. 7,4 cm. Inv. št. AG 12224.

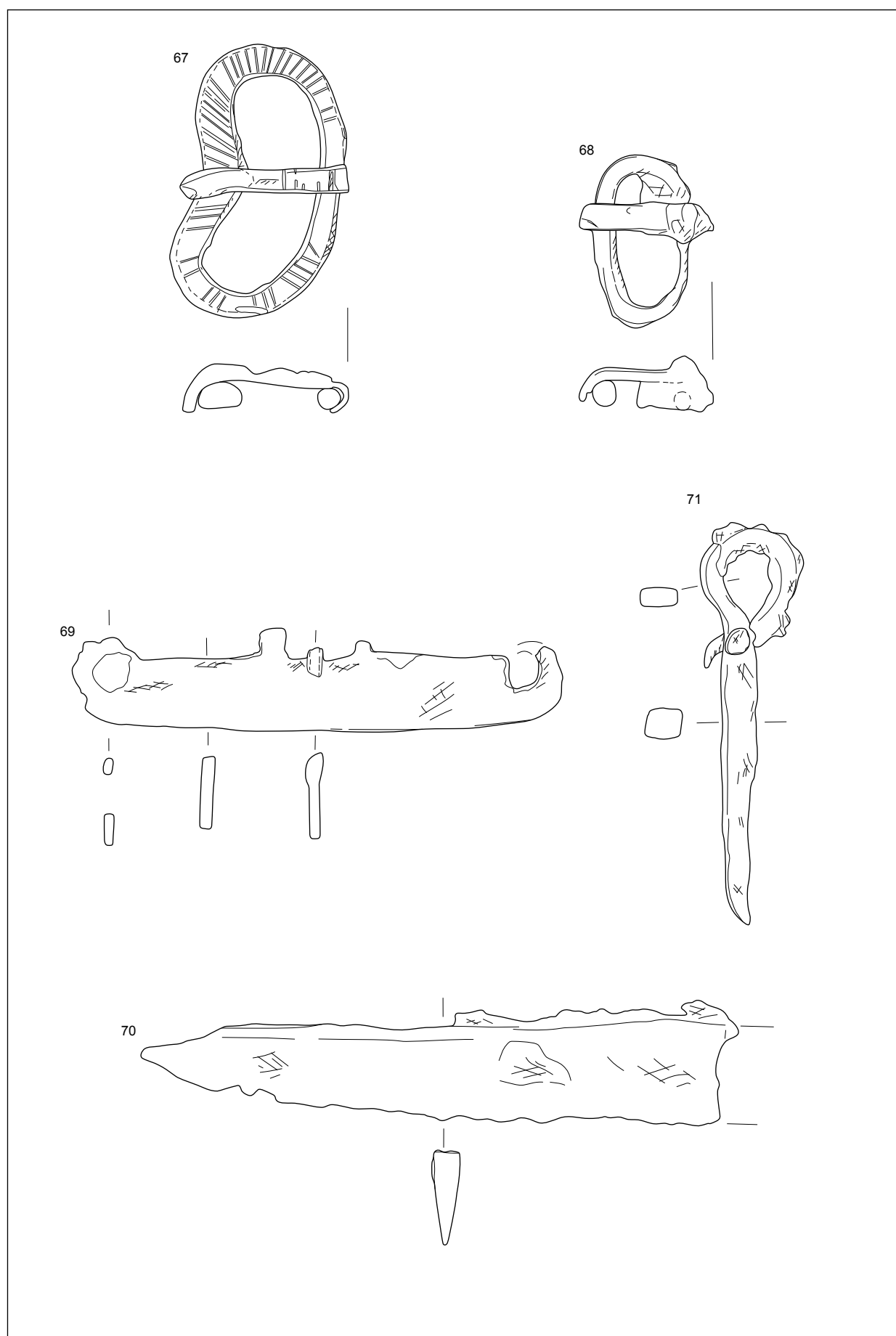

Tabla 11 Grob 6: 67–71 železo, M 1:1.

72 Odlomek rezila in držaja železnega noža. Ohranjen je tudi del lesene obloge držaja. Dl. 9,8 cm, š. do 2,2 cm. Inv. št. AG 12225.

73 Odlomek železnega predmeta. Dl. 5,0 cm. PN 42/7 (neinventarizirano).

74 Odlomek železnega predmeta. Dl. 4,5 cm. PN 42/8 (neinventarizirano).

75 Kresilni kamen z ostanki rje na obeh straneh. Vel. $2,6 \times 2,4$ cm. Inv. št. AG 12226.

76 Lonec z izvihanim ustjem in ravnim dnom. Barva preloma prehaja od svetlo rjave k sivo rjavi. Glini so pridani vključki apnenca (zrna do velikosti 1 mm, obilo), vidna so posamezna zrna zdrobljene keramike in posamezni črni vključki. Trdo žgano. Posoda je narejena na lončarskem vretenu. V. 11,6 cm, pr. ustja 10,2 cm, pr. dna 9,1 cm. Inv. št. AG 12228.

V polnilu groba so bili še pet odlomkov rimskodobne lončenine, odlomek dna z ostenjem novoveške posode (inv. št. AG 12236), drobci železa in odlomek brezbarvnega stekla.

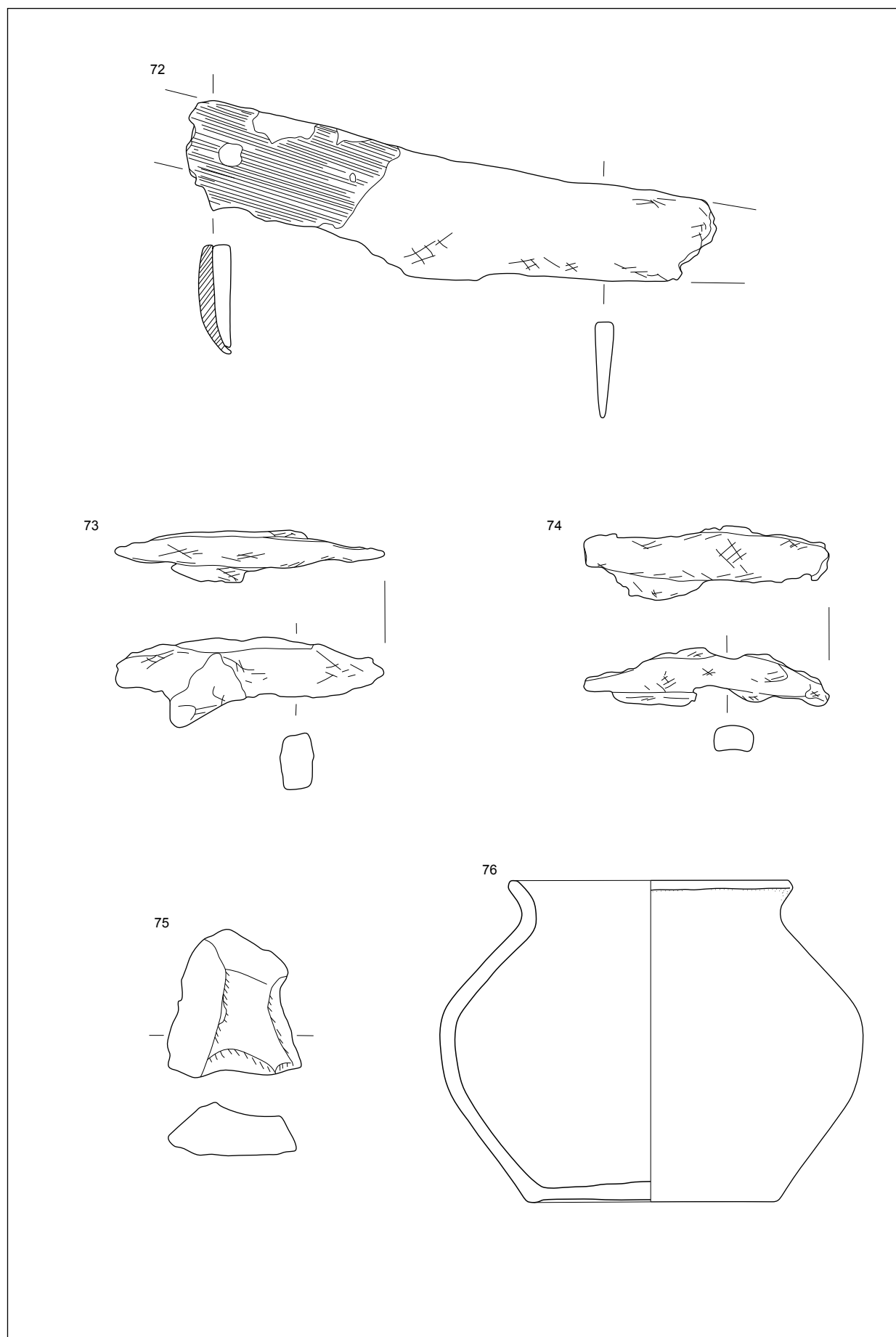

Tabla 12 Grob 6: 72–74 železo, 75 kamen, M 1:1; 76 keramika, M 1:2.

Grob 7

77 Železna samostrelna fibula s trdnim nosilcem igle. Kratek lok je polkrožnega preseka, ploščata noga je na koncu odlomljena. Ohr. dl. 4,8 cm, v. 1,9 cm, š. loka 0,5 cm. Inv. št. AG 12229.

78 Železna samostrelna fibula s trdnim nosilcem igle. Kratek lok in noga sta ploščata, zaključek noge je zavrt, del igle je odlomljen. Dl. 4,7 cm, v. 1,9 cm, š. loka 0,6 cm. Inv. št. AG 12230.

79 Železna pasna spona. Obroč je ovalne oblike, okroglega preseka na delu, kjer je nanj pritrjen trn, na drugem delu ploščat. Trn je ravno odrezan, na drugi strani sega čez rob spona. Vel. 5,0 × 2,8 cm, dl. trna 3,55 cm. Inv. št. AG 12231.

80 Železen žebliček z okroglo glavico; trn je odlomljen. Pr. glavice 0,8 cm. PN 68 (neinventarizirano).

81 Odlomki steklenega kozarca s tankimi stenami, prozorno prosojno steklo. V. vsaj 5,75 cm, pr. ustja 7,0 cm, pr. dna 3,9 cm. Inv. št. AG 12234.

82 Steklена jagoda nepravilne okrogle oblike, temno modre barve z rdečimi in belimi vložki. Pr. 1,2 cm. Inv. št. AG 12232/1.

83 Jantarna jagoda, okrogla ploščata. V. 0,95 cm, pr. 2,6 cm. Inv. št. AG 12232/2.

84 Steklена jagoda, okrogla ploščata, modro zelene barve. V. 0,8 cm, pr. 2,05 cm. Inv. št. AG 12232/3.

85 Steklена jagoda, okrogla ploščata, zelene barve. V. 0,5 cm, pr. 1,2 cm. Inv. št. AG 12232/4.

86 Steklена bikonična jagoda, prozorna. V. 0,4 cm, pr. 0,6 cm. Inv. št. AG 12232/5.

87 Jantarna jagoda podolgovate oblike, ploščata. V. 0,4 cm, pr. 1,1 cm. Inv. št. AG 12232/6.

88 Odlomek bikoničnega glinenega vretenca svetlo sive barve. V. 1,8 cm. Inv. št. AG 12233.

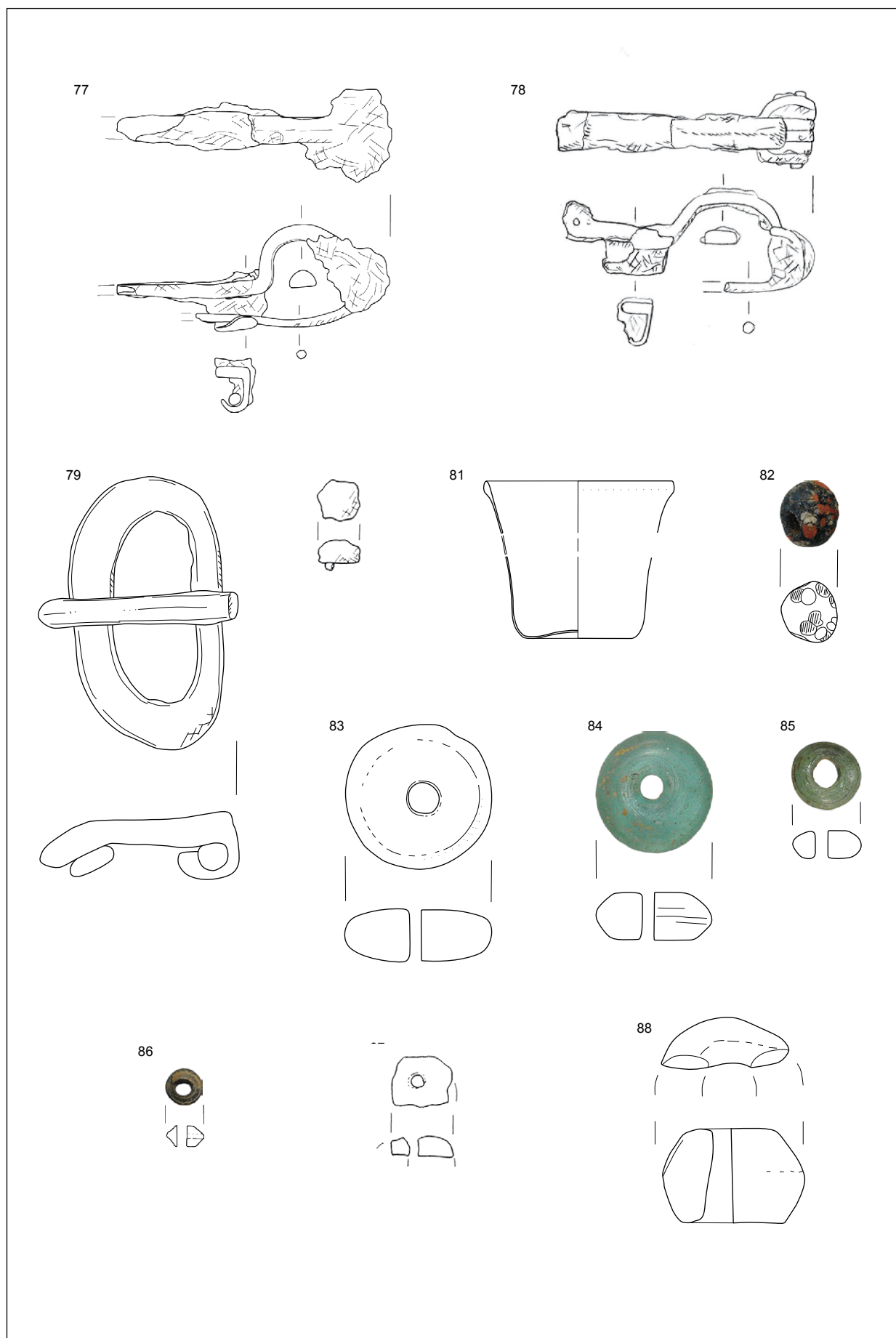

Tabla 13 Grob 7: 77–80 železo, 81, 82, 84–86 steklo, 83, 87 jantar, 88 keramika, M 1:1; 81 steklo, M 1:2.

V zasutju groba 7 (SE 39)

89 Odlomek ustja sklede z vrvičastim okrasom. Glini so pridani vključki apnenca (fina zrna, zmerno), zdrobljena keramika (posamezna zrna) in vidni so delci srebrne sljude (fini, zmerno). Redukcijsko žganje, trdo. Vel. $2,5 \times 1,7$ cm. Inv. št. AG 12240.

90 Odlomek ostenja lonca. Okras: metličenje, navpične linije. Glini pridani vključki apnenca (zrna velikosti do 1 mm, zmerno) in vidni so delci srebrne sljude (fini, posamično). Redukcijsko žganje, srednje trdo. Vel. $4,0 \times 2,6$ cm. PN 88 in 93 (neinventarizirano).

91 Odlomek klekastega ustja in ostenja steklene čaše, olivno zeleno steklo. Pr. ustja 11 cm. Inv. št. AG 12237.

92 Odlomek ročaja afriške amfore. Barva preloma: 5YR 5/6 rumenkasto rdeča. Prečiščena glina, v prelomu vidni vključki apnenca (fini, posamezno). Oksidacijsko žganje, mehko, površina se skoraj ne otira. Vel. $4,6 \times 3,5$ cm. Inv. št. AG 12238.

93 Odlomek ročaja amfore oblike LRA 3. Barva preloma: 2.5YR 4/8, rdeča. Prečiščena glina, v prelomu vidni delci srebrne sljude (fini, obilno) in temni delci (fini, posamezno). Oksidacijsko žganje, srednje trdo, površina je na otip gladka in se ne otira. Vel. $3 \times 3,2$ cm. Inv. št. AG 12239 (del iste posode kot **kat. št. 94**).

94 Odlomek narebrenega ostenja amfore oblike LRA 3. Barva preloma: 2.5YR 4/8, rdeča. Prečiščena glina, v prelomu vidni delci srebrne sljude (fini, obilno) in temni delci (fini, posamezno). Oksidacijsko žganje, srednje trdo, površina je na otip gladka in se ne otira. Vel. 3×4 cm. Inv. št. AG 12239 (del iste posode kot **kat. št. 93**).

95 Odlomek ostenja lonca. Okras: metličenje, navpične linije. Glini pridani vključki apnenca (zrna velikosti do 0,5 mm, obilno) in vidni so delci srebrne sljude (fini, posamično). Redukcijsko žganje, srednje trdo. Vel. $3,3 \times 2,8$ cm. Inv. št. AG 12242.

96 Odlomek izvihanega ustja kuhinjskega lonca. Glini so pridani vključki apnenca (zrna velikosti do 0,5 mm, zmerno) in zdrobljena keramika (posamezna zrna). Stihijsko žganje, srednje trdo. Vel. $1,9 \times 1,5$ cm. Inv. št. AG 12241.

V polnilu groba so bili najdeni tudi kovinska krogla (naboj), drobci stekla, tanka železna palčka, 28 odlomkov rimskodobne lončenine in 33 odlomkov grobe kuhinjske lončenine.

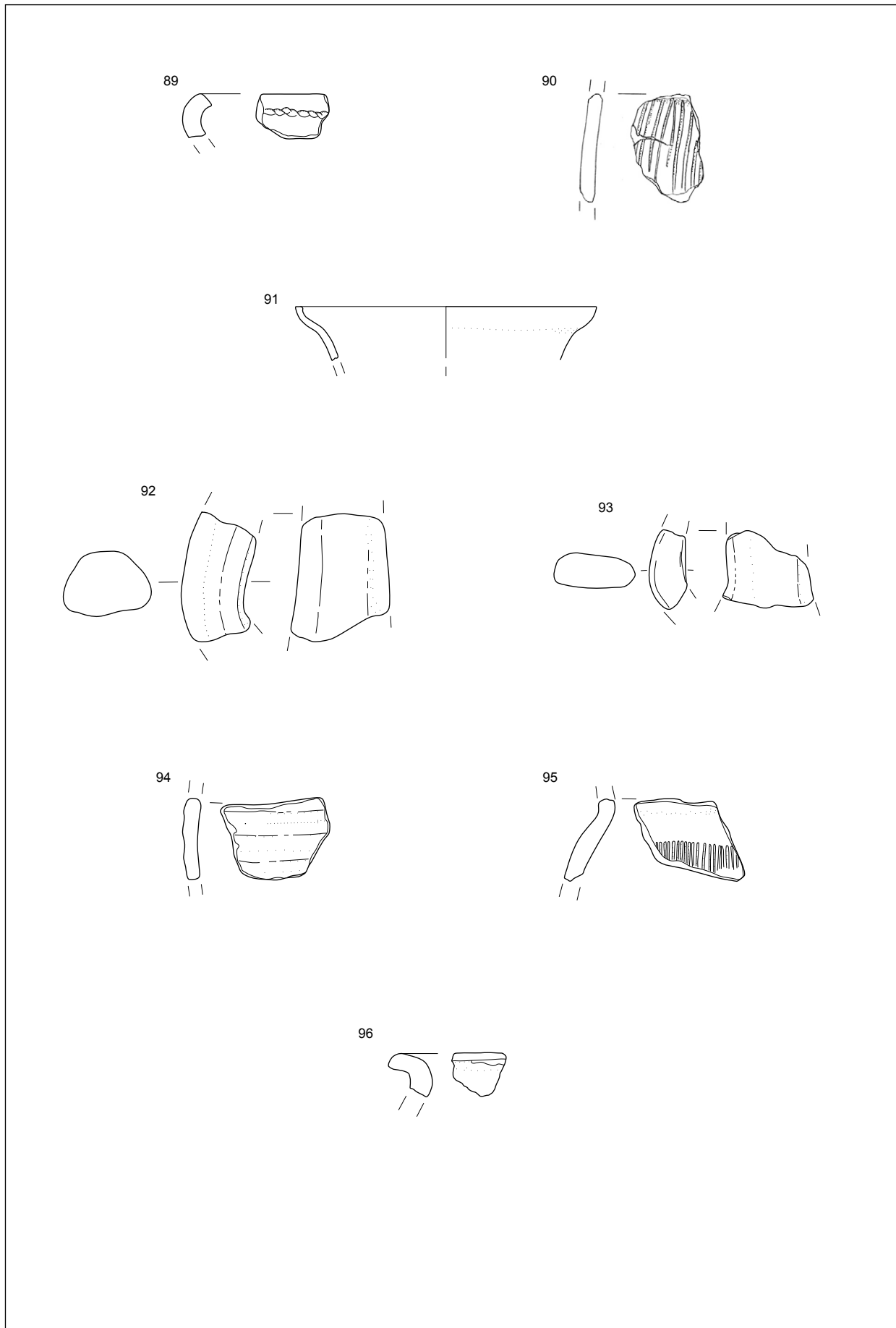

Tabla 14 Zasutje grob 7: 89–96 keramika, M 1:2.

